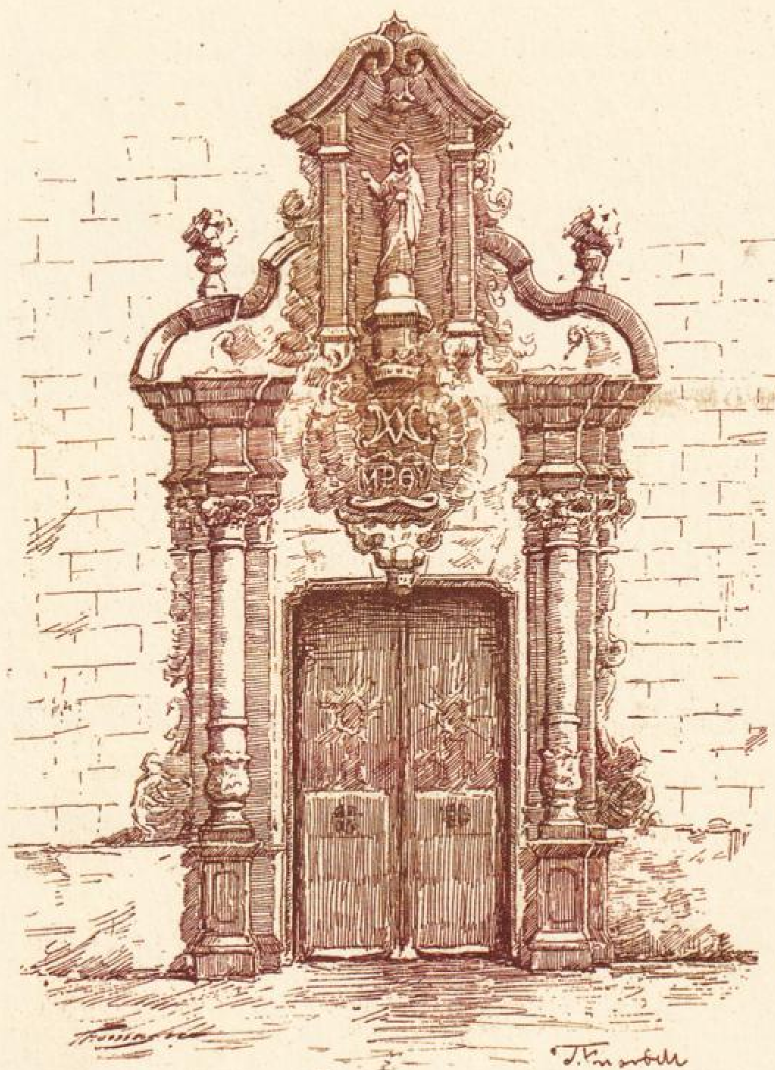

ESTUDIS

FULLS/114

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 2016

FULLS/114

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 2016

TAULA

Portada: La portalada de Santa Anna.
Dibuix de Josep Vinardell i Rovira, publicat a *La Ilustració Catalana*, 15 març 1893.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de

Amb el suport de

EDITORIAL

LES BIBLIOTEQUES, AVUI

L'exposició «Bibliotec. Cent anys d'estudis i professió bibliotecària 1915-2015» (Fundació Iluro, tardor 2015) va posar sobre la taula el debat sobre el present i el futur de les biblioteques mitjançant una taula rodona amb representants de les dues biblioteques públiques de Mataró, la Pompeu Fabra i l'Antoni Comas, de la Biblioteca de Catalunya i de la biblioteca de la Fundació, i un de la del nostre Museu Arxiu. L'objectiu era plantejar quin podria ser el futur de la biblioteca de la Fundació Iluro després dels darrers canvis de la institució.

Les intervencions referents a la Fabra i la Comas van mostrar que, actualment, la funció de les biblioteques públiques va molt més enllà del tracte amb llibres i publicacions periòdiques: han de tenir cura de molts més materials (CDs, DVDs, etc.) i també dur a terme activitats vinculades amb l'educació, la difusió cultural, el treball en xarxa amb altres institucions, etc.

Per un altre costat, hi ha biblioteques com la de Catalunya que, per la riquesa dels seus materials –llibres, diaris, manuscrits, mapes, imatges, partitures, etc.–, esdevenen la destinació sobretot d'investigadors, malgrat realitzar també altres activitats per atreure públic.

Hi ha, finalment, biblioteques com la del Museu Arxiu, molt més petites i que fan de l'especialització el seu valor, bo i considerant que la seva funció és sobretot la preservació i difusió del patrimoni bibliogràfic. En el nostre cas, a banda del fons de publicacions mataronines i maresmenques, s'han prioritzat les seccions d'Història, de Religió i de Literatura, amb algunes col·leccions destacades com la d'història del carlisme o la d'obres de teatre, a banda d'altres com la de diccionaris en llengua catalana (des del s. XIV fins al s. XX). La pàgina web del Museu Arxiu ha estat una eina bàsica per posar a l'abast de la gent els fons de la institució; però el nostre repte és aconseguir de donar-los més visibilitat i atreure més públic.

La biblioteca de la Fundació Iluro, finalment, que participa una mica del tipus de totes aquestes biblioteques, hauria de trobar un terme mitjà que li donés estabilitat i assegurés la seva viabilitat. Una empresa, certament, no gens fàcil.

ACTUALITAT

PRESENTACIÓ DEL DOCUMENTAL SOBRE JOSEP PUIG I CADAFALCH

El divendres 16 d'octubre, a la sala d'exposicions del Museu Arxiu, es projectà el documental dedicat a Josep Puig i Cadafalch (Mataró, 1867 - Barcelona, 1956). El periodista, guionista i escriptor Joan Safont va ser l'encarregat de presentar-lo. Produït per l'Associació Amics de Puig i Cadafalch, i amb una durada de 15 minuts, el documental repassa la figura d'aquest insigne mataroní, remarcable arquitecte modernista, a més de reconegut historiador de l'art i destacat polític que presidí la Mancomunitat entre 1917 i 1924. El DVD es pot adquirir a les llibreries de la ciutat.

D'ON VENIM, ON SOM, ON ANEM? PASSAT, PRESENT I FUTUR DE LES BIBLIOTEQUES

El dimarts 27 d'octubre, a l'Ateneu, es va celebrar una taula rodona per debatre sobre els diferents models de biblioteques. L'acte va estar organitzat per la Fundació Iluro en el marc de l'exposició *BiblioTec: cent anys d'estudis i professió bibliotecària (1915-2015)*. Va moderar-lo Roser Salicrú i van intervenir Carme Espriu (Biblioteca Popular de la Fundació Iluro), Sílvia Barragan (Biblioteca Antoni Comas), Anna Maria Gudayol (Biblioteca de Catalunya) i Jordi Malé (Biblioteca del Museu Arxiu de Santa Maria).

ANTONI MARTÍ I COLL – *IN MEMORIAM*

El passat 1 de novembre va morir l'advocat i historiador Antoni Martí i Coll. Amic del Museu Arxiu, ha estat un entusiasta i gran col·laborador de l'entitat**.** La seva participació a gairebé totes les Sessions d'Estudi i els seus articles a *Fulls* en són la mostra.

Va ser regidor i tinent d'alcalde de l'Ajuntament, elegit entre el grup del terç familiar, en el període 1958-1964. Va ser alcalde de Mataró per un lapse d'un any entre 1972 i 1973. Durant aquest breu període va possibilitar la reintroducció de la llengua catalana als plens del consistori, va treballar per aconseguir l'establiment d'una quarta universitat catalana a la comarca del Maresme i va fundar la societat Port de Mataró S.A., l'ens que acabaria, més endavant, construint el port de la ciutat.

Va ser guanyador en cinc ocasions del Premi Iluro de monografia històrica i membre del jurat del mateix premi. El 1995 va ser nomenat vicepostulador de la causa de canonització del beat Josep Samsó. És autor d'una quarantena de publicacions, la majoria d'història local de Mataró, que en bona part arrenquen de les investigacions dutes a terme a l'arxiu familiar de can Palau.

Que descansi en pau

SESSIÓ D'ESTUDIS I PRESENTACIÓ DE *FULLS* 113

El 28 de novembre es va celebrar la 32a edició de la Sessió d'Estudis Mataronins, tribuna d'historiadors i fòrum d'intercanvi d'experiències. Les comunicacions presentades, un total de disset, s'editaran al 2016. El mateix dia va sortir a la llum el llibre amb les comunicacions de l'edició anterior, la corresponent a l'any 2014.

En finalitzar la sessió, Nicolau Guanyabens presentà el número 113 de la revista *Fulls del Museu Arxiu* corresponent a l'octubre de 2015. El pare escolapi Joan Florensa i l'historiador Héctor López van tenir ocasió de parlar dels seus respectius articles: la biografia del pare Joan Roig i l'altar de Sant Josep Oriol de Santa Maria de Mataró.

XXXIII SETMANA DE MÚSICA ANTIGA

Entre el 8 i el 29 de novembre, va tenir lloc la 33a edició de la Setmana de Música Antiga, organitzada per la Direcció de Cultura i el grup Unda Maris. Enguany, com que la capella dels Dolors està en plena campanya de restauració, els tres concerts van tenir lloc a la capella del Roser. El Cor Infantil Amics de la Unió i el Quintet Arcattia van interpretar l'Stabat Mater de Pergolesi; el conjunt barroc Ímpetus, el concert titulat *El Rameau cambrístic*; i el Trio Barroc del Cafè, *El sentimentalisme al rococó francès i a l'estil galant de Berlín*.

DOCUMENTACIÓ DE LA COMISSIÓ DE SETMANA SANTA

El Museu Arxiu ha ingressat part de la documentació històrica de la Comissió de Setmana Santa de Mataró. L'acte de signatura del document de cessió en comodat va ser el divendres 4 de desembre a la sala d'exposicions. Es tracta d'un joc, en versió paper i en versió digital, dels llibres d'actes de la Comissió que recullen els acords de l'entitat que van del 1986 fins al 2015. També, un joc, en versió digital i en versió paper, de tots els textos i imatges publicats al blog de la Comissió, a més d'un conjunt de fotografies del seu arxiu històric.

La Comissió de Setmana Santa és una entitat que aplega les diferents confraries i grups que es coordinen per organitzar la processó general de Divendres Sant i altres aspectes generals de difusió i promoció de la Setmana Santa a Mataró.

OFRENA FLORAL EN LA VII DIADA PUIG I CADAFALCH

El dia 20 de desembre, organitzat per l'Associació Cultural Amics de Josep Puig i Cadafalch, va tenir lloc un acte en memòria de l'eminent arquitecte. Davant la seva escultura al Parc Central, va intervenir la historiadora Margarida Colomer parlant de les diferents ocasions en què els mataronins i els argentonins han organitzat actes i activitats per reivindicar la figura de Puig, en el període que va des de la seva mort el 1956 fins a l'actualitat.

Després de l'ofrena floral, hi va haver intervencions amb poesia i música per part de Josep Maria Cusachs i Josep Lladó, respectivament. L'acte va tenir el suport de l'Ajuntament de Mataró, l'Ajuntament d'Argentona, el Moviment Educatiu del Maresme, el Grup d'Història del Casal, el Club d'opinió Jaume Llavina, el Museu Arxiu de Santa Maria i l'associació organitzadora.

UN ALTRE INÈDIT D'ESTEVE ALBERT

Entre els materials teatrals provinents del Casal l'Aliança, dels quals sols quedaven per classificar les obres mecanoscrites, ha sorgit una altra obra inèdita d'Esteve Albert, que s'afegeix a les diverses que ja té el Museu Arxiu: *Solitud*, adaptació a l'escena de la novel·la de Víctor Català, això és, Caterina Albert i Paradís (no ens consta que hi hagi parentiu entre ambdós escriptors).

Esteve Albert va concebre la idea d'aquesta adaptació cap als anys 1952-1953 i es va anar a entrevistar amb la novel·lista per obtenir-ne la corresponent autorització. L'obra es va estrenar exitosament a Barcelona, al teatre CAPSA, el 8 de maig de 1954, sota la direcció de Ricard Salvat, amb la participació d'actors com Maria A. Fors i Josep Reniu. No sabem l'origen del mecanoscrit que ens ha arribat procedent del Casal l'Aliança. Amb el que es conserva a l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà, són els dos únics exemplars coneguts d'aquesta adaptació.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

El Museu Arxiu ha ingressat diversos materials documentals i bibliogràfics fruit de donacions. Fem constar públicament el nostre agraïment. Antoni Bellavista Nadal ha aportat documentació de *Comercial Transatlàntica S.A.* i una col·lecció completa de la revista *Iluro Sport* en set volums. Joan Amargant, Albert Dresaire, Josep Maria Clariana i la família Viza Boltas han aportat llibres, revistes i fulletons diversos. Maria Encarnació Vallmajor Cuní ha lliurat escriptures, cartes i altres documents relacionats amb la família Cañas, alhora relacionada amb Josep Puig i Cadafalch.

Fem especial esment a Juli Peradejordi que ha possibilitat la digitalització de tres llibres sagramentals de baptismes i un de matrimonis a partir de les microfitxes existents dels volums corresponents a quatre llibres, els originals dels quals estan en reserva i no es poden consultar a causa del seu mal estat de conservació.

ACLARIMENT. L'autor de les dues imatges del desmuntatge de la reixa de Santa Maria de 1965, publicades a «Documentació fotogràfica» als *FULLS/113*, és Josep Graupera Iglesias.

ESTUDIS

L'estudi de Ramon Reixach i Puig sobre l'edifici de la *Casa del Consell* coneguda també com de la Universitat de Mataró, des del segle XVIII *Casa de la Ciutat,* es presenta dividit en tres parts. La primera s'estén cronològicament des de l'aparició de l'edifici el segle XV com a hospital de la vila fins a l'obtenció del títol de ciutat a inicis dels segle XVIII.

L'EDIFICI DE L'AJUNTAMENT DE MATARÓ
–I–
D'HOSPITAL DE LA VILA A CASA DE LA CIUTAT

1.- ELS ORÍGENS DE L'HOSPITAL DE SANTA MAGDALENA

L'ALLIBERAMENT FEUDAL, LA INCORPORACIÓ A LA CORONA I EL NAIXEMENT DEL GOVERN LOCAL: EL CONSELL DE LA UNIVERSITAT DE MATARÓ

L'any 1419, la vila i terme de Mataró es va alliberar del domini feudal, es va incorporar a la jurisdicció reial i, per un privilegi del rei, es va dotar d'un òrgan de govern del municipi, el Consell de la Universitat. Després de la Guerra Civil (1462-1472), Mataró va perdre aquesta llibertat i fou sotmesa novament al feudal, Pere Joan Ferrer, com a càstig pel seu suport a la Generalitat. L'any 1480 Ferran II el Catòlic va revocar aquesta decisió i va alliberar, ara sí definitivament, la vila i terme del domini feudal.

ENTRE LES PRIMERES NECESSITATS URBANES: LA DEFENSA I L'HOSPITAL

El minúscul conjunt de cases i carrers del segle XV van formar una vila closa semblant a les poblacions que podem veure encara avui a la Segarra o l'Empordà. La vila closa es protegia amb rudimentaris aparells defensius i murs elevats a les parts de les cases que donaven a l'exterior del recinte. Els caps dels carrers es tancaven amb portals fortificats. L'església de Santa Maria era la part més ben fortificada, veritable resguard en cas d'atac, amb un campanar que actuava de talaia de tot el nucli.

A començaments del segle XVI, el Carreró era conegut també amb el nom del carrer de l'Hospital *vell*. Un testament datat del 8 de novembre de 1483 parla d'aplicar un llegat a l'*spital novament construhit en dita vila e capella de Santa Magdalena*[1]. Sembla, doncs, que hi havia hagut un hospital fins i tot abans del retorn, ara ja definitiu, de la vila i terme de Mataró a la Corona el 1480. Com hem dit, després de la Guerra Civil Catalana (1462-1472) la vila i terme fou lliurada al feudal Pere Joan Ferrer. Amb la llibertat municipal recuperada, el Consell s'hauria animat a aixecar aquest *spital novament construhit.*

Els hospitals fins al segle XIX, no tenien la mateixa funció que els actuals, que són un espai de tractament on els pacients estan al costat d'una sèrie de mitjans humans i tècnics. Eren aleshores un lloc d'acolliment de malalts i ancians pobres; alberg de pelegrins i rodamóns; refugi on recollir soldats ferits o emmalaltits; i lloc d'acolliment temporal d'infants abandonats. Per aquests darrers casos i pels que demanaven un tractament que no es podia oferir a Mataró, l'hospital de Santa Magdalena actuava d'hospital de trànsit de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, formant part, doncs, d'una xarxa informal hospitalària catalana que ja veiem operativa a la Baixa Edat Mitjana amb centralitat al Cap i Casal del Principat.

LES OBRES DE MISERICÒRDIA CRISTIANA I LA CONSTRUCCIÓ D'HOSPITALS

La construcció dels hospitals medievals europeus fou motivada per la concreció de les obres de misericòrdia corporals cristianes: donar de menjar al famolenc, donar de beure l'assedegat, vestir els despullats, visitar els malalts, assistir els presos, donar posada als pelegrins i enterrar els morts.

Detall del finestral gòtic amb la imatge de santa Magdalena, actualment situat a la Riera.
Fotografia Lluís Rugama.

La iniciativa d'aixecar els primers hospitals medievals documentats a Catalunya havia estat, com en d'altres indrets, dels bisbes, dels capítols catedralicis o dels monestirs. Posteriorment s'hi van sumar els establiments hospitalaris apareguts gràcies a donacions i llegats testamentaris de mercaders benestants, i els erigits, des del segle XIII, pels ordes mendicants o per confraries de devots. A les zones rurals, els hospitals eren iniciativa dels monestirs, dels ordes militars hospitalaris i en alguns casos dels propis senyors territorials.

Religiosos consagrats, voluntaris o personal remunerat es feien càrrec del dia a dia. Durant el segle XVII, consta l'existència a l'Hospital de Santa Magdalena de Mataró d'una seixantena de dones voluntàries, *les semmaneres*, que per torns tenien cura de la casa i feien captes pels carrers de la vila amb un bací per aconseguir recursos[2]. A més del *bací de les semmaneres,* l'hospital rebia sovint almoines i llegats testamentaris. La superior protecció, i segurament la iniciativa fundacional, serà sempre, en el cas de Mataró, del Consell de la Universitat.

LA UBICACIÓ DE L'HOSPITAL DE SANTA MAGDALENA

Extramurs de la vila closa, on avui hi ha l'Ajuntament, a l'encreuament de la Riera amb el Camí del Mig -l'antiga Via Augusta-, es va aixecar durant el segle XV l'*spital novament construhit* i la capella de Santa Magdalena.

Aquesta capella de Santa Magdalena no seria l'única a tocar de la vila. Al segle XVI, dalt del turó de l'actual cementiri, hi havia la de la Mare de Déu de l'Esperança, on sabem que es venerava Sant Sebastià, advocat contra la pesta. A començament del XVII es consagrava l'ermita de Sant Simó a l'aiguabarreig de la Riera de Valldeix amb el mar.

L'ermita i lloc de Sant Simó s'utilitzava, encara al segle XIX (durant el còlera de 1865), com a llatzaret, és a dir, com un espai habilitat fora poblat per fer-hi passar la quarantena a persones i mercaderies que venien de regions on s'havia manifestat la malaltia contagiosa. El mateix podem dir de l'ermita de Sant Sebastià a Argentona i altres.

No sabem si la capella de Santa Magdalena fou mai llatzaret, perquè malgrat estar fora vila, hi era a tocar. Més aviat el lloc, al costat de la riera de Cirera, segueix la pauta d'instal·lació dels hospitals medievals: extramurs (per aconseguir un lloc airejat), però just a tocar del conglomerat urbà (per poder assistir fàcilment els malalts) i al costat d'una entrada principal (per als viatgers); en aquest cas, el camí on confluïen el que venia de Barcelona –l'antic ramal de la Via Augusta pel Maresme/ Camí del Mig – amb el que venia del Vallès passant per Argentona. La riera de Cirera va passar a ser també coneguda aleshores, en aquest tram, com a riera de Santa Magdalena.

UNA DE LES PRIMERES ACTUACIONS DEL CONSELL DE MATARÓ: EL PATRONAT SOBRE L'HOSPITAL

El patró de l'Hospital seria el Consell de la *Universitat* (el Comú). Aquesta potestat segurament li corresponia per haver-ne estat el fundador.

A Mataró, el Consell de la *Universitat*, com a patró de la institució, nomenava anualment els membres de l'Administració de l'Hospital, és a dir, els *administradors* (sovint tres persones) responsables del govern de la institució[3]. El Consell també designava un quart membre, el claver o caixer, per a actuar de tresorer/comptable. També escollia el personal

remunerat, és a dir, els metges, cirurgians i l'hospitaler o infermer cuidador. Joaquim Llovet documenta com el 1578 el Consell contractà un doctor en Medicina per a servir l'hospital i visitar també les cases dels veïns. Els pobres serien atesos gratuïtament[4].

LA DEDICACIÓ A SANTA MAGDALENA

Durant l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, la majoria dels establiments hospitalaris catalans i europeus foren dedicats a Sant Llàtzer, Santa Magdalena i Sant Jaume, per la identificació amb els malalts (Llàtzer), amb l'actitud de servir els malalts com al mateix Crist (Santa Magdalena) o amb els pelegrins (Sant Jaume). A Catalunya, a Santa Magdalena era dedicat l'antic Hospital de Montblanc, el de Santa Coloma de Queralt, el de Mataró...

EL POSSIBLE ASPECTE DE L'HOSPITAL

Durant el segle XVI, l'edifici situat a la Riera segurament va correspondre bàsicament a aquell *spital novament construhit en dita vila e capella de Santa Magdalena* de què parlen les fonts del 1483. Un ban d'aquell mateix any, en ocasió de la tramesa pel Consell de la Universitat d'un pelegrí a Sant Jaume de Compostel·la, parla de *la obre de la sglésia e del hospital*[5]. Pocs anys més tard, el 19 d'octubre de 1492, en Pere Pereres, sastre i mestre de Gramàtica de les escoles de la vila de Mataró, però originari de Vic, deixava al seu testament un llegat a favor de la capella de Santa Magdalena[6].

D'aquesta època, que coincideix en el temps amb el descobriment d'Amèrica, n'ha sobreviscut el finestral gòtic, amb una imatge de Santa Magdalena sobre el capitell, que fou traslladat en data desconeguda a la façana que dóna al carrer d'en Palau de la casa que fa cantonada amb la Riera. Ja al segle XX el finestral patiria un nou trasllat quan va ser col·locat a la façana de la mateixa casa, la que dóna a la Riera.

Poca cosa sabem, per no dir gairebé res, de com era l'hospital de Santa Magdalena que van veure els mataronins coetanis als Reis Catòlics, Carles I i el seu fill Felip II. Per fer una vaga comparació, potser s'assemblaria a l'esmentat hospital de Santa Magdalena de Montblanc, que té una història força semblant al de Mataró i que s'ha conservat gairebé inalterable fins al dia d'avui.

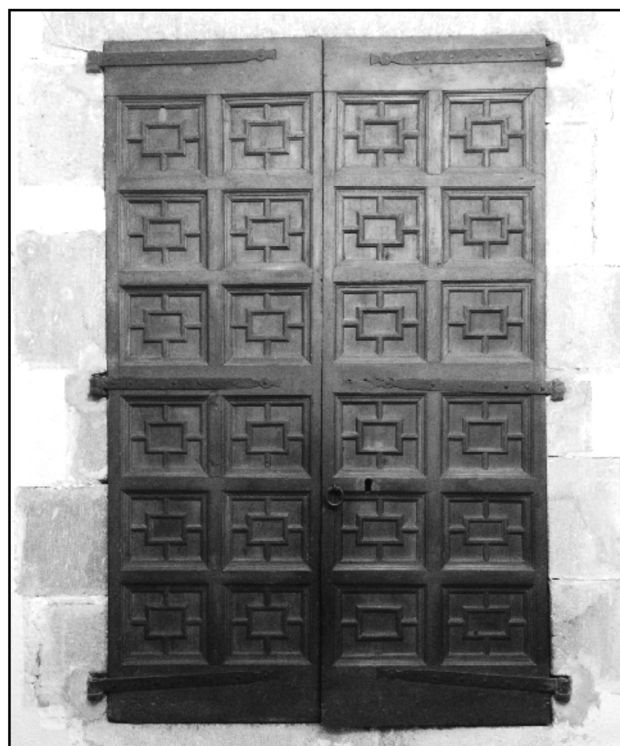
Situat al Raval, extramurs de la vila de Montblanc, el conjunt està format per la capella, del segle XIV, i l'hospital, construït entre 1490 i 1515, sobre una construcció anterior segurament coetània de l'església. La capella té una sola nau sense absis, amb una estructura d'arcs diafragmàtics que sostenen una coberta de dues vessants. L'hospital s'organitza a l'entorn d'un claustre de dues plantes. Els arcs de la planta baixa són ogivals i descansen sobre columnes poligonals mentre que al pis superior els arcs són carpanells. Al mig del claustre hi ha un pou. Pel que fa a la façana, presenta portal adovellat presidit per una imatge de Santa Magdalena i l'escut de la vila.

2.- SEU DEL CONSELL DE LA UNIVERSITAT DE MATARÓ

EL CONSELL DE LA UNIVERSITAT TRASLLADA LA SEVA SEU A L'HOSPITAL DE SANTA MAGDALENA.

A començament del segle XVI, les sessions del Consell de la Universitat de la Vila de Mataró es feien a l'església parroquial de Santa Maria, novament consagrada el 1526, i al *clos* dit *d'en Fornells*[7] a la plaça Gran.

Les reunions del Consell es convocaven repicant les campanes de Santa Maria de Mataró, Sant Andreu de Llavaneres i Sant Vicenç de Llavaneres (avui de Montalt). Com hem dit, les dues Llavaneres (unides

Caixa ferrada (1685) que féu construir el Consell a Santa Maria, actualment es troba a la sagristia de la capella de les Santes.

encara en una sola parròquia) es van segregar de la *universitat* de Mataró el 1543.

Com que l'església a Mataró estava fortificada almenys des del segle XV, era un lloc segur. Per aquest motiu, el Consell de la Universitat hi guardava l'arxiu propi dins d'un armari ferrat on eren dipositats els privilegis –els pergamins que conferien les llibertats locals-, els cabals, els llibres de secretaria i comptes i el segell. L'any 1685 el Consell féu construir una nova caixa ferrada, la qual es conserva *in situ* a la sagristia de la capella de les Santes.

L'any 1531 el Consell va comprar la casa d'en Fornells per ampliar la plaça Gran. Aquest edifici era exempt per tramuntana, llevant i ponent i només tenia una mitgera a la banda de migdia amb el continu de cases del carrer Santa Maria. La casa fou enderrocada per eixamplar la plaça. Es va construir una font pública amb un gran dipòsit d'aigua rere seu. És l'actual font amb l'escut de la Ciutat que hi ha a la plaça Gran. Can Fornells arribava pel cantó de tramuntana fins a l'alçada del carrer d'en Palau. És possible que el *clos* esmentat d'en Fornells, físicament així ho seria, estigués a llevant d'aquesta casa i, per tant, obert a tramuntana a la plaça Gran. Estaria resguardat a llevant per la filera de cases que hi havia davant de l'actual casa Vilallonga i que foren enderrocades durant la primera meitat del segle XIX per eixamplar la plaça.

L'any 1535 el Consell es reunia ja en una habitació de l'hospital de Santa Magdalena[8]. A mesura que avança el segle XVI l'hospital es va consolidant com la veritable Casa i seu del Consell. Potser la construcció d'un nou edifici per a l'església de Santa Maria, consagrat el 28 d'octubre de 1526, va motivar un trasllat que d'eventual es deuria convertir en definitiu. De fet, l'Hospital era un edifici de propietat exclusiva del Comú i resguardat de les inclemències del temps.

Mataró no és l'únic cas d'un hospital que va acabar acollint la seu del Comú. L'Ajuntament d'Olot estaria situat a l'indret on el 1313, gràcies a la protecció econòmica de Berenguer de Reixach, es va fundar l'hospital de la vila. Amb el temps, l'edifici acolliria també la seu del Consell d'Olot fins que l'any 1554 les funcions hospitalàries es van traslladar a un nou edifici, el nou hospital de Sant Jaume[9]. Una cosa semblant va acabar passant a Mataró.

ALTRES NOTÍCIES DEL SEGLE XVI

Com que un segle dóna per molt, és prou raonable pensar que durant el segle XVI es degueren efectuar millores i reformes a l'hospital de Santa Magdalena.

L'Administració de l'Hospital de Mataró comptava com a ingressos amb les almoines del bací de Santa Magdalena, que conjuntament amb el de l'Obra de Santa Maria i el de les Ànimes són documentats a la visita pastoral de 1542[10]. També comptava amb la percepció d'alguns censos com el documentat l'any 1578[11]. L'any 1599 la Diputació del General li feia un donatiu de 40 lliures[12].

Per mitjà d'un privilegi datat el 2 de desembre de 1585, i atenent a les demandes dels administradors del sant Hospital, Felip II a les Corts de Montsó va adjudicar a la institució els béns dels qui hi morissin intestats. Encara que seria poca cosa, ja que la majoria que hi morien eren pobres, s'aconseguia el que esdevenia a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona[13].

El 5 de febrer de 1588, els frares carmelites descalços –dos religiosos professors, nou novicis, un llec, un donat i un sacerdot secular– que van venir a fundar a Mataró, es van establir provisionalment a l'Hospital de Santa Magdalena abans de poder passar a l'edifici definitiu, els futurs convent i església de Sant Josep del carrer del mateix nom. L'any següent, els frares ja s'hi van poder traslladar. En la construcció del nou edifici conventual trobem l'any 1590 Joan Salvador, àlies Garriga, mestre de cases.[14]

L'any 1593 i 1595, l'Hospital de Mataró tenia vuit *llits de posts i bancs*, un llit ras, travesseres, màrfegues i altres efectes. El 1610 un llit *de camp ab pilars*, nou *llits de post i bancs*, 9 màrfegues, 10 matalassos...[15]. Aquestes dades ens permetrien pensar que l'Hospital tenia una capacitat d'unes deu places.

L'ALTRA CASA DEL CONSELL

A finals del segle XVI, el Consell de la Universitat era propietari de l'hospital de Santa Magdalena i d'un edifici situat a la plaça Gran, al carrer Santa Maria. Aquesta finca, en forma d'L i façana a la plaça Gran, era situat entre el que fa cantonada amb el carrer d'en Palau –aleshores casa d'Antoni Joan Mas–, i el que fa cantonada amb el Carreró, aleshores d'en Mates. Pel darrere, tenia un accés al carrer d'en Palau.

Aquesta casa havia estat l'antic forn de la castellania, és a dir, el lloc on es coïa el pa en forma de monopoli feudal[16]. És possible que la

casa del forn –i el monopoli de coure'l per a la venda pública– anessin dins dels drets de castellania que va comprar el Consell el 28 de desembre de 1454.

Cal pensar que paret per paret, aquest edifici tocava a ponent amb la casa dels Ferrer. El forn, la nissaga dels Ferrer i la nissaga dels Fornells apareixen conformant el ponent de la plaça Gran. Seria lògic que els antics monopolis feudals de la ferreria i de la forneria s'exercissin a la plaça del mercat de Mataró. El mateix passaria amb la notaria/escrivania pública.

LA CASA DEL CONSELL DE LA PLAÇA GRAN I L'ACTUAL PORTAL DE PEDRA DE L'AJUNTAMENT

El portal principal i les finestres laterals de la planta baixa de la façana que dóna a la Riera són les úniques mostres –parcialment visibles– de les obres d'una nova façana que el Consell de Mataró va encarregar a la família Cisterna de picapedrers (però veritables escultors) de Girona.

El Consell de Mataró tenia originàriament una botiga llogada per emmagatzemar el blat que comprava a l'engròs i revenia al detall. El 28 d'abril de 1589, va prendre l'acord de comprar una casa en propietat per aquest servei tan necessari en època de carestia i d'especulació de preus. Concretament fou la de l'Antoni Joan Mas, abans d'en Montserrat Fàbregues (cognom etimològicament provinent del mot farga) a la plaça Gran. Amb aquesta compra, el Consell podia ampliar cap a migdia la casa que ja tenia a la plaça i arribar així fins a la cantonada amb el carrer d'en Palau. És a dir, la casa on avui hi ha un finestral gòtic.

Els mestres de cases Joan Salvador i Nicolau Vernís i els fusters Gaspar Roig i Pere Pau Ros, tots de Mataró, van fer les obres d'adaptació de l'immoble. Van costar 160 lliures. Joan Salvador va presentar el 15 de maig una traça al Consell per fer una façana amb *un portal rodó de pedra picada ab dues finestres de pedra picada*[17].

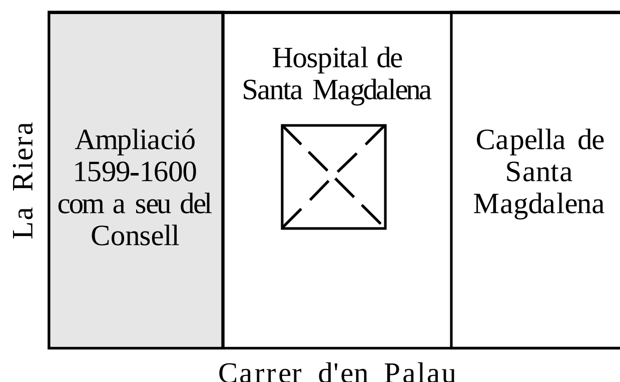
Sembla que el projecte de Joan Salvador no va prosperar. La causa podrien ser els aldarulls per la falta de farines d'aquells anys? O també les accions judicials del Consell contra Salvador i Vèrnia, que documenta Joaquim Graupera, per la seva tardança a fer una altra feina que tenien contractada (possiblement la muralla de Mataró)[18]?

El 3 de juny de 1598 el Consell tornava a parlar de reformar la casa de la plaça Gran. Es parlà també aleshores de fer-hi una presó a la part del darrere. El primer d'agost, es contractava amb Llàtzer Cisterna, pare, la construcció d'un portal rodó que hauria de lluir l'escut de les quatre barres, i dues finestres amb les armes o escut de la vila a les llindes (la mà amb la mata). Les pedres es picarien a Girona i es portarien per mar per Sant Feliu de Guíxols[19].

L'any següent, amb les pedres a mig assentar, es va produir un canvi de plans. Així ho reflecteix l'acord del Consell de 21 de novembre de 1599. El portal i les finestres de pedra picada no serien per a la casa de la plaça Gran sinó per a l'edifici de l'Hospital de Santa Magdalena a la Riera, és a dir, a l'indret actual. Tot això coincidint en el temps amb la construcció a Barcelona de l'ampliació del Palau de la Generalitat cap a l'actual plaça de Sant Jaume amb la seva nova i actual façana principal.

Per finançar l'operació, es va pensar de vendre l'antiga casa del Consell a la plaça Gran. El 27 de febrer de 1600 el Consell va acordar la venda i també modificar l'obra de Llàtzer Cisterna per tal d'ampliar la mida del portal, que ara passaria a fer 11'5 pams d'amplada per 19 d'alçada. També es van canviar les clàusules sobre els escuts[20]. El de Mataró aniria a la dovella central del portal. A una finestra de l'esquerra, el de Barcelona. A la de la dreta, el de Mataró. Poc després trobem un pagament a Llàtzer Cisternes *per lo treball de pintar las armas de la vila en lo portal y finestras de dita casa*.

Aquesta dovella amb l'escut fou extreta del seu lloc l'any 1867 quan l'arquitecte Miquel Garriga reformà la decoració exterior de l'Ajuntament. L'any 1945 fou trobada al magatzem municipal de la plaça dels Bous, i avui es troba al Museu de Mataró, can Serra. Els escuts de Barcelona i de Mataró es deurien posar aleshores a les portes

Reconstrucció de la possible disposició de l'hospital abans de l'edifici Vendrell.

Dovella procedent del portal que els Cisterna van obrar per a l'edifici de l'Ajuntament. Museu de Mataró.

segona i quarta del primer pis de l'Ajuntament on són actualment.

ELS CISTERNA

Els Cisterna, malgrat la denominació de pica-pedrers de Girona, projectaren el claustre renaixentista de dos pisos del convent del Carme d'Olot, de finals del segle XVI i feren la traça de l'actual façana (c.1605), del mateix estil renaixentista, de l'església de Sant Feliu de Girona. Llàtzer Cisterna també fou autor –aquí conjuntament amb Onofre Fuster–, del relleu de la façana dedicat a Sant Martí (1616) de la casa i col·legi dels jesuïtes de Girona de Sant Martí Sacosta.

L'AMPLIACIÓ DE 1600 CAP A PONENT I NOVA FAÇANA A LA RIERA

Joaquim Llovet documenta que es van donar a fer als Cisterna quatre finestres *en lo enfront y davant la casa que la vila fa a la riera,* tres de les quals havien de tenir set pams d'amplària i 12 pams d' alçària, part de pedra de Girona i part de pedra de Mataró picada[21]. D'altra banda, quan es decideix el trasllat del portal de la plaça Gran a l'edifici de la Riera, s'esmenta que s'ha de col·locar al mig de la paret que dóna a la Riera. També s'esmenta, al costat dels Cisterna, com a mestre d'obres, Joan Salvador, àlies Garriga, l'arquitecte que dirigí la construcció de les muralles de Mataró entre 1573 i 1602.

Aquesta *casa que la vila fa a la riera* no l'hem d'entendre com una remodelació general de l'edifici de l'hospital sinó com la construcció d'una ampliació *ex novo* de l'hospital pel cantó de ponent. D'aquesta ampliació, n'ha quedat l'actual portal i les finestres laterals de la planta baixa de l'Ajuntament, brancals avui ocults sota la decoració que Miquel Garriga i Roca donà el 1867 a totes les façanes.

L'aspecte exterior d'aquesta nova façana hauria de seguir el patró no gaire allunyat del de can Serra, casal aixecat uns quaranta anys abans. Portal rodó centrat per dues finestres laterals, primer pis amb un nombre variable de finestres sense balcons i un segon nivell de sota coberta per a les golfes.

De fet, si, com hem vist, l'any 1593 i 1595, l'Hospital de Mataró tenia vuit *llits de posts i bancs* i un llit ras i el 1610 un llit *de camp ab pilars*, nou *llits de post i bancs*, 9 màrfegues, 10 matalassos... podem interpretar que la capacitat hospitalària no va augmentar i que la nova construcció cap a la Riera deuria ser utilitzada pels afers propis del Consell.

D'aquestes dades es pot deduir que, amb la fi dels esforços econòmics per construir la muralla, el Consell va decidir fer de l'hospital de Santa Magdalena un casal que fos una veritable seu. La *casa que la vila fa a la riera* se situava ara, no

com abans fora de la vila closa, sinó al bell mig del perímetre delimitat per les noves muralles acabades d'estrenar. No a un marge d'una riera sinó amb el que s'havia convertit ara en «La Riera», el passeig principal intramurs, ja que les muralles s'havien convertit en una *llisa* o dic a nivell de l'actual presó que evitava que els aiguats entressin a la vila. Per aquest motiu, la banda de ponent de l'hospital de Santa Magdalena va passar a ser de mur a façana i porta principal.

D'aquesta etapa, en queda un element que encara avui es pot observar. Quan pugem pel costat dret de la Riera es veu que l'edifici de l'Ajuntament està desalineat perquè sobresurt gairebé un cós. Es tracta de l'esmentada ampliació feta per Joan Salvador, *àlies* Garriga. Els murs d'aquesta ampliació cap a ponent es degueren aprofitar, sobretot els de la planta baixa, i incorporar al gran casal que amb traça de Jaume Vendrell s'aixecaria d'ençà de 1635 i que substituiria tot el construït fins aleshores.

EL MESTRE JOAN SALVADOR, ÀLIES GARRIGA

Joan Salvador, àlies Garriga (+ poc després de 1613), mestre de cases, vivia l'any 1570 en una de les tres primeres cases construïdes a l'actual carrer de Barcelona, anomenat en aquells moments «d'en Garriga». Les obres efectuades a la Casa del Consell de Mataró s'afegeixen a les ja inventariades per Joaquim Graupera[22]:

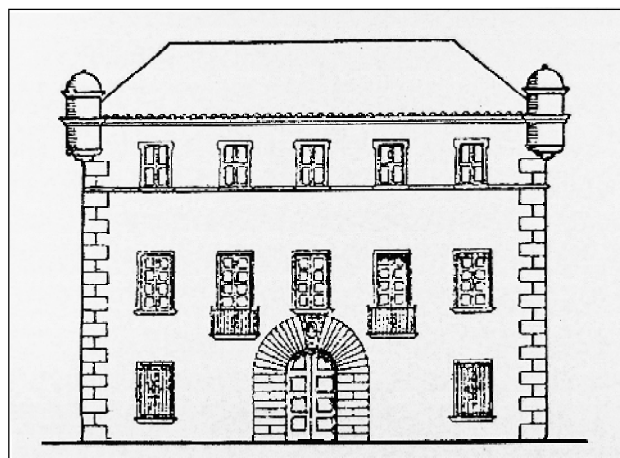
- La reforma i ampliació del mas Cabanyes d'Argentona (1565-68) i dels seus balcons que havien de ser obrats seguint el model de la casa Gralla de Barcelona.
- La construcció de l'església de Sant Andreu d'Òrrius (1567-1571).
- La construcció de la capella de Sant Sebastià de Vilassar de Dalt (1570-1578).
- La direcció, amb Nicolau Vèrnia, de la construcció de les muralles de Mataró (1573-1602) seguint la traça de l'enginyer reial Jorge de Setara.
- El portal de la muralla de Mataró dit d'Argentona o també d'en Quendo (contractat el 1578).
- El portal de la muralla de Mataró dit de Barcelona (contractat el 1586)[23].
- El cor de l'església de Sant Miquel de Mata (1579).
- La construcció de la sagristia i la torre comunidor de la parròquia de Sant Julià d'Argentona (1583-1589).
- La continuació de l'escala de cargol del campanar de la parròquia de Santa Maria de Mataró fins a arribar al terrat superior, i la cambra del rellotge (1583).
- L'esmentada adaptació per a magatzem del blat d'una casa de la plaça Gran de Mataró (1589).
- Diversos treballs al convent de Sant Josep dels carmelites descalços (1590).
- L'ampliació de l'església parroquial de Santpedor (1596-1599).
- L'acabament i pinacle del campanar de Premià (1613).
- i la construcció d'una capella a la parroquial de Santpedor (1613), on fou ajudat pels seu fill Jaume.

3.- L'ACTUAL EDIFICI DE L'AJUNTAMENT

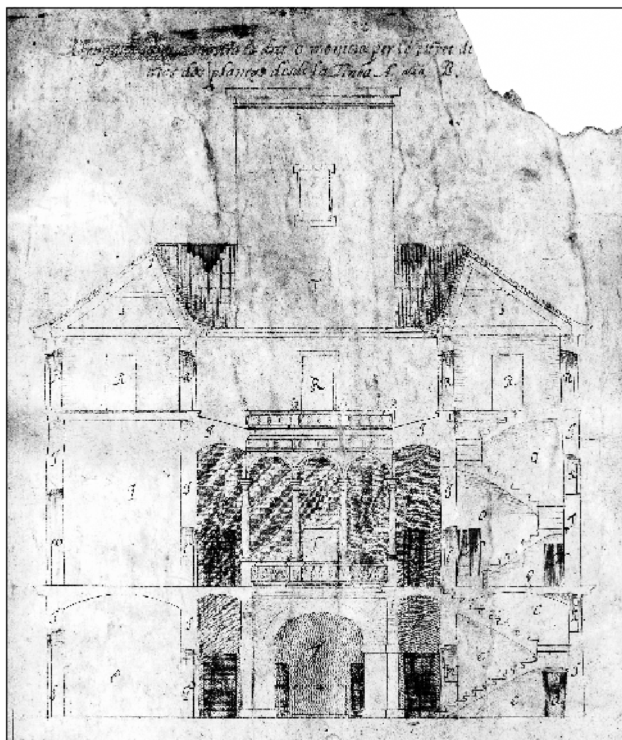
L'EDIFICI ACTUAL, OBRA DE JAUME VENDRELL (1635)

L'aigua corrent va arribar a l'edifici l'any 1620 després que el Consell aprovés la construcció d'una canonada[24]. Concretament connectaria amb tot el sistema hidràulic de mines i recs projectat per fra Jeroni Codina, caputxí, per portar l'aigua de les deus de Valldeix a la vila passant pel convent dels caputxins i els molins aixecats al peu del turó de l'Esperança.

El 21 de març de 1635 s'encarregava a Damià Fontanilles *dos portals a l'entrada i dos amb sortida al celobert* [existia, doncs, un pati interior abans de l'actual], *dos pilars ab sos capitells per carregar las arcadas de dita universitat i dos balcons, l'un pel carrer d'en Palau i l'altre pel de Fra Jaume conforme lo medida i trassa dels que són fets vuy en dita casa* [de] *la part de la Riera de Sirera*[25]. Arribats, però, al

Aspecte de la façana de l'Ajuntament segons la traça de Jaume Vendrell.

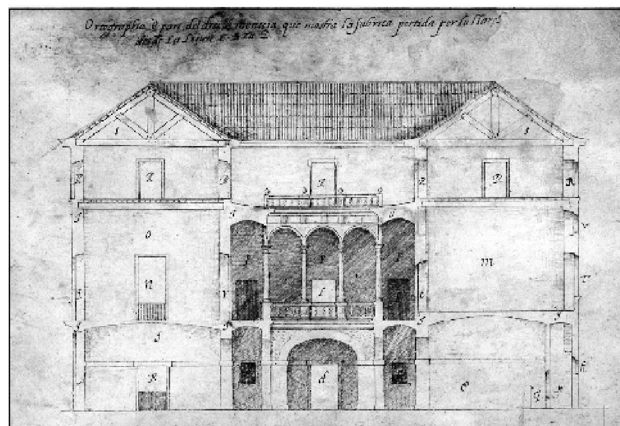

setembre, *per haver molts anys que la universitat té sa casa quasi inabitable y té expresa y molt precisa necesitat de obrarse*, el Consell de la Universitat decidia refer completament tota la seva seu a la Riera amb un edifici gairebé nou en la seva pràctica totalitat[26].

Amb aquest propòsit, el Consell va demanar diversos projectes. El 4 de desembre una comissió composta per Miquel Sucies i Pere Mateu, mestres de cases de Barcelona, va donar el seu parer sobre les traces presentades pels fusters Jaume Vendrell i Jaume Moni i els mestres de cases Jeroni Casillanis i Antoni Lleonart.

Com explica Joaquim Llovet, que en va donar a conèixer l'original[27], la traça guanyadora seria la de Jaume Vendrell perquè era *la malor* [millor] *y més capàs y de més art per estar ab molta perfectió....* Tanmateix, van corregir l'escala principal, que trobaven que podia dificultar l'obertura d'un portal al carrer d'en Palau. El 9 de desembre del mateix any, el Consell va acordar tirar endavant el projecte i que fos el propi Vendrell qui en dirigís les obres[28]. El 14, el nostre *magister domorum* cobrava 25 lliures del claver per la feina de la traça.

Els anys següents, sobretot el 1636 i el 1637, són de gran activitat pel que fa a la construcció, ja que, com va estudiar Carme Espriu[29], els imports computats als llibres de Credenceria equivalen a un 30 per cent i a un 40 per cent, respectivament, de les despeses totals de la Universitat.

Traces originals de l'edifici de l'Ajuntament de Jaume Vendrell. Procedència Arxiu Municipal de Mataró.

En la construcció d'aquest edifici, hi va passar gairebé tota la generació de mestres de cases i fusters del Mataró de mitjan segle XVII. Entre els qui van treballar en la construcció de la nova Casa de la Vila, cal destacar la figura de Damià Fontanilles, mestre de cases a qui es deuen quasi tots els elements relacionats amb la pedra picada, com són les finestres, portals, balcons, i també les barbacanes. Pel que fa a les feines de fuster, foren obra dels Llobet, primer en Bartomeu i més tard el seu fill Pere. Quant a la feina de manyà, aquesta s'encarregà a Miquel Esmandia. Recordem que Esmandia, conjuntament amb Joan Catà, és l'autor de l'artística reixa de la capella de la Concepció de la Seu de Tarragona[30].

Carme Espriu descriu l'edifici, de planta rectangular, i traça d'en Jaume Vendrell. La planta baixa tenia una entrada espaiosa a mena de vestíbul, que donava pas a un pati central amb celobert distribuïdor de totes les dependències, entre elles la capella de Santa Magdalena, que també es veurà remodelada per un seguit de reformes. Al costat dret, hi havia l'escala principal (l'actual) que pujava al primer pis.

Totes les dependències o cambres del primer pis tenien accés per un claustre que donava la volta al celobert. Aquest claustre, de planta quadrada, era format per un seguit d'arcs de mig punt sostinguts per columnes amb capitells dòrics. En aquest primer pis, hi havia les sales nobles, com eren la sala dels Negocis i la del Consell, juntament amb les dependències de la cuina. L'escala continuava fins a un segon pis, destinat a magatzem. La coberta de l'edifici era a dues aigües.

Pel que fa a la façana, Vendrell va conservar el portal i les finestres de la planta baixa fetes pels Cisterna. El primer pis, fou resolt amb tres finestres i dos balcons, un element innovador per a l'arquitectura popular de l'època. El segon pis, cinc

finestres que coincideixen amb les obertures del primer pis. Vendrell va projectar també dues *Barbacanas* o torrasses, avui desaparegudes, situades a les arestes de la façana principal a nivell de teulada.

JAUME VENDRELL, *TRACISTA* I MESTRE D'OBRES

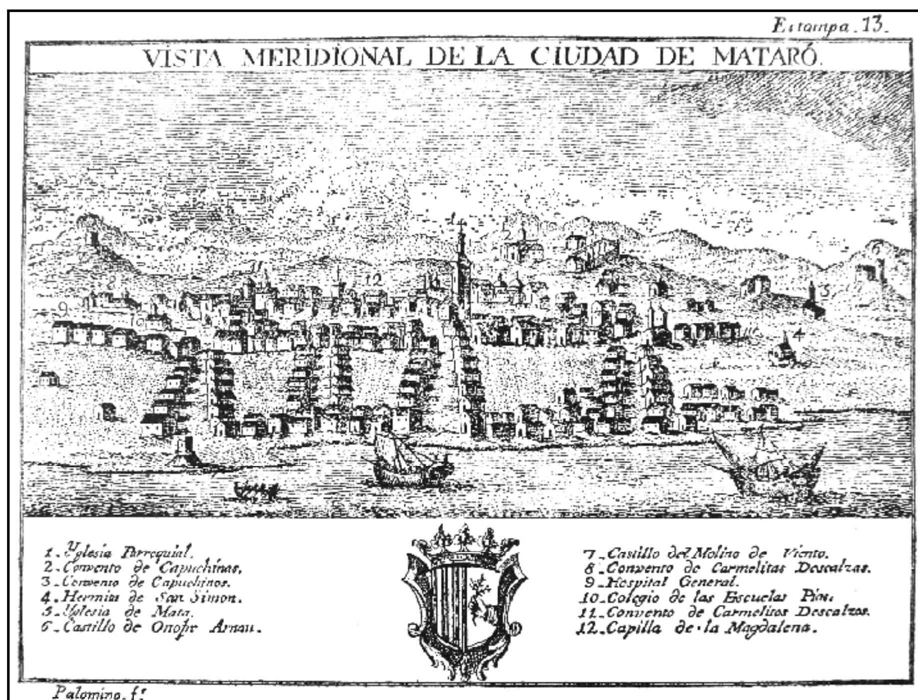
Jaume Vendrell va néixer a Mataró el 24 de desembre de 1598. Era fill de Joan Vendrell i Fargues, fuster i escultor, i de la seva muller Àngela. El primer de setembre de 1624, Jaume Vendrell es va examinar de mestre fuster davant dels mestres Jaume Moni i Roselló i Pere Pau Camps, cosa que li va permetre d'establir-se pel seu compte. El 29 de novembre es casava amb Maria Nogueres.

El primer treball que coneixem de Jaume Vendrell és el retaule de Sant Elm, d'Arenys de Mar, que obrà conjuntament amb el seu pare Joan Vendrell. Fou contractat l'any 1624. Va cobrar els treballs el 1627. Pocs anys després, consta com a artífex del retaule de Sant Antoni de Pàdua, per a la mateixa església parroquial d'Arenys de Mar (signa un rebut el 1631). L'any 1629, d'acord amb la traça que va presentar, li fou encarregat el retaule de Sant Isidre de la parròquia de Sant Martí d'Arenys de Munt.

A Santa Maria de Mataró, Jaume Vendrell va rebre l'encàrrec, el 1633, d'acabar el sagrari que havia fet el seu pare, obra que fou visurada pels mestres fusters i escultors mataronins Joan Fornés i Joan Llobet. Aquest sagrari fou utilitzat fins a la construcció de l'actual capella del Sagrament, i, encara que en desús, es va conservar *in situ* fins al 1936-1939. Per a la mateixa església de Mataró, va aixecar els retaules de Sant Joan del gremi de fusters (acabat pels volts de 1636, quan és visat) i el del Sant Àngel Custodi del gremi de vidriers (contractat el 1636). El segon es va perdre cap a l'any 1848. Del primer, només es va poder salvar de la Guerra Civil de 1936-1939 un petit plafó que representa la visió de Zacaries en encensar l'arca al Temple, en compliment del seu servei sacerdotal. Aquest relleu s'exposa a la sala de Síntesi del Museu Arxiu de Santa Maria.

Un altre aspecte a destacar de l'actuació de Jaume Vendrell és el seu treball com a arquitecte o tracista. L'any 1635 presentava la traça per a un nou edifici de l'Ajuntament, com hem vist. En col·laboració amb el vigatà Francesc Domènech féu les obres d'ampliació de la catedral romànica de Vic construint la capella de sant Bernat Calvó (1633) i d'altres. Vendrell aixecà l'únic plànol de la catedral romànica que es conserva[31].

Seguint Rafael Soler i Fonrodona en el seu article «Jaume Vendrell, fuster, escultor i arquitecte al segle XVI»[32], ens aturem en el seu testament i en el seu inventari post-mortem de 1641, redactat a instància del seu germà Joan, prevere, i del seu cunyat Pau Pascual, com a tutors i curadors dels seus fills. Jaume Vendrell deixava casa, amb dos portals al carrer d'en Pujol, mobiliari, l'habitual roba, tres bancs de fuster, les eines de l'ofici... i *una pluma de llautó per trassar, dos burins y tres compassos, 21 llibres de trassas, 5 trassas en pergamí, una trassa estampada del escurial i una taula per trassar*, l'utillatge per a l'elaboració dels plànols. Posseïa també diverses peces de terra, destinades al conreu de la vinya, cosa habitual entre les famílies benestants de Mataró. Per la genealogia elaborada per Lluís Adan, sabem que cap dels seus tres fills continuà el taller del pare i de l'avi; l'un fou cirurgià i els altres dos, doctors en Medicina.

Vista de la ciutat, segle XVIII. Ajuntament (núm. 12)

L'HOSPITAL DEIXA L'EDIFICI DEL CONSELL

Mossèn Jaume Sala i Pasqual (Mataró 1576-1644) va donar solució a la qüestió d'on situar les sales dels malalts en el nou edifici del Consell. Nascut el 27 de març de 1576, era fill de Joana Pasqual i Pau Sala, un mercader mataroní que feia negocis marítims amb les Illes, i fins i tot amb Lisboa, on exportava vi[33].

Jaume Sala, acabats els estudis de Gramàtica a Mataró i de Filosofia i Teologia a Barcelona, fou ordenat de prevere el 22 de setembre de 1601, i va entrar al servei de la parroquial de Santa Maria de Mataró, on havia obtingut un benefici eclesiàstic. Per part del seu pare va heretar, entre d'altres béns, dues cases i horts al Pou d'Avall, avui carrer de l'Hospital.

Aquests immobles al Pou d'Avall foren llegats, per testament de 12 de desembre de 1644, cinc dies abans de la seva mort[34], a l'Hospital de Santa Magdalena de Mataró i als seus administradors per tal que hi construïssin un hospital de pobres *sans i malalts*. Els rectors de Santa Maria i els seus preveres haurien de ser els marmessors perpetus de la seva voluntat.

Jaume Sala se sumava així a la llista de preveres que durant els segles XVI i XVIII van proveir amb béns personals la fundació, dotació o consolidació d'hospitals[35].

La capella del nou hospital de Mataró, al Pou d'Avall, fou començada el juliol de 1645 i consagrada el dia de Sant Jaume de l'any següent. Sembla que les obres de transformació de les cases en hospital es van acabar l'any 1647. Mossèn Jaume Sala va deixar disposat que si no s'hi traslladava l'antic hospital, el nou s'havia de dedicar a Sant Jaume, i si s'hi traslladava l'antic, s'havia de dedicar a Sant Jaume i Santa Magdalena, com així fou, i ha estat, fins al dia d'avui.

A finals del segle XVII, l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena va començar a tenir un vicari resident propi, nomenat pel Consell de la Universitat, que tenia cura del servei espiritual de la Casa.

Durant el segle XVIII es va anar refent completament i progressiva tot el conjunt hospitalari i es va ampliar cap al Camí Ral per adoptar la forma actual. El dia de Santa Magdalena de 1747 es va beneir l'actual capella. Durant el segle XIX la cura dels malalts estaria a càrrec de les Germanes de la Caritat de l'Hospital de Mataró, i al segle XX, de les seves continuadores, les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül.

ES REPRENEN LES OBRES: UNA SALA NOBLE, ESCALA I COBERTA (1689-1705)

Amb l'inici de la Guerra dels Segadors el 1640, les obres iniciades amb la traça de Jaume Vendrell van quedar aturades. No serà fins a la dècada dels setanta que es reprendran amb la millora de les conduccions d'aigua. L'any 1673 es fan algunes modificacions puntuals, com les d'en Pau Baró, que enrajolarà algunes sales. El 1689 s'encarregà a Joan Carreres *un quarto*, que deuria ser de ben segur la Sala del Consell (avui de Plens), ja que va costar l'elevada xifra de 1.004 lliures i 5 sous. Miquel Esmandia hi farà una reixa. La construcció d'aquesta estança durarà un any.

El 1701 es fa, segons traça i direcció de l'escultor i mestre d'obres Antoni Riera, autor del retaule del Roser de Santa Maria i del monestir de les Tereses de Mataró, l'escala noble que encara avui puja de la planta baixa *fins el primer sostre de la casa de la universitat de dita vila de Mataró*. L'ajudarà el seu fill Marià. Costarà 350 lliures i estarà dividida en dos trams, el primer construït sobre l'interior de *la archa de la font*, que encastada a l'edifici, hi havia al cantó del carrer d'en Palau, *lo segon tram de dita escala ha de assentarse sobre una volta grossa de rajola de pla.* Hi haurà vint-i-quatre graons i *una finestra o rexat de pedra picada ... al mitg dels dos trams ab lo modo y forma esta en la trassa y modello*. En tota l'operació s'havia de seguir el que diu *un pergamí ahont hi està trassada tota la fabrica de dita casa per mans del q°* [difunt] *Jaume Vendrell*. Tot havia d'estar *llest y acabat per de aquí lo dia de Pasqua de Resurrecció* de 1701. Al cap de dos anys, Miquel Esmandia cobrava 42 lliures 2 sous i 6 diners per la barana, *uns poms y passamà de bronze*.

L'any 1700 hi ha obres a la teulada de la Casa. Pere Llobet, fuster, cobra *per bigas per servir per el sostre de la casa de la vila*. El 1705, ell mateix tornà a cobrar *per lo valor de 48 bigas y 11 dotzenes de post de melis ha comprada en la ciutat de Barcelona que han de servir per lo sostre se ha de fer en la casa de la present ciutat*. En aquest mateix any es fa l'escala de la golfa.

El 24 de juliol de 1708, l'arxiduquessa d'Àustria Elisabet Cristina de Brunswick, l'endemà d'haver arribat a la península per la platja de Mataró, entrava a l'edifici de la Casa del Consell on es procediria al *besamanos*[36].

Ramón Reixach i Puig

NOTES:

1.- Joaquim LLOVET, *Mataró: dels orígens de la vila a la ciutat contemporània,* 2000, p. 96 nota 91.

2.- Joan GIMÉNEZ I BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII (II). La Gestió del quotidià*, Mataró, 2005, pp. 201-202.

3.- J. LLOVET, *Mataró: dels orígens...*, 2000, p.119 i 125; Al segle XVIII i XIX l'Administració seria formada per quatre persones més un representant de l'Ajuntament, normalment un regidor. Els mandats s'espaiarien aleshores per més d'un any.

4.- J. LLOVET, *Mataró: dels orígens...*, 2000, pp. 124-125.

5.- Roser SALICRÚ I LLUCH, "El "Libre de Verbals" del batlle de Mataró (1480-1487). Una primera aproximació", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 67, Mataró, 2000, p. 10.

6.- M.A.S.M.M., Pergamins. Féu testament davant de Guillem Vilaroya, vicari de Santa Maria; Lluís FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, vol. I, Mataró 1968, pp. 48-49.

7.- J. LLOVET, *Mataró: dels orígens...*, 2000, p. 88.

8.- JOSEP MARIA COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents,* Mataró, 1969, p. 69.

9.- XAVIER PUIGVERT I GURT, *L'època medieval*, Quaderns d'Història d'Olot, núm. 3, Olot, 1996, pp. 50-51.

10.- El 17 d'abril de 1542 es trobaven a la caixa de l'Obra els tres bacins.

11.- Arxiu família Vallmajor. Pergamí de 1572 on es recull un cens que percebien els administradors de l'Hospital.

12.- J. LLOVET, *Mataró: dels orígens...*, 2000, p. 125.

13.- Lluís FERRER I CLARIANA, "El tercer centenari de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena", *Revista Museu*, 1948, p. 99-106; M.A.S.M.M., Hospital. Ferrer i Clariana utilitza bàsicament la informació proporcionada per un llibre amb tapes de pergamí de l'arxiu de Santa Maria de Mataró que recull una sèrie de documents relligats de la història de l'Hospital.

14.- L. FERRER, *Santa Maria de Mataró...,* vol. I, 1968, p. 87 i 93.

15.- J. GIMÉNEZ, *Mataró en la Catalunya...*, Mataró, 2005, p. 202, nota 349.

16.- ALBERT GARCÍA ESPUCHE y MANUEL GUÀRDIA BASSOLS, *Mataró 1500-1900: la construcció d'una ciutat*, Mataró, 1989, p. 277, notes 21 i 22.

17.- JOSEP MARIA COLOMER, *Mataró al mil cinc-cents,* Mataró, 1969, pp. 98-99.

18.- JOAQUIM GRAUPERA, "Joan Salvador, àlies Garriga, un arquitecte gòtic en temps del Renaixement", *XXI Sessió d'Estudis Mataronins*, Mataró, 2004, p. 214.

19.- JOAQUIM LLOVET, "Els Cisterna de Girona i la façana de la casa de la vila de Mataró", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm 41, 1991.

20.- Deliberació del Consell del 4 d'abril.

21.- Acords de 26 maig i 2 juny 1600.

22.- JOAQUIM GRAUPERA, "Joan Salvador, àlies Garriga. Un arquitecte gòtic en temps del Renaixement", *XXI Sessió d'Estudis Mataronins*, Mataró, 2004.

23.- Segons el contracte, havia de ser de pedra de vint-i-quatre pams i una amplària de divuit, les torratxes de pedra picada, i hi havien de figurar les armes del rei i de la vila amb pedra de Montjuïc. A la part superior del portal, s'hi va construir una capella amb una porta de deu pams d'amplària i dotze d'alçària i dues torres. Per tal d'accedir a la part superior es va edificar una escala de cargol. Al costat del portal es va construir també una casa per al cos de guàrdia.

24.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment*, Mataró, 2001, p. 183, nota 313.

25.- J. LLOVET, "Els Cisterna...", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm 41, 1991.

26.- *Ídem*, p. 27.

27.- *Ídem*.

28.- *Ídem*.

29.- CARME ESPRIU, "Apunts per a l'estudi d' un edifici urbà: L'Ajuntament de Mataró (1635 - 1705)", *IV Sessió d'Estudis Mataronins*, Mataró, 1988.

30.- C. ESPRIU, "Apunts per a l'estudi...", *IV Sessió d'Estudis Mataronins*, Mataró, 1988.

31.- LLUÍS ADAN i RAFAEL SOLER, "La planta de la catedral romànica de Vic", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54, 1996, pp. 21-24.

32.- RAFAEL SOLER, "Jaume Vendrell, fuster, escultor i arquitecte al segle XVI", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, núm 56, 1996.

33.- J. LLOVET, *Mataró: dels orígens....*, 2000, p. 114.

34.- MIQUEL BRULLET I MONMANY, "Mossèn Jaume Sala, prevere", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró,* núm. 5, juliol 1979, (s.p.).

35.- JACINT REVENTÓS, "La història dels hospitals a Catalunya", dins *Els hospitals i la societat catalana*, Barcelona, 1996. Fou el cas del canonge Jaume Filella a Tremp, Mossèn Guillem Mas a Canet de Mar, Pere Puig i Batlle a Vilassar de Dalt, Agustí de Santa Cruz a Sant Feliu de Codines, Miquel Costa a Palamós, Josep Baulida a Llagostera o el canonge Pere Ramis (+1683) a Vic, el qual va dedicar les rendes de la seva herència pairal a favor de l'hospital de la Santa Creu de la capital osonenca.

36.- *Breve, y verídica relacion de lo que la ciudad de Mataró previno, y hizo en el feliz, quanto deseado desembarco de la católica, sácra, real magestad de la reyna N. Señora Da. Elisabet Christina de Brunswich Wolfembuttel, en su venturosa playa.*

Francesc Costa Oller ha localitzat un manuscrit redactat per un soldat francès poc després d'haver estat vuit mesos en terres catalanes participant en la Guerra d'Espanya, la que es coneix com a Guerra del Francès.

El seu testimoni ens apropa al dia a dia i als moviments de la tropa, i ens comunica les seves impressions des del seu peculiar punt de vista de soldat ras. De Mataró, el jove cronista en parla força atès que s'hi va estar unes quantes setmanes. Va viure en primera persona esdeveniments com els treballs de fortificació del convent dels Caputxins, els bombardeigs de les fragates angleses o la captura i execució d'un frare enemic. Els fragments dedicats a descriure la vila i els costums de Mataró són d'un interès excepcional.

ANGEBAULT, UN SOLDAT FRANCÈS A MATARÓ L'ANY 1812

A finals del segle XIX es va descobrir, a la biblioteca pública de Nantes, el manuscrit d'un soldat que havia participat a la guerra d'Espanya: *Precis historique des événements qui m'ont été particuliers et forment mon journal militaire*. L'autor era el sotsassistent Angebault, jove estudiant de medicina de Nantes, que es va apuntar a finals de 1810 a una esquadra de cavalleria de l'exèrcit francès. Escrit poc després dels fets, és un interessant document per conèixer la visió de la guerra des del punt de vista d'un soldat. I també té interès per les informacions que proporciona dels diversos indrets per on va passar, i de Mataró, on va estar més temps.

La tropa, comanada pel qui dos anys després seria el general de brigada Jean-Nicolas Curély, entra «a Catalunya, província d'Espanya, el 15 de juliol de 1811», amb les armes carregades i atents de no desviar-se del camí o quedar-se enrere. Tornaran a França el dia 25 de març de l'any 1812. Una estada de vuit mesos en què varen participar en molts enfrontaments amb les forces regulars i irregulars espanyoles.

Travessen els Pirineus per Bellaguarda, passen per La Jonquera, pel «pont de la muntanya Negre», pel poble de Cabanes i es dirigeixen a Figueres on participen en l'assetjament i rendició del fort de Sant Ferran, una interessant pàgina de dolor que Angebault va viure, i descriu amb detall, gairebé es nota la fortor dels cadàvers que el cronista veu amb horror. Passaran també per Roses, Torroella de Montgrí «una vil·la petita i molt bonica», Bellcaire, Palamós, La Bisbal, Santa Cristina d'Aro i Llagostera on «l'única ocupació dels seus habitants és fabricar taps de suro».

D'aquesta terra Angebault diu coses agradables: «La plana de l'Empordà que ocupàvem era molt ampla, tancada a l'oest i a migdia per altes muntanyes i regada pel riu Fluvià i nombrosos rierols que la feien malsana. La campanya és coberta d'oliveres, de magraners, de presseguers, de figueres, de tarongers i de llimoners. Hi ha bonics jardins que anomenen *hortes*, del llatí *hortus*, plens de bons llegums. Tots els camps estan envoltats de tanques de magraners, alguns d'una altura considerable, i els catalans converteixen en una delícia la seva bella grana vermella barrejada amb sucre, molt refrescant enmig el calor sufocant de l'estiu. Les figueres, que prenen un volum considerable, produeixen dos cops a l'any uns fruits molt grans. El blat, el blat de moro, les mongetes que anomenen *barbancos*, els melons i les carabasses, són enormes. S'alimenten de les cebes, els pebrots, els alls, les *viadazes*, els tomàquets i una sèrie d'altres llegums». Però, «no vàrem veure gairebé cap home, que s'havien allistat a la insurrecció».

Després d'unes setmanes per l'Empordà, ocupant pobles, recaptant contribucions forçades, confiscant queviures, es dirigeixen cap al Maresme. Passen per Tordera on «hi vàrem trobar un pa negre compost de fajol, mel i safrà que els espanyols tenen en molta estima». Segueixen per Malgrat i arriben a Calella. Aquí els ataquen a canonades els barcos anglesos; es tracta de bombardeigs massius que tenen el suport dels miquelets que els assetgen des de les muntanyes. No poden continuar cap a Mataró pel perill que ve de mar i perquè el Camí Real era destruït.

Abans de la batalla.
Imatge extreta de CHARLES THOUMAS. *Autour du drapeau 1789-1889 campagnes de l'armée française depuis cent ans* (Paris, 1889).

També hi havia un petit grup de miquelets francesos, i diu el nostre cronista que: «el seu cap, de nom Pujol, era un bandoler que, deshonrat pel seu país, havia jurat fer tant de mal als espanyols com al llarg de quatre anys n'havia fet als francesos. A força de coratge i accions destacades, va ser elevat al grau de cap de batalló. A la seva tropa, li tocava doble ració i una pesseta per dia. Tenien el dret al pillatge, lluitaven com desesperats i no feien presoners. Eren uns cinquanta homes a cavall». Es tracta de Josep Pujol conegut per Boquica, un miquelet a qui varen comprar els francesos i que després de la guerra va morir a la forca al castell de Figueres. Moltes cançons populars recorden la maldat del personatge.

En aquells moments, els francesos planejaven obrir una nova «ruta de muntanya» cap a Mataró, i «es va obligar a tots els camperols» a treballar-hi, però encara no era preparada per passar-hi la tropa. Estant a Calella el dia 19 de gener reben l'ordre de dirigir-se a Tarragona on el general espanyol Lacy assetjava la ciutat amb vuit mil soldats. I tornen enrere passant per Malgrat. Arriben a Hostalric, «situat dins unes gorges que fan por», després que la infanteria travessés el riu Tordera «a gual trencant el glaç». Cap a Sant Celoni, i «vàrem entrar al terrible congost conegut amb el nom de Trenta Passes». Segueixen per Granollers, Montcada i entren a Barcelona. La ruta els durà per Sarrià, l'Hospitalet, Molins de Rei, el coll d'Ordal, Vilafranca del Penedès, Cervera, l'Arbós i Vendrell. Participen a la batalla d'Altafulla el dia 23 [tot i que Angebault diu el 24] de gener de 1812. Després de la contesa, tornen a passar per l'Arbós, Vilafranca del Penedès, Molins de Rei, Hospitalet i arriben a Barcelona.

Notem que al llarg de tot el periple els francesos estan constantment assetjats per tropes irregulars que des de les muntanyes i els boscos disparen. Són els miquelets i Angebault parla d'aquests emboscats que no els deixaven viure: «Els miquelets són bandolers de muntanya que fan una guerra a mort i fa por veure'ls. (...) Coneixen tots els senders de muntanya, on es mouen amb la velocitat del llamp (...). Els trobàvem sovint en llocs elevats on s'estan observant dies i setmanes senceres, esperant el pas d'un comboi o un destacament aïllat. Massacren els seus presoners, als soldats solitaris els pengen, els mutilen o els cremen».

EL FRANCÈS ANGEBAULT A MATARÓ, EL FEBRER I EL MARÇ DE L'ANY 1812

Els francesos deixen Barcelona per «prendre a la dreta la ruta oberta novament traçada que porta a Mataró (...) ens vàrem aturar a una vil·la molt bonica on els tarongers i els llimoners adornaven jardins molt agradables (...). Vàrem seguir la marxa seguint una ruta a penes traçada, muntanyosa i així molt difícil. Vèiem les tres fragates que seguien els nostres moviments. I quan les rases ens forçaven a acostar-nos vora el mar, ens llençaven descàrregues amb tota l'artilleria».

«Finalment vàrem descobrir la vil·la de Mataró. Situada sota un turó, al costat del mar. Des del lloc elevat on érem vèiem tot el que hi passava. Gent a cavall que en sortien i dos d'ells varen ser retinguts pels nostres caçadors. Vàrem veure també moltes embarcacions petites carregades d'habitants que es llençaven al mar amb gran precipitació». Els francesos finalment entren a la ciutat: «Els habitants no volien obrir i va ser necessari utilitzar destrals i pistoles per fer saltar els panys». De seguida les fragates angleses es posen a disparar sobre Mataró i també els miquelets des de les muntanyes. Un bombardeig massiu sobre la ciutat, centenars de boles de canó cauen sobre les cases, però pocs obusos, que els anglesos no tenien la intenció de provocar incendis. Una altra font francesa, el *Journal de l'Empire*, diu: «La divisió va entrar a Mataró el dia 1 de febrer. Els anglesos varen llençar l'àncora a la rada i al llarg de més de 24 hores no varen parar de fer foc i un bom-

bardeig massiu sobre una vil·la que deien que els era aliada. Varen fer poc mal a les tropes però moltes cases han estat afectades i alguns habitants, entre ells vuit dones, han estat morts».

El bombardeig, un dels més durs de la història de la ciutat, s'allarga quatre dies i el cinquè, que era diumenge, explica Angebault «ens va sorprendre no sentir més tirs. Cap a les vuit del matí vàrem anar a observar la costa del mar. Quin espectacle! tres barcos de línia, quatre fragates i una infinitat de barques petites, el mar semblava talment una vila. (...) Jo no sé si tenien la intenció de fer-nos por, però havien amenaçat d'incendiar la ciutat i ordenat sortir als habitants. Efectivament, una part abandonava les cases i deixava gairebé totes les seves coses. Sortien de la vila enmig de plors i enduent-se les criatures. Malgrat l'odi que jo els tenia, aquest espectacle em va commoure. La major part va restar a casa seva. D'homes només hi havia vells, que tots els joves estaven armats i situats dalt les muntanyes, on exercien de miquelets». Per tal d'evitar el perill aquella nit els soldats francesos deixen la ciutat en direcció a Arenys de Mar, i han de fer front als miquelets en una batalla a l'entorn de la masia de Can Milans del Bosc. Com que a Arenys de Mar haurien estat sota el perill de les bombes dels barcos anglesos, van a Arenys de Munt on estaran vuit dies.

Tornen a Mataró, i es dediquen a fer sortides a la recerca d'aliments: «Les provisions començaven a faltar-nos, els nostres estómacs patien fam, i els cavalls només menjaven llagostes i una mena de beina grossa de pèsol dita *garbanzos* (...). La vida començava a fer-se extremadament difícil a Mataró». Finalment fan el camí de tornada pel Camí Real, passen per Girona i Figueres i el dia 25 de març travessen la frontera.

COSTUMS DE MATARÓ VISTOS PER ANGEBAULT

Els mataronins varen viure amb la por dels francesos des de l'any 1808, quan assaltaren la ciutat a sang i foc. Després els francesos s'establiren a Barcelona i sovint feien ràtzies pels pobles de la costa per confiscar queviures. Angebault, el cronista que estem seguint, va estar unes setmanes a Mataró entre el febrer i el març de l'any 1812, i explica algunes de les coses que va conèixer de primera mà, com la fortificació: «Hi havia a Mataró, sobre de la part alta del poble, un convent de caputxins. Vàrem utilitzar la tropa i una part dels habitants per convertir-lo en fort. Rases profundes tallades a la roca, barricades, paranys, bateries cobertes, i les cisternes emplenant-les contínuament d'aigua, el posaven a l'abric d'un atac, i la ciutat de Mataró feia respecte». També explica el cas de l'execució d'un frare:

«Un frare dirigia una trama infernal amb dues persones més. A una senyal, els anglesos havien de presentar-se davant la ciutat i intentar desembarcar, i els miquelets baixar de les muntanyes per unir-se als habitants per tal de massacrar-nos. Déu no ho va permetre. Aquest frare malvat i els altres dos van ser condemnats pels seus crims a la forca. Varen ser conduïts a mitja llegua de la ciutat, en el camí a Barcelona, escortats per dos escamots de cavalleria i al davant la música d'un batalló d'infanteria. Va ser aixecada una forca i dues escales portaven al patíbul, una per al botxí i l'altra per a la víctima. Mentre el botxí, vingut expressament de Barcelona, lligava les cordes de la forca, uns capellans amagaven sota

Contra el francès.
Imatge extreta de CHARLES THOUMAS. *Autour du drapeau 1789-1889 campagnes de l'armée française depuis cent ans* (Paris, 1889).

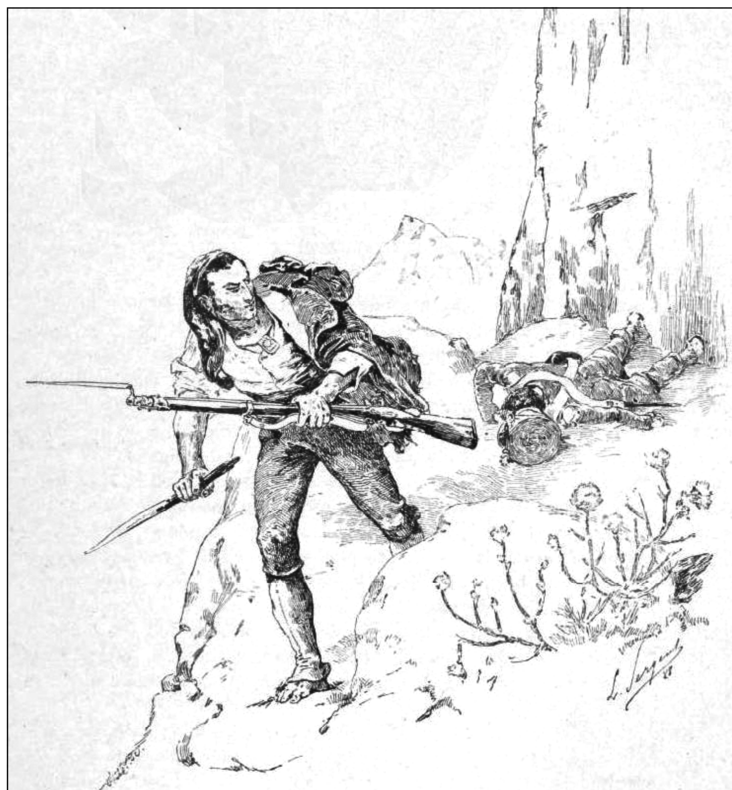
els seus llargs abrics als malaurats. Mai no oblidaré la seva fórmula de penediment abans de ser precipitats, un darrere l'altre, des de dalt de l'escala cap a l'eternitat: «Disculpin, senyors, per l'amor de Déu». El botxí, després de penjar-se a la seva esquena, els va estirar de les cames i va regirar les seves butxaques, i nosaltres vàrem retornar. Els espanyols varen retirar el cossos de la forca aquella nit».

De gran interès són les pàgines que dedica als costums locals. I, tot i ser temps de guerra, de les seves paraules es desprèn un certa naturalitat que havien aconseguit els mataronins malgrat l'estada dels soldats francesos.

«Mataró, com tot el que envolta les costes de la Mediterrània, és un lloc molt agradable, amb una població de prop de 8.000 ànimes. Hi ha diverses places boniques, fonts alimentades per aqüeductes que condueixen l'aigua de la muntanya. Els tarongers i els llimoners adornen bells jardins, i també n'hi ha a les portes de les cases. La ciutat no té port, i les mercaderies es descarreguen amb barques petites. I com que no hi ha cap moll els mariners utilitzen aquestes embarcacions des de la costa, i també les llencen al mar quan van a pescar o de viatge. Moltes cases van ser greument danyades pels bombardejos, incloent un bonic cafè situat ben a la vora del mar, on la copa amb el gotet de rom costava 8 sous.

Els habitants en general són molt rics i ben vestits, especialment les dones, que, malgrat la seva pell una mica morena, tenen un bell semblant, i els ulls i els cabells molt negres. Totes tenen els cabells coberts per una malla de punt que els hi penja darrera el cap, o fan amb el cabells, que duen molt llargs, dues trenes que disposen en espiral i travessen amb una fletxa d'or o de plata, d'acord amb el seu rang i fortuna. Porten al coll collarets d'or, als braços cadenes d'or i polseres molt riques, i gairebé sempre surten amb vel. Sovint es posen guants folrats d'encaixos que arriben fins al colze, on els tanquen amb una sivella de plata. Porten vestits curts i són molt luxoses les seves sabates. Els seus mitjons estan decorats d'un tafetà de color carn i les sabates acostumen a ser de marroquí vermell. Surten poc, i de nit s'estan a les seves terrasses conversant d'una casa a l'altra.

Les dones del poble porten un barret adornat amb lluentons que els comprimeix les temples. Els matrimonis són primerencs, i es veuen mares de família de 12 a 13 anys que porten els seus fills als braços, i als peus duen espardenyes com els homes. Aquests van mal vestits i gairebé nus, i

Un miquelet mata un soldat francès. Imatge extreta de CHARLES THOUMAS. *Autour du drapeau 1789-1889 campagnes de l'armée française depuis cent ans* (Paris, 1889).

també calcen espardenyes, pantalons de cuir o polaines sense peus, una jaqueta negra malgirbada o la meitat d'una manta sobre l'espatlla, i quan fa calor sempre tenen els braços fora del vestit. Els pantalons de pell no estan mai cordats als genolls, i tenen una armilla de peluix amb botons de plata aguantats per cadenes petites del mateix metall. Porten un barret amb una gran vora, una gorra vermella de llana que els penja fins a l'esquena i un cinturó vermell que els dóna diversos cops la volta al cos. Estan plens de puces i de polls, maten les puces i deixen viure els polls».

Es veu que això dels polls a Mataró era una epidèmia. Quan l'any 1787 el viatger Arthur Young passa per la ciutat explica que: «dóna molta feina la indústria de treure's els uns als altres els polls del cap». Seguim, però, amb el redactat del soldat francès:

«Quan dos personatges importants es troben, sobretot si són dos clergues, es saluden de manera solemne i es van traient els polls que tenen a la roba amb tota naturalitat, i els llencen a terra tot dient: *Piojo, quien t'a creado te mata*. Són d'una gran sobrietat: a casa dels rics prenen al llit una tassa de xocolata sense llet, i al llarg del dia una sopa d'oli amb fideus, una mica de xai amb molts alls (no coneixen ni la carn de vaca ni de vedella) i una amanida anomenada *harangade*. La classe baixa sopa unes sardines seques

enormes que mengen crues, bacallà i altres peixos molt condimentats.

No coneixen la mantega i ho amaneixen tot amb oli o amb una mantega de Provença que en diuen all-i-oli, composta d'all aixafat amb oli en un morter durant molt de temps, i en mengen sobretot amb bacallà. Els agrada molt l'amanida amb pebrot verd, api, angèliques, tomàquets, cogombres i una multitud d'altres verdures. Pel matí mengen una ceba crua que suquen suaument amb sal triturada sobre una pedra de marbre. Però aquestes cebes, que són enormes, són menys picants que les nostres.

La classe alta menja amanides de taronges molt dolces, tallades a trossos i regades amb un bon vi negre, amb rom, i ben plenes de sucre. També mengen molt de formatge d'ovella als seus àpats. No tenen sobre la taula ni gots ni botelles, només el que anomenen porró, que és simplement una gerra de vidre blanc amb un broc cònic (...). Agafen el coll de la gerra plena de vi, l'aixequen al nivell dels ulls, i, inclinant la canonada, deixen que flueixi el vi a la gola des de certa distància. D'això en diuen veure a la *regalada*, i la gerra fa la volta a la taula. Aquesta manera de beure amb porró és molt refrescant. Un porró d'un litre pot servir en un sopar per a set o vuit persones. Les pells de cabra petites, que anomenen *pellejo*, i que fan servir als viatges, només contenen un litre i mig, els duren diversos dies i també tenen un broc a l'extrem. El quitrà amb què està folrat l'interior dóna al vi gust del màlaga. També fan beure als nens petits a la *regalada*, i quan creuen que han begut prou tallen el filet de vi amb el dit per dir que és suficient.

Per postres regalen cigarrets elaborats amb tabac molt negre i greixós, tallat molt petit i apretat dins de petits papers quadrats que porten sempre a sobre. Un dels comensals n'encén un i el regala al més gran del grup, tots n'accepten i se'ls passen per torn.

L'exterior de les seves cases és molt net. L'interior no és ni enguixat ni emblanquit, però les parets estan cobertes de petites rajoles que representen diversos passatges de la Santa Escriptura. Tots els seus estris domèstics són de coure roig no estanyats, com plats, culleres i forquilles, gots per posar aigua, llums. I mai els utilitzen sense netejar-los amb sorra fina, el que no vol dir que durant el dinar agafin un to verdgrisós. Atribueixen a l'oli, del que en fan un consum molt abundant, el benefici de preservar-los de l'oxidació d'aquests metalls.

La producció habitual del país es compon de blat de moro, d'olives i especialment de vins. Sense la seva activitat marítima i la proximitat de Barcelona, el comerç dels habitants seria poca cosa i, no obstant això, malgrat la guerra que assola aquest país desgraciat, Mataró, excepte en la classe baixa, on hi ha molta misèria, és encara un país ric i una ciutat amb un comerç que no ho fa malament del tot».

Francesc Costa Oller

FONTS:

Journal de l'Empire (22/2/1812).

Gazette de Gironne (28/6/1812).

GABRIEL LAFFAILLE. *Mémoires sur la campagne du corps d'armée des Pyrénées-Orientales, commandé par le général Duhesme, en 1808*, (Paris, 1826).

Le général Curély: itinéraire d'un cavalier léger de la Grande-Armée (1793-1815), publié d'aprés un manuscrit authentique par le général Thoumas, (Paris, 1887).

Le manuscrit d'Angebault et le 20e chasseurs. I. L'Escadron de Curély en Catalogne (1811-1812). Carnet de la Sabretache. Revue militaire rétrospective. Volum 49, pp. 466 i ss., 536 i ss., 621 i ss., 688 i ss. (Paris, gener 1897). Volum 61, pp. 288 i ss. (Paris, gener 1898).

JOSEP M. PONS GURI. *Diari d'uns anys de guerra: 1808-1814*, (Argentona, 1993).

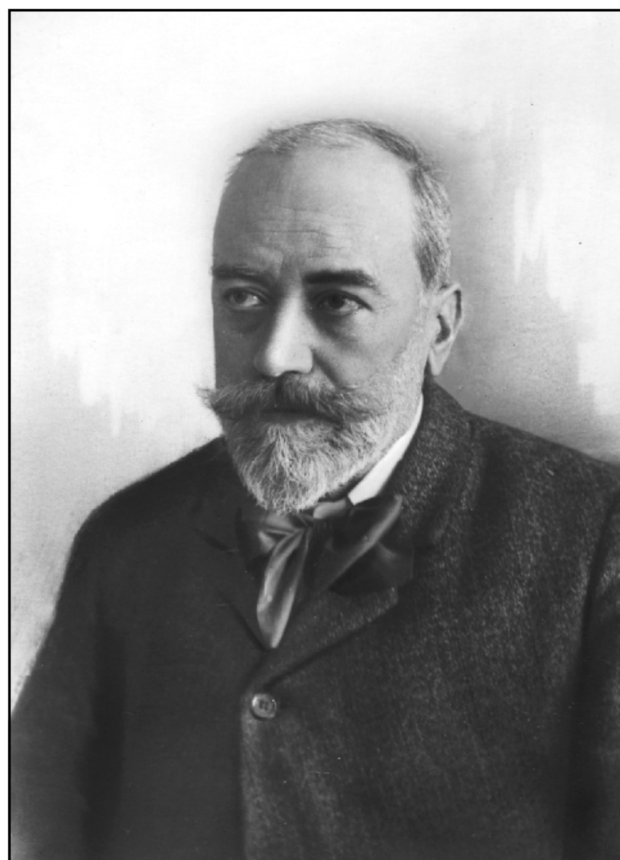
Josep Vinardell i Rovira va ser el primer director del Museu de Mataró, i professor de dibuix i pintura als col·legis de Valldemia, de Santa Anna i a l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, on fou el mestre de Joaquim Torres-Garcia, Rafael Estrany i altres que esdevingueren artistes i aconseguiren la fama i la celebritat. Els deixebles es feren famosos i el mestre passà a l'oblit.

Pere Tió i Casas ha estudiat la vida i l'obra de Vinardell, artista i mestre d'artistes. Ens presenta, en aquest article, una aproximació a la seva figura i al paper que desenvolupà en el Mataró del seu temps en favor de l'art i la cultura.

JOSEP VINARDELL I ROVIRA
(Mataró, 1851-1918)

Joaquim Torres-Garcia explica en la *Historia de mi vida*[1] que qui el va iniciar seriosament a l'art i el va ensenyar positivament a pintar fou un professor de Mataró que «se llamaba Vinardell». Vinardell? I qui era aquest Vinardell? És inútil buscar-ho als llibres d'història de la pintura o als repertoris biogràfics d'artistes, perquè no en diuen res.[2]

Josep Vinardell i Rovira, l'enigmàtic personatge, fou el més destacat pintor mataroní de les últimes dècades del segle XIX i principis del XX. A Mataró, se'l cridava per a qualsevol qüestió artística, però, per damunt de tot, era tingut per l'excel·lent professor de dibuix i pintura d'un seguit de generacions, de centenars i milers d'alumnes que varen passar per les seves classes a l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, l'Escola de Santa Anna, el Col.legi de Valldemia, i a casa seva mateix. Fou, a més, el primer Director i Conservador del Museu Municipal de Mataró, des que es va obrir el 1894 fins a la mort de l'artista, el 1918. A pesar del rellevant paper que tingué durant tants anys en la vida artística i cultural de la ciutat, avui, a Vinardell, no se'l recorda per res.

Josep Vinardell i Rovira retratat per J. Rosset de Mataró. Àlbum M. Pilar Vinardell i Martínez-Hidalgo.

ELS VINARDELL, BLANQUEJADORS DEL CARRER DE SANT JOAN

Josep Vinardell i Rovira va néixer el 1851 al carrer de Sant Joan de Mataró, dins d'una família dedicada a la indústria del blanqueig –el que avui en diríem un tint. Pel padró d'habitants del 1852[3] podem saber fàcilment la identitat i l'ofici de les persones que vivien en aquell temps en aquest carrer,[4] i a primera vista ja sorprèn l'insòlit nombre de blanquejadors que hi ha, gairebé tots parents i originaris, de primera o segona generació, de Llavaneres: són la família Vinardell, que treballen al blanqueig de l'avi Joaquim.

De l'avi Joaquim Vinardell, el propietari de la indústria, el Padró ens diu que és viudo, que té 59 anys i que viu en una casa del començament del carrer, la número 11,[5] amb quatre fills, tots blanquejadors;[6] el gran, Josep, de 28 anys, està casat de fa poc amb Anna Rovira i Balançó,[7] de 22, i han tingut un nen, Josep Vinardell i Rovira –el nostre home, el futur mestre i artista.[8]

Anna Rovira, la mare de la criatura, també és d'una família del carrer, de la casa situada davant per davant de can Vinardell, la número 10, on viu la seva mare, Marianna Balançó i Coll, ja vídua.[9]

Quasi al capdavall del carrer, a la part més marinera, al número 72,[10] hi ha el domicili dels Guanyabens, uns pròspers comerciants. L'hereu, Nicolau Guanyabens i Giralt –el mariner-comerciant, metge i músic a qui s'atribueix la barcarola *La Calma*– està casat amb Adelaida-Dolors Vinardell i Alsina, tia de l'artista.

Els Guanyabens i altres veïns seus ja es preparen per mudar-se, perquè els han d'enderrocar la casa per fer-hi passar la via del tren que s'ha projectat fer arribar fins a Arenys de Mar. És el progrés.

Als carrers que miren de cara a mar –el carrer de Sant Onofre, de la Marina de Llevant o de Sant Felicià– tots són gent vinculada amb el mar, amb les feines i oficis que genera. Entre ells hi ha el famós mestre d'aixa –«constructor de buques», diu el padró– que va venir de Vilassar a plantar la seva drassana a Mataró,[11] Francesc Sagarra i Escarraguell (1809-1859), que té una filla que s'emparentarà amb els Vinardell, però que ara tot just acaba de complir tretze anys, Narcisa.[12] Francesc Sagarra va portar la seva activitat a Mataró el 1850 i protagonitzà, segons Llovet,[13] el període més brillant del segle de la drassana mataronina.

Mataró era una ciutat principal en aquells anys, la segona de Catalunya en nombre d'habitants, acabava d'inaugurar el ferrocarril i mossèn Manuel Blanch estrenava la *Missa de Glòria* dedicada a les Santes. Eren els moments àlgids de la Revolució Industrial, quan s'implantava el vapor a les fàbriques i Mataró no cessava de rebre immigrants de la rodalia atrets per la feina que hi trobaven. Alguns d'ells, pocs, prosperaven i arribaven a ser propietaris, «fabricants», és a dir, burgesos. L'avi Joaquim Vinardell en seria un: de treballador de pagès –bracer–, passa a fer de mitger, després blanquejador, i d'aquí a convertir-se en l'amo d'una indústria.

ELS VINARDELL, PROTAGONISTES DE LA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL

Josep Vinardell i Rovira, el pintor, va néixer el 14 de novembre de 1851, fill de Josep Vinardell i Alsina (1824-1879) i d'Anna Rovira i Balançó (1830-1854).

Els Rovira eren una nissaga de mitgers,[14] i els Vinardell,[15] blanquejadors de mitges, família originària de Sant Andreu de Llavaneres[16] que trobem a principis del segle XIX a Mataró com a bracers, mitgers o sabaters.

L'avi, Joaquim Vinardell (1791-1875), home d'empenta, quan es casa el 1819[17] manifesta que és bracer,[18] el 1828 diu que és mitger, el 1832, blanquejador, i al cap de deu anys, el 1842, ja ens consta que té la indústria del «blanqueig de mitges».[19] Els blanquejadors, del ram de l'aigua, tenien per professió blanquejar els articles de cotó que es fabricaven en la indústria local que s'anava desenvolupant i que creixeria amb força des del moment de la implantació del vapor.[20]

El 1854 «l'any del còlera», la tragèdia picà la porta de can Vinardell: el futur artista no tenia ni tres anys i hagué de veure com morien amb pocs dies de diferència la seva mare[21] i l'àvia,[22] víctimes de l'epidèmia, igual com un oncle de l'avi, Jaume Alsina àlies Codina. L'únic consol per a la família fou que aquest oncle, que havia tornat molt ric d'Amèrica, els deixà tres cases i altres llegats.

El pare del nen, al cap de dos anys i mig d'haver quedat vidu, es casà en segones núpcies amb la filla del famós mestre d'aixa, Narcisa Sagarra i Puig (1839-1897), de divuit anys. El nou matrimoni va tenir cinc fills: Ernest[23](1858), Francesc (1859), Ricard (1863), August (1869) i Antoni (1878), germanastres, doncs, de Josep Vinardell; el més petit, vint-i-sis anys més jove que ell. Tots varen créixer en el nou domicili familiar,[24] al Camí Ral, –davant mateix del que avui és can March serraller–, en una de les cases deixades per l'oncle *americano*.[25]

La família Vinardell es comptava entre les forces vives de la ciutat: el pare del futur artista era el propietari d'un aprest i es posà al davant de la indústria iniciada per l'avi Joaquim –el blanqueig, conegut pel «Tint d'en Vinardell»–; tenia relacions de confiança amb el riquíssim Antoni Cuyàs i Sampere, el seu «respectable amic»; ocupava càrrecs rellevants, com el de membre de la Junta de Govern de la Caixa d'Estalvis de Mataró (1864-1870) –on feia costat a Josep Garcia Oliver–, o de regidor de l'Ajuntament (1874-1877), també dins les files progressistes de Garcia Oliver.

Aquesta família no s'havia desentès mai de la cosa pública: l'avi Joaquim, ja de ben jove, havia agafat les armes contra el francès el 1808, defensà la Constitució del 1812 formant part de la milícia en el Trienni Liberal, i encara, de gran, tenia energia per

entrar de regidor de l'Ajuntament (1865-1866) i figurar de suplent en la Junta Revolucionària Provisional que es formà arran de la Gloriosa Revolució de Setembre de 1868. Pertanyien al que s'ha anomenat la «burgesia revolucionària».

El blanqueig, el tenien al barri del Puerto Rico,[26] al final de l'actual carrer de Prat de la Riba, on hi ha la confluència amb el carrer de Floridablanca. La indústria va ser adquirida, molts anys més tard, per Clément Marot, el 1921,[27] quan aquesta societat francesa s'establí a Mataró. El «Blanqueig» i el «Tint d'en Vinardell» són, per tant, l'origen dels més importants tints que ha tingut Mataró –que han perdurat fins al 2005, que varen tancar.[28]

EL MESTRE DE DIBUIX I PINTURA DE VINARDELL: JOSEP ROBREÑO I SAGALÉS (1816-1892)

Josep Vinardell i Rovira va ingressar a l'Escola Pia de Santa Anna i, seguint el camí traçat per al fill d'una família burgesa del seu temps, va cursar-hi el Batxillerat.[29] Als divuit anys obtingué el títol de Batxiller en Arts[30] –que donava pas als estudis superiors, a la Universitat–; però el noi no tenia pas ganes de fer carrera ni se sentia gaire atret per l'ofici familiar; en canvi, ja havia començat a manifestar les seves inclinacions artístiques.[31]

Segurament va descobrir la vocació anant amb el professor Josep Robreño, que ensenyava dibuix a l'Escola Pia i, a més, tenia al seu càrrec l'Escola Municipal de Dibuix, on Vinardell fou un alumne destacat –tal com en deixà constància Josep Manén en el seu dietari:

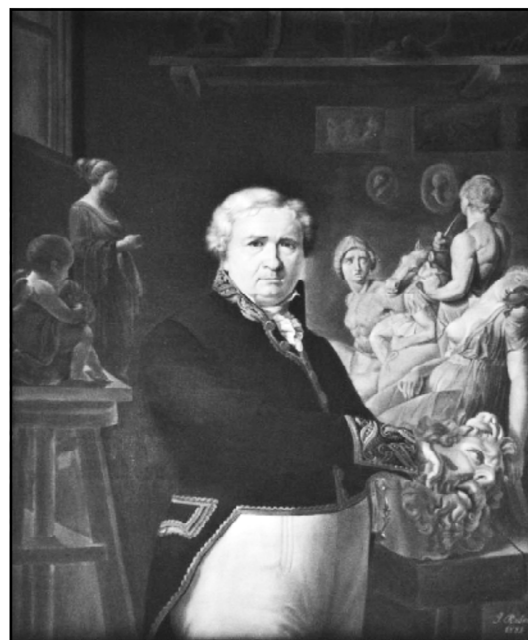
> «S'ha obert l'exposició de dibuix als baixos de la casa del comú nominada «La Fleca», on està instal.lada l'escola pública que dirigeix el senyor Robreño. [...] Entre els dibuixos [...] cridaven l'atenció alguns paisatges pintats a l'aiguada y quatre quadres pintats a l'oli pels joves Vinardell i Marfà [...]».[32]

Josep Robreño,[33] barceloní, fou un professor molt apreciat a Mataró des que hi va venir a exercir la docència a finals del 1851[34] per a fer-se càrrec de l'Escola Municipal de Dibuix. Arribà a professar en tots els altres establiments docents de la ciutat: a l'Escola de Santa Anna,[35] a l'Escola de Nàutica, a l'Ateneu Mataronès[36] i al Col·legi de Valldemia.[37]

Era un artista: diuen que casa seva[38] semblava una autèntica galeria d'art. Rebia encàrrecs públics i privats –de la parròquia de Santa Maria[39] o de l'Ajuntament–:[40] el quadre més conegut de Robreño, a Mataró, és el retrat de Damià Campeny[41] que s'exhibeix a la Galeria de Mataronins Il·lustres.

L'aparició de la Mare de Déu a Sant Pere Nolasc.
Oli de Josep Robreño. Basílica de Santa Maria de Mataró.
Foto: Pere Tió i Paco Escarmena.

Damià Campeny
Oli de Josep Robreño, còpia del de Vicent Rodes.
Galeria de Mataronins Il·lustres, Ajuntament de Mataró.
Foto: Arxiu Museu de Mataró.

Estava molt ben considerat pels seus alumnes i per tothom. Una prova és que el mateix Ajuntament no va voler perjudicar-lo quan va acordar tancar l'Escola Municipal de Dibuix: el va adscriure a la

nova Escola d'Arts i Oficis, compensant-lo, a més, per la pèrdua dels ingressos que deixava d'obtenir de les petites quotes que li pagaven els alumnes «pudientes» de l'antiga escola.[42]

Amb motiu de la seva mort, el *Semanario de Mataró* va dedicar-li una àmplia necrològica[43] on recordà que el mestre i artista «fue aventajado discípulo del insigne escultor compatricio nuestro D. Damián Campeny, y por lo tanto no es de extrañar que de tal maestro saliera tan aprovechado profesor de dibujo y pintura».[44] El setmanari explica que Robreño el 1850 es preparava per fer oposicions a una plaça de professor de Llotja, però va preferir acceptar el lloc que li brindava l'Ajuntament de Mataró, «cargo que desempeñó siempre con acierto y a satisfacción de los muchos alumnos que a ella concurrían, por más de 35 años».[45]

Veurem com les biografies de Robreño i Vinardell tenen molt punts en comú: tots dos formats a Llotja, tots dos mestres vocacionals a l'Escola d'Arts i Oficis, a l'Escola Pia de Santa Anna i al Col·legi de Valldemia, i tots dos molt apreciats i amb obra ben coneguda a la ciutat.

ELS ONCLES I COSINS DE BARCELONA, ELS CABOT I ROVIRA

Josep Vinardell, de jove, va passar temporades a Barcelona[46] a ca «la tia Rosa» –Rosa Rovira i Balançó (1826), la germana de la mare–, que estava casada amb Francesc Cabot i Ferrer (1818-1878), l'argenter mataroní[47] que havia obert el 1843 al carrer de l'Argenteria, 35 una joieria que adquirí gran prestigi.

Tres fills d'aquest matrimoni –cosins de Vinardell, doncs–, Francesc (Mataró 1847, Barcelona 1917), Emili (1856-1924) i, sobretot, Joaquim (1861-1951), varen donar l'embranzida a aquest establiment que obtindria gran renom i coneixeria altres domicilis als carrers més luxosos de la capital.

El més jove d'aquests nois, Joaquim Cabot i Rovira, a més d'excel·lir com a orfebre, es convertí en una figura política, social i cultural de primera magnitud: fou president de Bancs, del Ferrocarril Metropolità, de la Fira de Mostres, de la Cambra de Comerç, del Foment del Treball Nacional, del Centre Excursionista de Catalunya, de l'Orfeó Català. Hem dit que fou president, d'aquestes entitats, no un simple vocal, i hem de fer avinent que aquest fill de mataronins, va ser el president (1901-1935) de l'Orfeó Català que, amb la seva convicció i capacitat d'influència personal i financera, impulsà i féu construir el Palau de la Música Catalana (1905-08). Fou fundador de *La Veu de Catalunya* i un prohom de la Lliga, però sobretot un home de la burgesia que va contribuir amb realitzacions concretes a construir un país i una cultura.[48]

Josep Vinardell segurament que enfortí les seves inquietuds culturals i les conviccions catalanistes al costat d'aquests cosins argenters de Barcelona, que vivien a l'ombra de Santa Maria del Mar, a dos passos de l'estació del ferrocarril.

Els Cabot, que es deixaven caure sovint per Mataró, aviat apreciaren la traça de Vinardell pel dibuix i la pintura, una habilitat molt valorada pels joiers perquè és imprescindible per al seu ofici. Amb un noi amb aquesta destresa, els oncles –i segurament el senyor Robreño– li degueren aconsellar de matricular-se a l'Escola Oficial de Belles Arts de Barcelona, situada a la Llotja, al pla de Palau, a tocar de casa.

ESTUDIS A LLOTJA (1872-1874)

Josep Vinardell es matriculà a l'Escola Oficial de Belles Arts en els cursos 1872-1873 i 1873-1874,[49] quan tenia vint-i-un i vint-i-dos anys d'edat. Aquell parell d'anys varen ser molt agitats: és quan esclatà la tercera guerra carlina i es proclamà la Primera República; al carrer, les organitzacions obreres cada vegada es feien sentir més, i el

Joaquim i Emili Cabot i Rovira, cosins de Vinardell, retratats per Ramon Casas. Joaquim, el promotor del Palau de la Música Catalana, i Emili, col·leccionista d'art i un dels membres més actius de la Junta de Museus de Barcelona en la recuperació del patrimoni artístic català. MNAC.

moviment de la Renaixença avançava amb decisió; a l'Escola, Natzarens i Realistes seguien enfrontats.

L'Escola tenia dues seccions: la d'«Ensenyança Professional de Dibuix, Pintura, Escultura i Gravat» –la superior–, i la d'«Ensenyances de Dibuix General Artístic i d'Aplicació a l'Art i a la Indústria» també anomenades «Ensenyances d'Aplicació» –l'elemental.

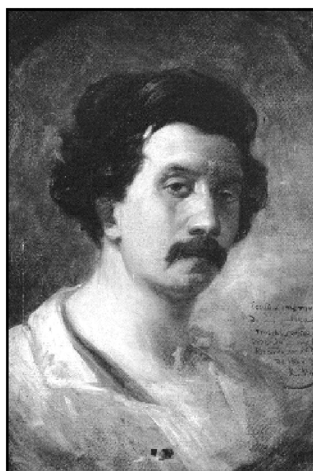
Vinardell es va matricular en la modalitat superior, de quatre assignatures en cada curs. Tant en el primer any com en el segon estudià les mateixes matèries, que no significava repetir curs sinó un aprofundiment de la disciplina. Diuen que hi destacà tant, a Llotja, que l'avi Joaquim li va prometre que li patrocinaria la continuació dels estudis a Roma, però la seva mort va frustrar el projecte.[50]

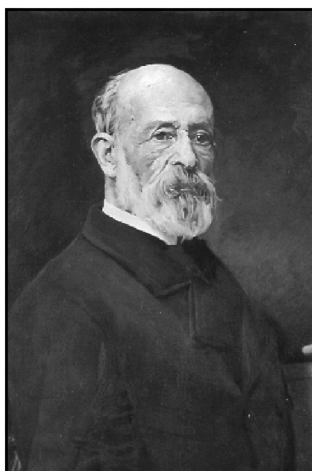
Hi va tenir molt bons professors, a Llotja, tots ells artistes rellevants, com Claudi Lorenzale i Sugrañes (1816-1889), que li fou mestre de Dibuix del Natural en el curs 1872-1873. Lorenzale va ser Director de l'Escola molts anys. Havia conegut a Roma l'apòstol dels Natzarens, Friedrich Overbeck, que entenia l'art com a instrument de propagació dels ideals catòlics. Lorenzale encarna a Catalunya el moviment romàntic medievalista, amb el qual s'identificava la Renaixença. Va tenir deixebles destacats com Marià Fortuny i Antoni Caba; i un que fou company de classe de Vinardell i vinculat amb Mataró, Enric Monserdà i Vidal (1850-1926),[51] l'autor de les pintures i la decoració de la capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró.

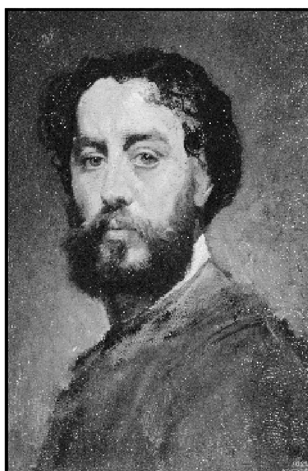
En el curs següent (1873-1874), va tenir per mestre de la mateixa assignatura de Dibuix del Natural, la personalitat desbordant de Ramon Martí i Alsina (1826-1894), el màxim exponent del paisatgisme català –el mestre de Joaquim Vayreda i de Modest Urgell. Martí i Alsina s'havia iniciat professionalment a Mataró, d'on era filla la seva mare, Marianna Alsina i Vieta.[52] Ramon Martí i Alsina i Josep Vinardell estaven emparentats.[53] Suposem que, a Llotja, Martí i Alsina degué rebre amb els braços oberts el jove mataroní i parent llunyà[54] que, potser, també freqüentà algun dels tallers on el mestre predicava i practicava l'estètica realista. Vinardell sempre es va enorgullir del mestratge rebut de Martí i Alsina.[55]

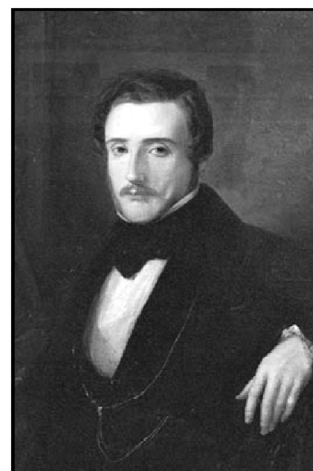
Lluís Rigalt i Farriols (1814-1894) va ser el seu professor, en tots dos cursos, de l'assignatura de «Paisatge. Secció 1ª. Còpia d'Estampa». Rigalt fou professor de l'Escola durant més de quaranta anys –deu com a Director. Va fer centenars, o milers, de dibuixos i pintures de convents i racons de Barcelona, d'indrets propers a la capital, de les comarques de l'entorn i de tot Catalunya i de França. És considerat el precursor dels paisatgistes catalans.

De professor de «Colorit y Composició. Secció 1ª. Colorit», almenys en el curs de 1873-1874, hi va tenir Antoni Caba i Casamitjana (1838-1907). Caba és considerat el millor representant del Realisme en el retrat, i fou el retratista més cotitzat del moment. Va ser director de l'Escola després de Rigalt. Tenia fama de mal geni i de dirigir-se sense miraments als alumnes: «No fareu mai res!»; encara que molts varen assolir la celebritat, com Vancells, Nonell, Mir, Eliseu Meifrèn, Dionís Baixeras, Antoni Utrillo o Arcadi Mas i Fontdevila.

Autoretrat de Ramon Martí i Alsina, professor de Vinardell de Dibuix del Natural a Llotja. Col·lecció particular.

Claudi Lorenzale i Sugrañes, professor de Dibuix del Natural a Llotja, retratat per Antoni Caba. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Autoretrat d'Antoni Caba i Casamitjana, professor de Colorit i Composició a Llotja. Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Lluís Rigalt i Farriols, professor de Paisatge a Llotja, retratat per Ramon Vives. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Com a professor de Gravat –«Grabado en Dulce», en deien–, va tenir-hi en tots dos cursos el catedràtic Àngel Fatjó i Bartra (1817-1889), gravador de Reus format a Llotja i reputat il·lustrador de llibres d'inspiració romàntica, amb escenes històriques medievals. Era un reconegut gravador d'estampes religioses.

Pel llibre de matrícula de l'Escola podem saber que, en aquells dos anys, Vinardell va coincidir amb alguns alumnes que més tard destacarien en el món de l'art, com Apel·les Mestres, Marià Vayreda, Enric Monserdà, Miquel Carbonell i Selva, Enric Clarasó, Vicenç Genovart o Frederic Trias i Giró. Tots varen beure a la mateixa font, però cada un prendria el propi camí. Vinardell va fer-nos des d'una visió romàntica de Burriac fins al paisatge o el retrat més realistes, o els més precisos apunts a la ploma amb una exactitud d'arqueòleg; quan convenia, pintava un sant com el millor natzarè. Però el seu pas per l'Escola va servir, sobretot, per convertir-lo en el mestre competent i preparat que seria.

PROFESSOR DE DIBUIX I PINTURA

Vinardell va fer de l'ensenyament artístic la seva professió: donava classes de dibuix i pintura a casa seva, en forma d'acadèmia particular. El primer domicili de casat del pintor fou al carrer de Bonaire, 21, can Fins –el domicili familiar de l'esposa, Isabel Adan Fins, i la casa on nasqueren les dues filles. Després es traslladaren al carrer de Sant Francesc d'Assís, 7 i 9[56] –al costat de la plaça d'en Perich, que té la palmera. Els alumnes accedien a la placeta, tancada per una reixa, i per una escaleta pujaven al segon pis, en una estança que donava a la placeta de la palmera i a l'Hort del Rector. Aquí, Vinardell hi tenia l'acadèmia. Al costat mateix, comunicant-se, al segon pis de la casa número 7, hi tenia l'estudi on pintava.[57]

Possiblement, el primer establiment públic on es dedicà a la docència fou el Col.legi de Valldemia, que acollia fills de famílies benestants i de l'aristocràcia espanyola, europea i d'ultramar. Hi va ingressar a l'edat de trenta anys, en el curs de 1881-1882. La premsa se'n féu ressò:

> «Ha ingresado en el laureado colegio de Valldemia de Mataró como profesor de las clases de dibujo y pintura el distinguido paisajista D. José Vinardell y Rovira, que por algunos de sus lienzos ha hecho concebir lisonjeras esperanzas para el arte».[58]

Fou professor al col·legi més gran de la ciutat, l'Escola Pia de Santa Anna on, segons *La Il·lustració Catalana*,[59] Josep Vinardell hi elevà al màxim nivell l'ensenyament del dibuix, fins al punt que l'autor de l'article, després de desfer-se en elogis per l'escola, manifestà que les classes de Vinardell mereixien una menció honorífica per l'alta impressió que li causaren.

Encara que, potser, fou l'Escola d'Arts i Oficis on Vinardell tingué més alumnes –i els que més sobresortiren en el món de l'art– i on pogué aplicar amb més intensitat la seva capacitat artística i docent. L'Escola d'Arts i Oficis va ser com el seu segon domicili.[60] Hi va ensenyar des del primer dia que es va inaugurar (1886) fins a la mort (1918).

L'ENSENYAMENT DEL DIBUIX A MATARÓ

A Mataró, les primeres notícies sobre l'ensenyament públic del dibuix es remunten a l'any 1815,[61] tot just acabada la Guerra del Francès, quan l'Ajuntament acordà donar protecció a l'escola que el barceloní Josep Ros i Constantí[62] havia sol.licitat obrir amb aquestes termes:

> «Joseph Ros vecino de esta ciudad y pintor, discípulo de la Escuela de Dibujo de Barcelona, expone que domiciliado en ésta, exerciendo con estimación pública la noble arte de la pintura, ha merecido que algunos aficionados al dibujo y

El carrer de Sant Francesc d'Assís.
A la dreta, esgaiat en la foto, el domicili i l'estudi de Vinardell.
Foto: Joan Canal i Sagol.

Sala de Dibuix i Pintura del Col.legi de Santa Anna.
Foto: Levallois, París. MASMM. Arxiu d'Imatges.

algunos padres deseosos de que sus hijos lo aprendan, han acudido al suplicante pidiéndole lo enseñara, y como para esto sea preciso establecer una pequeña Escuela pública que seguramente crecerá si logra la protección de V.S., suplica atentamente se sirva autorizarle para que pueda reunir en su casa el número de discípulos que se le presenten enseñándoles el dibujo las horas que se señalen de estudio a puerta abierta, lo cual, sobre ser de notoria utilidad pública [...]».[63]

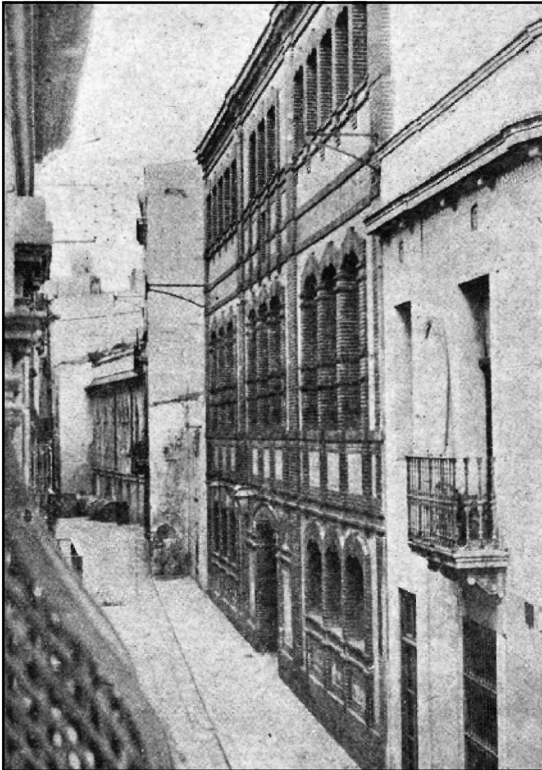
El 1818 l'escola d'aquest professor està «ya establecida en estas casas consistoriales»[64] i, més endavant (1829), el subtinent d'Infanteria Pere Narbona s'encarrega d'una escola de característiques semblants,[65] fins que el propi Ajuntament promou l'Escola Municipal de Dibuix (1835-1886) a l'edifici de la Fleca –al carrer d'en Palau i el Carreró, on més endavant s'hi construirà l'Escola d'Arts i Oficis. Del 1837 fins al 1851 el professor és Joan Barba, i a partir de 1852 Josep Robreño i Sagalés –barceloní, deixeble de Damià Campeny a Llotja–, que la regenta fins al moment de la fundació de l'Escola d'Arts i Oficis (1886), a la qual s'incorpora com a professor de «Dibuix de Figura». L'Escola de Dibuix de Mataró solia comptar amb el suport de la Junta de Comerç de Barcelona i, després, de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, variable i intermitent segons les disponibilitats, i que es materialitzava en forma de subvencions o de cessió de material didàctic.[66]

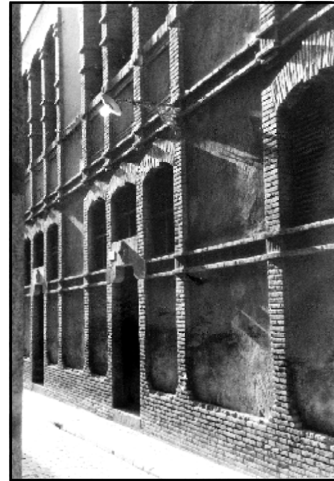
A més d'aquesta escola de protecció municipal, s'ensenyava dibuix a la Sociedad Mataronesa de Amigos de la Instrucción (1854) –l'Ateneu Mataronès–, que tingué igualment durant molt de temps el suport de l'Ajuntament. S'hi impartien classes de «Dibuix lineal, d'adorn i de paisatge» a càrrec del soci professor Miquel Valls; Josep Robreño hi col·laborava.

L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS DE MATARÓ[67]

El 24 de maig de 1882 l'Alcalde de la ciutat designava una comissió per a dictaminar «acerca del mejor destino que, con relación a la enseñanza pública, pueda darse al edificio de propiedad de este municipio, nombrado La Fleca». A Europa i a les ciutats industrialitzades d'Espanya s'estaven generalitzant les escoles d'arts i oficis, que venien a suplir la transmissió de coneixements en l'aprenentatge d'un ofici que abans del maquinisme es feia dins de cada gremi. L'Ajuntament, amb el dictamen dels experts, buscava la confirmació de la seva voluntat de crear-ne una. Les autoritats provincials estimulaven amb subvencions als Ajuntaments a obrir-ne. També la realitat s'imposava: Mataró tenia una indústria en constant expansió i una població prou gran per a acollir l'escola, sostenir-la i aportar el professorat competent i els alumnes que l'haurien de poblar. Totes les circumstàncies hi eren favorables. Al cap de quatre anys de l'encàrrec, el 2 d'abril de 1886, la comissió emetia el seu dictamen, sòlidament argumentat, recomanant que, a La Fleca, s'hi instal·lés, prioritàriament, una escola d'arts i oficis, a més d'altres serveis.[68]

Hem vist com a Mataró hi havia, ja des del 1815 i amb alguna intermitència, una Escola de Dibuix, que es tancà quan s'inicià l'Escola Municipal d'Arts i Oficis, i que el seu darrer professor, el senyor Robreño, es va integrar a la nova.[69] Hi ha, doncs, una continuïtat entre l'una i l'altra, però cal reconèixer que les dues escoles estaven inspirades en uns principis diferents. La vella servia a una necessitat immediata i limitada de la indústria –i també a l'aprenentatge dels aficionats al dibuix i la pintura–; la nova, amb moltes més disciplines, era la resposta que donava la ciutat a unes altres circumstàncies: primer, donar contingut a unes idees ja molt arrelades, de millorar la instrucció de les classes populars –l'Ateneu Mataronès de Garcia Oliver, n'era el precursor– i de formar els professionals que demandava la indústria sorgida amb Revolució Industrial; segon, preservar les tècniques dels antics oficis que aquesta Revolució estava arraconant;[70] tercer, millorar la formació de tots els professionals, des dels obrers fins als quadres mitjans i superiors, i no només la dels proletaris[71] –l'escola pensava també en la instrucció dels fills de les classes benestants–;[72] i finalment, les recomanacions rebudes de les autoritats provincials suggerint i estimulant les autoritats de Mataró a obrir una escola d'aquest tipus, en compliment de la legislació recent que les fomentava.[73]

La façana posterior de l'Escola, quan ja s'havia clausurat, al carrer d'en Palau.

Foto: Arxiu Carme Espriu.

L'Escola Municipal d'Arts i Oficis. Façana principal al Carreró.

Foto: Turismo Catalán. (Barcelona 1928).

Els ensenyaments es varen iniciar immediatament –el 20 l'octubre de 1886–.[74] Les classes al principi es repartiren entre els locals de l'Ateneu del carrer Nou[75] i la vella Fleca del Carreró i el carrer d'en Palau, on mestres i alumnes s'acomodaven com podien en el vell casalot –que no es va començar a reconstruir fins a l'octubre de 1889, molt a poc a poc, i segons el que permetien els pressupostos.[76] Mentre tenien els paletes, professors i alumnes s'anaven movent pel nou edifici a mesura que les obres avançaven. El Secretari Ramon Soteras, en la Memòria de cada any, anava informant dels progressos de la construcció de l'escola. Finalment, el 1894, comunica que les obres ja es poden donar per acabades. Havien durat cinc anys. El projecte i la direcció de l'obra estigueren a càrrec de l'arquitecte municipal Emili Cabanyes;[77] cap al final, el 1892, li prengué el relleu Josep Puig i Cadafalch, el nou i jove arquitecte municipal (1892-1896).[78]

VINARDELL, PROFESSOR DE L'ESCOLA D'ARTS I OFICIS DE MATARÓ (1886-1918)

El 6 de juliol de 1886, abans de començar el curs del primer any, l'Ajuntament es va afanyar a convocar un concurs per a proveir la càtedra de «Dibuix Aplicat a les Arts Decoratives».[79] Hi varen concórrer dos candidats: Josep Vinardell i Felicià Carreras. Vinardell va presentar dos olis –un paisatge i una figura–, diversos dibuixos i tres pintures de diferents estils. Carreras, diversos dibuixos en llapis de figura i paisatge, de caràcter industrial, alguns d'acolorits, i una col·lecció de models per a l'estampat de teixits. La Comissió Especial de l'Escola els va convocar després a una prova presencial. Vinardell s'hi va presentar i Carreras,[80] no. Finalment, com que ja s'acostava l'inici del curs, la Comissió va dictaminar que:

> «Atendiendo que por parte del primero [Vinardell] se ha dejado plenamente acreditada la autenticidad de los trabajos que presentó, igualmente que la aptitud e idoneidad para el desempeño de la cátedra de referencia, cualidades que vienen corroboradas por los notables trabajos de dibujo y de pintura, y particularmente los de carácter ornamental que, como obras suyas, en esta ciudad de público y notorio se conocen […] por unanimidad proponen se sirva conferir a D. José Vinardell y Rovira la cátedra de Dibujo Aplicado a las Artes Decorativas de la Escuela de Artes y Oficios de esta ciudad».[81]

L'Alcalde comunica formalment a Vinardell que l'Ajuntament li ha adjudicat la càtedra «con el haber anual de quinientas pesetas».[82] El 22 d'octubre Vinardell firma l'acceptació del càrrec. Va pels trentacinc anys, comença la feina immediatament i la mantindrà fins a la mort. El salari, el 1910, ja pujava a 900 pessetes anuals, i el 1918, a 999.[83]

Al cap de dos anys d'haver començat l'activitat de l'escola, en el curs 1888-1889, s'encarrega a Vinardell que, a més de la seva assignatura, assumeixi la de Dibuix de Figura i Paisatge que impartia el venerable senyor Robreño, de 72 anys, a qui l'Ajuntament ha acordat concedir la jubilació.[84]

L'Escola obre de dilluns a dissabte, el primer any de set de la tarda a dos quarts de nou i després ja de set a nou. Més tard, les classes de música –exclusivament aquestes– es fan al migdia.

Vinardell divideix les seves assignatures en dos cursos, i és dels pocs professors que té classe les hores completes i durant tota la setmana. El 1915-17 hi exerceix, a més, de director. A la labor docent a l'Escola, cal afegir-hi, tal com hem dit, les classes que fa a casa seva i les de Santa Anna i Valldemia.

LA RENAIXENÇA, EL CATALANISME

La vida de Vinardell coincideix amb els anys de plenitud de la Renaixença de Catalunya. Aquest moviment –que comparteix molts principis del Romanticisme europeu– es proposà recuperar les manifestacions pròpies del país, que estaven amenaçades o li eren negades, i les redescobria en la tradició històrica, especialment la medieval. El seu camp d'actuació abastava totes les expressions d'una cultura: la llengua, el dret, l'arquitectura, la història, l'art, el folklore, la literatura o la política.

Els homes de la generació de Vinardell varen viure el pas de la Renaixença al catalanisme polític –que, en general, conegueren però ja no protagonitzaren. A Mataró hi havia un nucli molt viu d'activistes d'aquest moviment: Terenci Thos i Codina,[85] Delegat de la Comissió Provincial de Monuments, que participà als Jocs Florals –fou mestre en Gai Saber– i desplegà una intensa activitat cívica i docent; Josep Maria Pellicer i Pagès, en el camp de la història; Emili Cabanyes i Rabassa, en l'arquitectura i la qüestió social; els escolapis Josep Concabella i Gabriel Cardona; Francesc Carreras i Candi, historiador, polític i jurista, estiuejant a Argentona però amb tanta d'influència sobre joves excursionistes mataronins que hauran de perpetuar l'interès per l'estudi de la història... [86]

Josep Vinardell fou un dels actors de la Renaixença a Mataró; era fill i nét de persones compromeses, cosí de protagonistes de primera fila del catalanisme, i company de feina i d'iniciatives de Terenci Thos i Codina, Josep Maria Pellicer i Antoni Ferrer i Arman –professors al col·legi de Valldemia–. Tots, i Cabanyes també, varen participar activament en l'organització mataronina per a la restauració del monestir de Ripoll (1888), un dels símbols de Catalunya, i una fita cabdal de la Renaixença.

Josep Maria Pellicer publicà el 1887 els seus *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro*, el primer llibre important sobre la història de Mataró, escrit amb una perspectiva romàntica. Una obra de la Renaixença feta per homes de la Renaixença.[87] La més gran part de les il.lustracions del llibre, pulcríssimes, són obra de Vinardell.[88]

El desembre de 1888 es constituí l'Associació Artístico Arqueològica Mataronesa, amb Thos, és clar, Pellicer, Cabanyes, Manén –secretari de tot arreu–, mossèn Gaspar Collet, Antoni Ferrer i Arman, Josep Puig i Cadafalch –jove de vint-i-un anys–... i Josep Vinardell.

Interessat pel patrimoni històric i monumental, Vinardell va ser, des del 1892, soci corresponsal de l'Associació Artístico-Arqueològica Barcelonesa, una entitat que la seva homònima mataronina havia pres com a model. Aquestes associacions foren l'embrió de molts centres i associacions catalanistes que es formaren en els últims anys del segle. Només cal agafar *La Costa de Llevant* del 1899 i el 1900 per veure que no passa setmana que no es constitueixi una associació catalanista en un poble o altre. El Centre Catalanista de Mataró veié aprovats els seus estatuts pel Governador de la província el 27 d'abril de 1899: Vinardell hi figurava com a president provisional[89] –per bé que no arribà a ser-ho definitiu. Aquest nou vessant del nacionalisme ja va deixar-lo per al jovent que demanava pas. Vinardell tenia un límit; ell pertanyia a la generació anterior.

DIRECTOR I CONSERVADOR DEL MUSEU DE MATARÓ (1894-1918)

La Comissió nomenada per l'Ajuntament per informar sobre la destinació de «la Fleca» va proposar, en el seu dictamen, que a l'immoble, a més de l'Escola d'Arts i Oficis s'hi instal·lés un museu, una biblioteca popular i altres serveis.

L'Ajuntament va escoltar aquesta proposta,[90] i així que l'edifici fou acabat, el 1894, acordà en sessió del dia 30 d'octubre, instituir una biblioteca popular i pública amb els prestatges i el fons de l'antiga biblioteca de l'Ateneu del carrer Nou i nomenar bibliotecari a Jaume Adan i Fins[91] –cunyat de Vinardell. Simultàniament, prengué els següents acords de creació del museu i nomenament del director:

> «4º.– Se crea en la propia Escuela un museo artístico arqueológico con los ejemplares propios de este Ayuntamiento y existentes en las Casas Consistoriales y con aquellos otros que en calidad de depósito puedan adquirirse así del Estado, de la Provincia como de los particulares, admitiéndose así los objetos de arte antiguos y modernos, como los muestrarios industriales.
>
> 5º.– Se nombra director y conservador del Museo de la Escuela de Artes y Oficios al profesor de dibujo de la misma D. José Vinardell y Rovira con carácter interino y sin retribución especial».

Emili Cabanyes va votar en contra per considerar que la provisió de la plaça s'havia d'haver fet per concurs, però els que dominaven el govern municipal podien justificar que a l'Ajuntament li resultava més pràctic, i barat, encarregar-ho a un professor de la mateixa escola

El castell de Burriac. Dibuix de Vinardell. Gravat publicat als *Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro*. (Mataró 1887).

perquè, tal com queda ben clar, és «sin retribución especial»,[92] tot i que, més endavant, ja s'assigna per a aquesta comesa una retribució anual de 500 pessetes.[93]

Explica Josep Puig i Cadafalch a *Mvsev*, el 1948,[94] que Josep Maria Pellicer i Pagès –que tenia els càrrecs de bibliotecari i de conservador del museu de l'Associació Artístico Arqueològica– havia postulat per unir el museu i la biblioteca municipals i aspirava a la seva direcció.[95] Puig i Cadafalch recorda com la fundació del museu es va aprovar quan ell era arquitecte municipal, i que qui carregà la feina d'organitzar-lo i muntar-lo amb les pròpies mans foren Josep Vinardell, August Ribas i ell mateix.

Tant la Biblioteca Popular com el Museu eren oberts al públic a les hores d'obertura de l'Escola, i s'entenien autònoms d'aquesta. Eren, per tant, uns serveis públics municipals ubicats a l'edifici de l'Escola, però no se'n consideraven dependents. Així, doncs, hem de dir que el Museu Municipal de Mataró es va crear el 1894, que estava situat al primer pis de l'immoble del Carreró i que el seu primer director i conservador fou Josep Vinardell i Rovira.

L'exposició dels treballs artístics dels nois de l'Escola, que s'acostumaven a fer per les festes de les Santes, va tenir aquell any 1894 més visitants que mai.[96] Tot Mataró hi va entrar. Suposem que la gent estava encuriosida, més que res, per conèixer el nou immoble amb les obres ja acabades. Les aules de dibuix i pintura –les més àmplies– estaven situades al segon pis; al primer, el principal, hi havia el Museu, la Biblioteca, la Sala d'Actes, la Direcció i la Secretaria.

Segons consta en la Memòria del curs 1899-1900 «el museo produce hoy impresión agradable a quien lo visita, gracias a la inteligencia que ha demostrado en la instalación de los objetos el profesor encargado del mismo».[97] Es reconeixia públicament a Vinardell la seva bona feina com a conservador. Aquest càrrec, igual com la càtedra de dibuix i pintura, el va mantenir fins a la mort.

L'ARTISTA

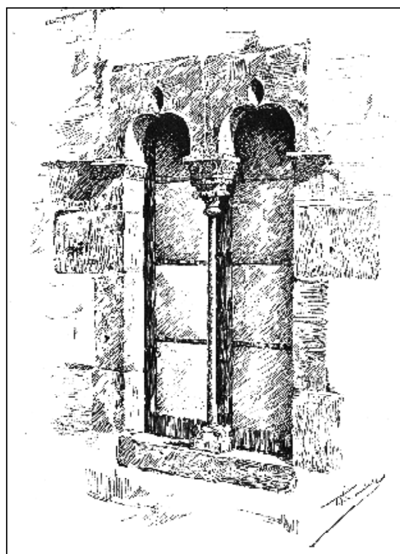
Vinardell solia dir que qui volgués ser un bon pintor s'havia de dedicar exclusivament a la pintura.[98] Ell, que havia decidit consagrar-se a la docència,[99] no va tenir mai l'ambició de destacar com a pintor ni, molt menys, d'aconseguir la celebritat; no obstant això, els seus conciutadans sempre el varen tenir per un gran artista.

No és estrany, doncs, que encara avui hi hagi obra seva a domicilis particulars, que n'hi hagués hagut a l'Ajuntament –actualment perduda–, i que a la basílica de Santa Maria se li puguin contemplar els plafons que va pintar per a l'altar de Sant Josep[100] i se li conservi la peça de grans dimensions que havia servit de teló per a l'altar de la capella dels Dolors.[101] Ni tampoc no ha d'estranyar que la mateixa parròquia li hagués fet l'encàrrec d'una obra de tant de compromís com la restauració de les teles de Viladomat de la Capella dels Dolors (1888).[102]

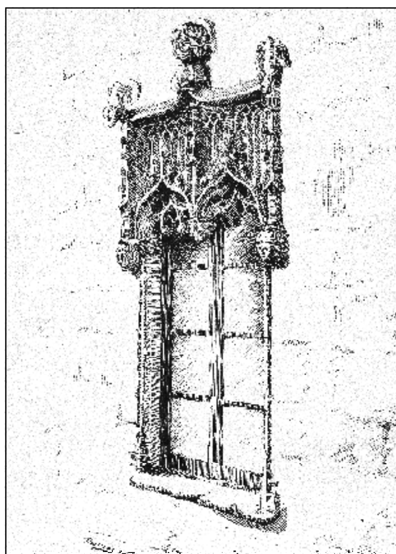
Com que en aquell temps a Mataró no hi havia cap sala d'exposicions,[103] els artistes, quan havien acabat de pintar un quadre o una col·lecció, acostumaven a exhibir-los en botigues o establiments oberts al públic. Aquestes petites mostres eren molt celebrades per la gent, i la premsa sempre se'n feia ressò, com en aquesta notícia del *Semanario de Mataró* del 28 de novembre de 1891:

> «Se han expuesto en el escaparate de la tienda de D. José Pallarés[104] varios cuadros de artistas y aficionados compatricios. Descuella en primera línea un lienzo de D. José Cusachs […]. Otro de los cuadros, representa una escena familiar […] de actitudes y dibujo muy recomendables, que acreditan la justa reputación de que goza su autor el Sr. D. José Vinardell y Rovira. Al mismo pertenece un bellísimo paisage que representa una frondosa campiña llena de vida y frescura».

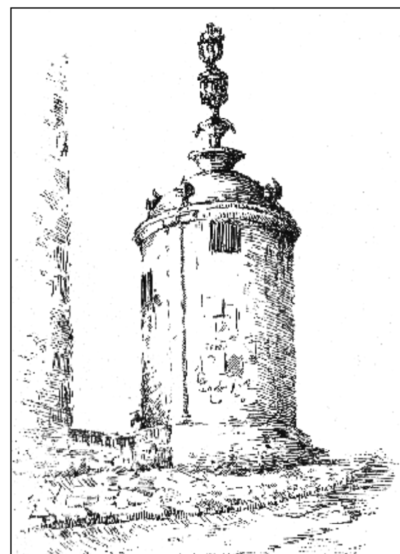
O una gasetilla de poc després, del mateix setmanari[105] que ens informa que a l'aparador de l'ebenista senyor Fontanals s'hi exposa una marina «del reputado pintor Sr. Vinardell», còpia d'una que li havia encarregat l'Ajuntament, i que ja ha

Finestral gòtic de can Palauet.
Dibuix de Vinardell.
La Ilustració Catalana, 31 maig 1893.

Finestral gòtic de la Plaça Gran.
Dibuix de Vinardell.
La Ilustració Catalana, 30 juny 1887.

La font de la Rambla, coronada per la Creu de Terme. Dibuix de Vinardell.
La Ilustració Catalana, 15 març 1893.

estat adquirida «por una persona de esta ciudad». El periòdic havia descrit en un número anterior aquesta obra de Vinardell i una de Cusachs: «la primera, pintada por encargo del Excmo. Ayuntamiento, representa una marina en la que el señor Vinardell ha puesto una vez más de relieve sus excelentes dotes artísticas de buena cepa…»;[106] i després afegia que «la obra de Cusachs, que no ha sido admirada con menos anhelo que la del señor Vinardell…». Ve a dir que, potser, agradà més l'obra de Vinardell que la de Cusachs...

Tot i que es reconeix la qualitat de l'obra de Vinardell, algú ha lamentat que la seva producció artística hagués estat escassa.[107] Escassa si només es tenen en compte les obres de cavallet, però no tant si comptem els abundants treballs decoratius i d'ornamentació que va executar i que causaven l'admiració dels seus contemporanis –com li ho reconegué el tribunal del concurs per a la provisió de la càtedra de l'Escola (1886).

Aquests seus treballs «de caràcter ornamental» li eren molt celebrats i per això se'l requeria com a l'artista més expert i polifacètic de la ciutat: podem veure com col·labora en les obres de l'arquitecte Emili Cabanyes,[108] intervé en la restauració dels gegants i els capgrossos, restaura les pintures d'una caixa de núvia o fa l'adorn d'artístics pergamins commemoratius,[109] participa en la confecció de l'estendard que Mataró oferí en la restauració del monestir de Ripoll,[110] dissenya el frontal de l'altar major per a la missa de les Santes,[111] el gremial del tern de les Santes,[112] o el tàlem[113] per a la processó...

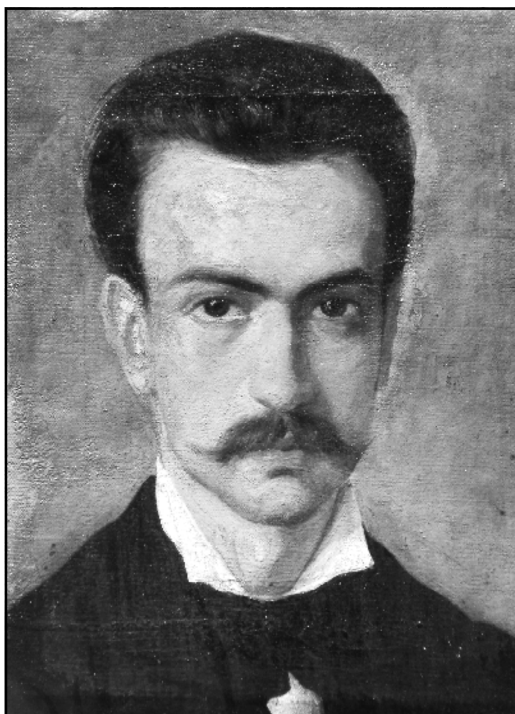
I encara cal recordar la seva faceta d'il·lustrador: *La Costa de Llevant* i la *La Ilustració Catalana* –revista de gran qualitat i prestigi–[114] publicaven plomes i dibuixos seus de monuments i racons de Mataró, la capçalera del *Semanario de Mataró* és de la seva mà, igual com la gran part de les il·lustrucions de l'obra de Pellicer a què ens hem referit, els *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro* (1887).

Vinardell dominava totes les tècniques perquè, a part de la pintura a l'oli i el dibuix al llapis plom i a la ploma, va treballar l'aquarel·la i l'aiguafort, i no descuidà la fotografia com a eina auxiliar per a l'execució dels seus dibuixos i per a la seva funció de conservador del Museu –per documentar monuments, edificis i peces artístiques.

Ve't aquí, doncs, la versatilitat de Vinardell i la popularitat de la seva obra, que justifica que se'l tingués pel gran artista local del seu temps.

HOME DISCRET

Josep Vinardell firmava les il·lustracions amb unes simples inicials «J.V.» i, sovint, ni firmava. Això ens fa pensar que era un home poc vanitós, modest i desproveït del caràcter presumptuós de molts artistes. Aquest tret de la seva personalitat ens el confirma una gasetilla que es publicà al butlletí del Col·legi de Valldemia[115] que el qualificava de «modest», i devia ser-ho molt, de modest, quan l'autor de la nota[116] no sols ho pensa sinó que ho escriu! Aquesta particularitat del seu caràcter queda ben reflectida en l'article que li dedica el diari *Mataró* el 1951.[117]

Autoretrat de Josep Vinardell i Rovira. Oli, col.lecció particular, cedit en comodat –dipòsit amb dret d'ús– a la Caixa d'Estalvis Laietana. Foto: Pere Tió.

La modèstia i el desig de no destacar de Vinardell ja les va apreciar el jove Joaquim Torres-Garcia, que ens explica que l'artista ensenyava les coses més importants de la pintura «senzillament, amb modèstia, en la tranquil·litat d'un talleret situat a cent llegües del món...».[118]

Tal com deien les seves filles, «Vinardell tenia una vida pacífica i moderada. Va ensenyar i va pintar sense que l'afany per obtenir èxits ressonants el preocupés. Estava content i no volia res més».[119]

L'AMIC CUSACHS

En els anys d'activitat de Vinardell, freqüentava Mataró un famós pintor, contemporani i bon amic seu: Josep Cusachs i Cusachs, el pintor de cavalls i militars que havia nascut, a Montpeller, el mateix any que Vinardell, el 1851.

Cusachs tenia casa a Barcelona, però, descomptades les seves freqüents sortides a l'estranger, va viure llargues temporades a Mataró, entre el mas Gener –la Casa dels Lladres del veïnat de Valldeix– i una altra casa de la família, al carrer d'en Pujol, 51.[120]

Cusachs tenia una clientela que s'estenia molt més enllà de l'àmbit local i, fins i tot, rebia molts encàrrecs de l'estranger: participava en exposicions internacionals i, a Amèrica, hi tenia compradors que pagaven fortunes per les seves obres. Cusachs va conèixer la fama i la celebritat en vida, i els seus quadres tenien una elevadíssima cotització,[121] com la tenen avui. Era un cosmopolita professional de la pintura i, en canvi, Vinardell estava retingut a Mataró dedicat a la docència de l'art i al seu compromís cívic; Vinardell no es veia impel·lit a sortir de casa, ni en sentia la necessitat.[122] Dos bons artistes, dos amics, de la mateixa generació, però dos caràcters ben diferents.

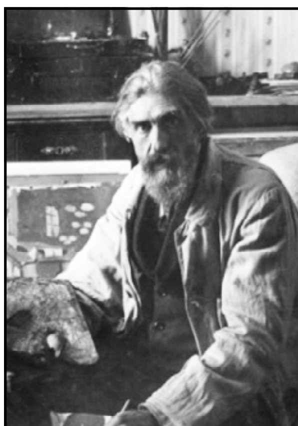
Una cosa que ens preguntàvem era si Vinardell i Cusachs –que havien exposat plegats– també podien haver pintat algun quadre junts, com els que es coneixen de Cusachs amb dues firmes: la seva i la del pintor del paisatge de fons. Testimonis que varen tractar les filles del pintor ens han confirmat la sospita: les filles explicaven que el seu pare i Josep Cusachs havien pintat quadres conjuntament. Seria interessant ara poder descobrir alguna d'aquestes peces.

ELS SEUS DEIXEBLES

Dels innombrables deixebles de Vinardell se'n destaca Joaquim Torres-Garcia (1874-1949), el més internacional, teòric del Noucentisme i una de les primeres figures de l'avantguarda mundial. En el curs 1891-1892 Josep Vinardell posà als seus dos millors alumnes de l'Escola d'Arts i Oficis, Joaquim Torres Garcia «del Comercio» i Rossend Estrany Ros «fotógrafo»,[123] la qualificació de «Sobresaliente y Primer Premio» del segon curs de Dibuix de Figura i Paisatge.[124] Sovint hem pensat que aquest «Sobresaliente y Primer Premio» varen ser molt més que una bona nota i un premi, car degueren estimular decisivament el jove Joaquim Torres-Garcia a perseverar en la seva afició.

Rafael Estrany i Ros (1884-1958), germà de Rossend i fill del retratista que viu al carrer de Sant Francesc d'Assís, 8, davant per davant de can Vinardell, també fou deixeble seu –i amb Excel·lent en les notes–. Començà fent de suplent de les classes de Vinardell i, desprès de la mort del mestre, el succeí com a professor de dibuix i pintura.[125] Santiago Estrany explicava que el seu pare parlava molt elogiosament de Vinardell, de qui se sentia joiós d'haver-ne estat deixeble i successor a la càtedra i, més tard, en la direcció del Museu.[126]

Josep Maria Recoder i Borràs (1885-1945) es va haver de conformar amb un Notable en el curs de 1899-1900 a l'Escola d'Arts i Oficis però,

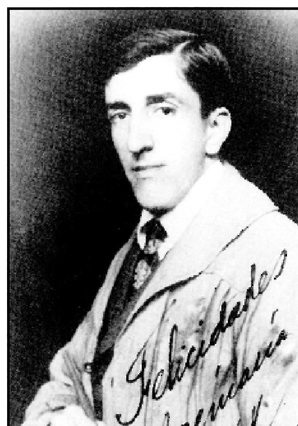
Joaquim Torres-García, el deixeble més universal.

Foto: Arxiu Cecilia de Torres Ltd.

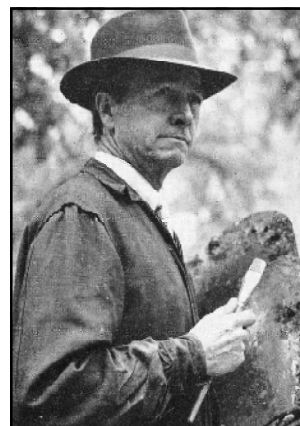
Rafael Estrany i Ros el 1923, deixeble i successor de Vinardell a la càtedra de l'Escola d'Arts i Oficis i, més tard, en la direcció del Museu de Mataró.

Foto: *Rafael Estrany,* 1997.

Josep M. Recoder Borràs, retratista internacional.

Foto: Programa exposició Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró 1990.

Sixt Albertí Thomàs, tingut pel continuador de Rusiñol als jardins d'Aranjuez.

Foto: *Cisneros,* 1957.

després d'obtenir grans èxits a Barcelona retratant les senyores de l'alta burgesia, va fer una carrera internacional: Roma, París, Nova York, on es convertí en el retratista de les dames de l'aristocràcia nord-americana, les artistes de Hollywood i hi destacà en el cartellisme, la publicitat i la il.lustració de diaris i revistes de gran tirada.

Un deixeble de Vinardell, avui tan desconegut com el mestre, fou Joan Cabanyes i Prat (1873-1913),[127] un dels fundadors de l'Agrupació Científico-Excursionista (1899),[128] dibuixant, fotògraf, arqueòleg i historiador, delineant de l'arquitecte Emili Cabanyes –el seu oncle– i autor de plànols, fotografies i dibuixos corresponents a la comarca del Maresme de la monumental *Geografia General de Catalunya* dirigida per Francesc Carreras i Candi.

Sixt Albertí i Thomàs (1894-1986) –Excel.lent en el curs de 1906-07–, pintor, escultor i restaurador que sempre invocà el mestratge de Vinardell,[129] s'establí a Madrid i era tingut pel successor de Santiago Rusiñol com a pintor dels jardins d'Aranjuez.

Molt probablement l'arquitecte noucentista Josep Goday i Casals (1881-1936) va ser alumne seu a l'Escola d'Arts i Oficis i al col.legi de Valldemia.[130]

Algun alumne que no s'inclinà pel món de l'art ens ha deixat el seu personal record del mestre, com ara el senyor Ramon Salas i Oliveras, que en el llibre memorialístic *De quan jo era noi: de l'última dècada del segle XIX a la segona del XX* (Mataró 1981) explica que:

> «En aquells anys vaig assistir a les classes de dibuix de figura i artístic de l'Escola d'Arts i Oficis. El professor era D. Josep Vinardell Rovira, veritable artista i mestre d'artistes. A la mateixa aula, i a càrrec del mateix professor, s'hi ensenyava dibuix lineal. La concurrència era nombrosa i, entre els qui assistíem a aquella espaiosa sala d'estudi, s'hi podien veure treballadors de diversos rams, junt amb fills de comerciants i de propietaris, i també hi recordo un guàrdia civil».[131]

El senyor Salas diu que l'assistència era nombrosa. Ho confirmen les Memòries de l'Escola: per exemple, el 1895 hi estaven matriculats 541 alumnes, dels quals 54 a dibuix lineal, 18 a dibuix professional, 56 a dibuix de figura, 24 a adorn i 11 a còpia de figura de guix. Si hi sumem els alumnes de Vinardell a l'Escola de Santa Anna, els del Col·legi de Valldemia i els que anaven a casa seva, ens podrem fer una idea de l'extensa nòmina de deixebles que va tenir durant la seva llarga professió docent.

EL RECORD DE JOSEP VINARDELL

Qui dedica a Josep Vinardell el record escrit més elogiós és, precisament, el seu deixeble més universal, Joaquim Torres-Garcia, que l'evoca amb nostàlgia en les seves memòries *Historia de mi vida* (Montevideo, 1939):

> «A Mataró vaig començar a estudiar dibuix en una escola nocturna d'Arts i Oficis, però de dies anava a una petita acadèmia que tenia un pintor de la localitat. Fou la meva primera iniciació seriosa en l'art: allà hi vaig pintar a l'oli per primera vegada, copiant objectes que tenia davant, i fins i tot paisatges!... Aquest professor, que es deia Vinardell, sabia bé l'ofici i em va ensenyar positivament a pintar: a veure el color de la llum, a treballar bé la matèria, i a descobrir en les coses el que era realment pictòric. Tot això

fent-ho senzillament, amb modèstia, en la tranquil·litat d'un talleret situat a cent llegües del món. ¡Si hagués pogut continuar així fins a la fi de la vida!...».[132]

La darrera exposició que recordà Vinardell fou l'organitzada per l'Agrupació Científico-Excursionista al Museu de Mataró el 1948 durant els actes del centenari del ferrocarril, quan encara eren vives les filles i molts deixebles del pintor. I d'això ja fa prop de setanta anys. En el programa d'aquesta «Exposició de Pintura Vuitcentista d'Artistes Mataronins»[133] s'afirmava, de manera lacònica i precisa, que «entre les figures de l'art local vuitcentista s'ha de col·locar Josep Vinardell que, encara que com a pintor no va produir gaire, en tot allò que es conserva, especialment paisatges i temes locals, va captar bellament la realitat»; en aquest text es recordà la seva participació en la fundació de l'Associació Artístico Arqueològica Mataronesa, la restauració que havia fet de la capella dels Dolors i, sobretot, la seva llarga dedicació a la docència de l'art.

Josep Vinardell i Rovira. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Amb motiu del centenari del seu naixement, el periòdic *Mataró* li dedicà una pàgina i mitja el 24 de desembre de 1951. Sixt Albertí, el deixeble de Vinardell i pintor dels jardins d'Aranjuez, li rendí testimoni de gratitud en un escrit al mateix periòdic el 1953,[134] i proposà una campanya d'exaltació de la personalitat del mestre; però tot quedà en foc d'encenalls.

El record de Josep Vinardell, amb el pas temps i la desaparició dels qui l'havien tractat, anà minvant fins a esborrar-se'n completament la memòria en la seva pròpia ciutat.

Josep Vinardell i Rovira estava casat amb Isabel Adan i Fins i va tenir dues filles, Anna i Pilar,[135] que varen morir solteres al domicili del pintor situat al carrer de Sant Francesc d'Assís número 7 de Mataró.[136]

L'artista va morir el 2 de febrer de 1918, el dia de la Candelera, a l'edat de 66 anys.

Pere Tió i Casas

Nota.– Aquest article, l'he redactat sense disposar de cap arxiu personal del pintor –la carpeta o la capsa de papers que sovint es conserva–. L'he confegit, doncs, com pot apreciar el lector, amb dades disperses, collides d'ací i d'allà, però que m'han permès bastir aquesta primera aproximació al personatge.

Expresso el meu agraïment a Lluís Adan i Ferrer, renebot de l'artista, i a Ramon Reixach, que no han dubtat a explicar-me tot el que sabien de Vinardell; a Victoria Durá, Conservadora del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, i Begoña Forteza, que m'han facilitat les dades del pas de Vinardell per l'Escola Oficial de Belles Arts, la Llotja; a la Carme Espriu i el personal de la Biblioteca Popular, la Georgina de l'Arxiu Comarcal i l'eficient arxiver municipal Josep M. Clariana, sempre atents i servicials; i al meu germà Delfín que ha esmerçat moltíssimes hores de cerca pel meu compte a l'Arxiu Municipal de Mataró.

NOTES:

1.- JOAQUÍN TORRES-GARCÍA *Historia de mi vida*, (Montevideo 1939).

2.- Si algun llibre en parla, es limita a repetir el que va escriure Torres-Garcia en les seves memòries; només JOAN SUREDA I PONS *Torres Garcia, la fascinació del clàssic*, (Barcelona 1993) indica els anys de naixement i mort de Vinardell, i especula que podria ser un home proper als postulats modernistes.

3.- Custodiat a l'Arxiu Municipal de Mataró.

4.- Hi trobem comerciants, pescadors, mariners, hamers, metges, sabaters, paletes, teixidors, fusters, flequers, cadiraires, rendistes, mestres d'aixa, mitgers i molts «matriculats» –els que per la vinculació del seu ofici amb el mar estaven sotmesos al reclutament marítim.

5.- El 1860 es va canviar la numeració de les cases; el número 11 actual era el 4 anteriorment. En tot l'article fem constar, quan no s'indica el contrari, el número de les cases d'acord amb el sistema actual.

6.- Josep, de 28 anys, casat i blanquejador; Antoni, de 23 anys, solter i blanquejador; Jaume, de 21 anys, solter i blanquejador; Joaquim, de 13 anys, solter, que no declara ofici.

7.- Casats el 15 de febrer de 1851.

8.- Estan bé, a can Vinardell: tenen minyona, la Maria Solé, de 21 anys, soltera, del poble del Montseny.

9.- De 57 anys. Una mica més avall, a la casa número 15, s'hi estan dues germanes d'aquesta, Joaquima Balançó i Coll, de 53 anys, i Feliciana, de 49, totes dues solteres, ties àvies de Josep Vinardell.

10.- Abans era el número 41; el 1859 ja té el 72 i és «pròpia del Carril».

11.- Viu al carrer de Sant Felicià, 26 –número antic–, davant de l'estació.

12.- Les altres filles de Francesc Sagarra són Maria, Cristina, Filomena i Ernestina; també té dos nois: Francesc i Josep. La Maria es casarà amb el riquíssim *americano* viudo Antoni Cuyàs i Sampere, que va instituir i dotar el col·legi salesià de Mataró. EMMANUEL CUYÀS «Antoni Cuyàs i Sampere» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 55, (Mataró, abril 1996).

13.- JOAQUIM LLOVET *Constructors navals de l'ex-província marítima de Mataró, 1816-1875*, (Mataró 1971).

14.- L'avi matern de l'artista, Josep Rovira i Carbonell, ja era mitger el 1820 quan es casà amb Marianna Balançó i Coll. Els mitgers feien mitges, que era una peça tant femenina com masculina. Les mitges cobrien des de la punta dels dits dels peus fins més amunt dels genolls. L'ofici de mitger, una ocupació sobretot artesanal, era molt estès a Mataró, però amb els anys va anar minvant quan s'imposaren les fàbriques de teixits i filats i, després, el gènere de punt. Vegi's FRANCESC COSTA I OLLER. *Mataró Liberal 1820-1856. La ciutat des burgesos i els proletaris*, (Mataró 1985).

15.- Per part de pare –els Vinardell–, a Josep Vinardell i Rovira li coneixem tres ties: Joaquima (1820), Antònia (1822) i Adelaida-Dolors (1827) –la casada amb Nicolau Guanyabens i Giralt; i tres oncles: Antoni (1828), Jaume (1832) i Joaquim (1837) –que s'embarca cap a Montevideo el 22 d'agost de 1869 segons el Padró de 1869; avui trobem Vinardells a l'Uruguai i a l'Argentina.

16.- On consten sovint com a Vilardell, amb ela, igual com a Mataró.

17.- Amb Antònia Alsina i Sanromà.

18.- La mateixa professió que declara el 1820, 1824 i 1827.

19.- Segons el Repartiment de la Contribució de la Indústria i del Comerç de 1842 que es conserva a l'Arxiu Municipal de Mataró.

20.- Ens explica la senyora Margarida Vila Picó (1919) que dins la família Vinardell s'ha transmès que Joaquim Vinardell i Gaietà Marfà eren amics i veieren créixer les respectives indústries paral·lelament. Marfà, es convertí en el més destacat fabricant de mitges i més tard derivà cap al gènere de punt.

21.- Anna Rovira i Balançó moria el 19 de setembre de 1854 a l'edat de 24 anys.

22.- Marianna Balançó i Coll moria el 29 d'agost de 1854 a l'edat de 59 anys.

23.- Ernest Vinardell i Sagarra (1858-1890) serà el pare del periodista Santiago Vinardell i Palau (1884-1936), fundador d'*El Dia Gráfico* (1913) i dels setmanaris mataronins *Llibertat!* i *Mestral* –nacionalistes i republicans–. Passà a residir a Madrid el 1915 on es convertí en un destacat redactor de *La Tribuna, Heraldo de Madrid, Informaciones* –del qual fou fundador–, i col·laborà en altres diaris i revistes, principalment a *La Vanguardia*. Destacà pels seus articles de gran influència política. Es pot consultar la seva biografia a PERE TIÓ I CASAS «Santiago Vinardell i Palau» *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, Mataró, números 111 (gener 2015) i 112 (abril 2015).

24.- Camí Ral, 45 –numeració antiga-, i abans, encara, el 23– que actualment és la nova casa 306 senyorial i bessona de la 304. La casa del Camí Ral la posseïa l'avi Joaquim Vinardell en qualitat de marmessor de l'oncle Jaume Alsina i Estrefeu àlies «Jaume Codina», que va fer l'Amèrica a Trinidad (Cuba) amb plantacions de cafè. Actualment el Parque Natural Codina i la Hacienda Codina són llocs de gran atractiu turístic. L'avi Joaquim Vinardell també heretà de l'oncle *americano* la casa del carrer de Sant Joan, on viuen fins al 1855. En el Padró de 1859 ja consten tots inscrits a la casa del Camí Ral; al carrer de Sant Joan, 11 passarà a estar-s'hi Antoni Vinardell Alsina, casat amb Teresa Lloveras.

25.- Si ens posem sota la clau de can March serraller i mirem el frontó de l'actual casa 306 hi veurem, amb lletra molt adornada, les inicials «F.V.» (Francesc Vinardell), i en la casa bessona del costat, la número 304, l'any en què es va construir «1919». La va fer nova Francesc Vinardell i Sagarra «Paco», que portava el tint amb el seu germà Antoni; Francesc va morir el 1925 i la seva vídua Eulàlia Campos Albertí «Laieta», el 1956, als 92 anys d'edat, al carrer de la Coma sense deixar fills.

El propietari de la casa número 47 (abans, 24 i actualment 304), igual com la número 306, era l'oncle Jaume Alsina Estrefeu, àlies «Jaume Codina» que hi vivia acompanyat de la tia del pintor, Joaquima Vinardell Alsina i la seva família. Joaquima la rebé de l'oncle en forma de llegat.

26.- Al Puerto Rico, el 1851, hi ha les quinze cases del barri i les cases per al blanqueig. ALBERT GARCIA ESPUCHE I MANUEL GUÀRDIA BASSOLS *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Capítol 3, nota 56. Si observem el plànol d'Ignasi Caballol de 1852 hi veurem aquestes construccions aïllades, separades del nucli de la ciutat, envoltades de camps i vinyes.

RAMON SALAS I OLIVERAS *De quan jo era noi. De l'última dècada del segle XIX a la segona del XX*. (Mataró 1981), parla d'un topònim, (pàg. 127) «el Blanqueig» que suposem que es refereix a aquesta indústria situada al Puerto Rico.

27.- La dada me la facilità el senyor Josep Maria Ferrer i Gibert (a.c.s.).

28.- La família Vinardell seguí vinculada en aquest ram sota les raons socials «F. i A. Vinardell» –Francesc i Antoni Vinardell Sagarra, el noi segon i el petit tinguts amb la segona esposa –germanastres, doncs, de Josep Vinardell Rovira. Un nét d'Antoni Vinardell Sagarra, Antoni Vinardell Vila, segueix encara avui vinculat professionalment a aquesta activitat. Informació que agraeixo a la senyora Margarida Vila Picó, mare d'aquest

darrer, i vídua de Josep Vinardell Aymar, nebot i fillol de l'artista –«l'oncle Pepito», per a la família.

Un altre tint que prosseguiren els Vinardell fou el que girà sota el nom de «Pujolà i Vinardell», situat al carrer de Castaños. Dissolta aquesta societat, n'obriren un altre a Arenys de Mar a tocar de la carretera, a la zona de l'actual gasolinera, del qual encara se'n conserva la xemeneia, restaurada com a relíquia del passat industrial.

29.- Segons que es desprèn de la relació d'alumnes d'octubre de 1867 que es recull al llibre de C. VILÁ PALÁ, SCH. P. *Escuelas Pías de Mataró. Su historial pedagógico*, (Salamanca 1972).

30.- Segons el programa de l'exposició organitzada per l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró al Museu de Mataró el 1948, suposem que basant-se en el testimoni de les filles de l'artista. El Batxiller en Arts venia a ser la Primària més el Batxillerat actuals, i res no tenia a veure amb l'art segons el concepte que en tenim avui.

31.- Aquest i altres extrems biogràfics, els tenim pel testimoni directe de les filles del pintor, recollides al periòdic *Mataró*, en el número extra de Nadal (24 desembre 1951) que va dedicar-li una pàgina i escaig amb motiu del centenari del seu naixement; l'article, el firma Spectans, el pseudònim de Santiago Martínez Saurí, un jove de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró, l'entitat que va organitzar al Museu l'exposició de 1948 amb tretze obres de Vinardell.

32.- JOSEP MANÉN *Dietari* (manuscrit). Anotació del 30 de desembre de 1871.

33.- Josep Robreño era nebot de Josep Robreño i Tort (1783-1838) actor i autor d'obres de teatre, de sainets costumistes, poemes satírics i escrits liberals i antiabsolutistes, considerat avui un precursor de la Renaixença popular, i que també era dibuixant, pintor i gravador. El pintor que va venir a Mataró era un dels dotze fills del matrimoni format per Eudald Robreño Tort (1777-1850) i Cecília Sagalés Domènech (1786-1836).

34.- L'Escola de Dibuix de Mataró comptava amb un cert suport i tutela de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, com anteriorment l'havia rebut de la Junta de Comerç: així, veiem com la Junta de Govern de l'Acadèmia del 4 de gener de 1852 acorda enviar a l'Ajuntament de Mataró «los dibujos que crea necesarios para la Escuela que van a plantear» –es refereixen a l'escola que portarà Josep Robreño–. El 12 de juny de 1852 acorda enviar «dibujos para originales de las clases de Adorno, flores, paisaje i perspectiva, y principios de dibujo, para su escuela de dibujo», i el 12 de juny de 1853, «adornos vaciados al yeso». La Junta General de l'Acadèmia de 6 de gener de 1856 acorda enviar models originals per al senyor Robreño, professor de l'escola de dibuix de Mataró, atenent la sol·licitud de l'Ajuntament.

35.- Com a professor de dibuix lineal –almenys des del 1866.

36.- Hi ensenyava en qualitat de «soci acadèmic». Els «socis acadèmics» no eren professors permanents.

37.- A partir de 1875, segons el Butlletí del col·legi de 31 de desembre de 1875.

38.- Vivia a la Riera, 72 –numeració antiga–, on ara hi ha la botiga de can Castany de les ràdios.

39.- En ocasió de restaurar-se l'altar de la Puríssima hi va pintar la sèrie del Naixement de Maria, l'Anunciació, l'Assumpció i la Coronació –es conserva una d'aquestes pintures, actualment al cambril del Roser–; i per a la capella de la Mercè hi va pintar les aparicions de la Mare de Déu a Sant Raimon de Penyafort i a Sant Pere Nolasc, que estan exposats en la mateixa capella. Vegi's, per a la ubicació de les pintures, RAFAEL SOLER FONTRODONA «La basílica de Santa Maria de Mataró en el record» *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 92, (Mataró, octubre 2008).

40.- La *Revista Mataronesa*, (Mataró, 27 gener 1856) informa que Robreño ha fet el retrat del Duc de la Victòria, Baldomero Espartero, el president del Consell de Ministres, «casi de cuerpo entero y al natural, que fue regalado al M.I. Ayuntamiento».

41.- Aquest quadre és una còpia de l'oli original de Vicent Rodes i Àries (Alacant 1783, Barcelona 1858) que es pot contemplar a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, a la Llotja de Barcelona.

42.- L'Ajuntament ho va justificar dient que «Ha dejado de percibir la retribución de cinco reales mensuales que le satisfacían cada uno de los alumnos pudientes, sin que se le haya aumentado el sueldo de dos pesetas cincuenta céntimos que ha venido disfrutando desde que desempeña dicha plaza» (Acord 17 novembre 1887. Expedient Arxiu Municipal de Mataró C-0014-05).

43.- *Semanario de Mataró*, (Mataró, 16 gener 1892).

44.- Damià Campeny fou professor d'escultura, però també de Dibuix de Figura, car era molt bon dibuixant, com la majoria d'escultors. CARLOS CID PRIEGO *La vida y la obra del escultor neoclásico catalán Damià Campeny i Estrany*, (Barcelona 1998).

45.- Per l'acord de la Junta General de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona de 2 de març de 1851, sabem que es va presentar al concurs per a cobrir una de les dues places d'ajudant de l'assignatura de Dibuix Lineal i d'Adorn, que no guanyà; segons el *Semanario de Mataró* la plaça ja estava adjudicada a un altre aspirant abans de convocar-se el concurs; el 20 de novembre de 1854, tornà a sol·licitar una plaça d'ajudant, i se li respongué que s'esperés a la convocatòria.

46.- El senyor Lluís Adan i Ferrer, renebot de l'artista, ens explica que la família li ha transmès que Josep Vinardell va créixer amb els seus oncles, al costat dels cosins de Barcelona, per bé que no es pot concretar si va ser-hi gaires anys, ni quins anys eren. Als anys d'infància i adolescència sempre trobem el noi empadronat al costat del seu pare a Mataró, on fa el Batxillerat a l'Escola de Santa Anna. Potser es referien al parell d'anys que el pare va quedar viudo amb el nen petit, o bé al temps que Vinardell va anar a Barcelona a estudiar a Llotja (1872-1874).

47.- D'una nissaga d'argenters originaris de Llavaneres, establerts al Carreró de Mataró.

48.- Properament publicarem una aproximació biogràfica d'aquest personatge.

49.- Els cursos i les assignatures on Vinardell estava matriculat estan enregistrats al «Libro de Matrícula Enseñanza Profesional de Dibujo, Pintura, Escultura y Grabado. Cursos de 1869-70 á 1879-80» que es conserva a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

50.- Segons les filles de Vinardell, també a *Mataró*, (Mataró, 24 desembre 1951). No disposem de les qualificacions. L'avi Joaquim va morir l'11 de desembre de 1875, als 84 anys d'edat, quan feia poc que Josep Vinardell havia acabat els seus estudis a Llotja. Al cap de dos anys, al gener de 1878, també moria l'oncle de Barcelona, Francesc Cabot i Ferrer, i això causà un trasbals a l'argenteria. Les desgràcies no es varen acabar aquí: el 12 de novembre de 1879 moria, jovenàs, Josep Vinardell i Alsina, el pare de l'artista, als 55 anys d'edat, «de mort natural», segons el llibre d'òbits de Santa Maria.

51.- FELIU ELIAS *Enric Monserdà. La seva vida i la seva obra,* (Barcelona 1927).

52.- PERE TIÓ I CASAS «Ramon Martí i Alsina a Mataró» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 104, (Mataró, octubre 2012); PERE TIÓ I CASAS «Ramon Martí i Alsina. Apunts per a la seva biografia: els pares, la primera esposa, el cosí pintor Enric Ferau i Alsina» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 108, (Mataró, gener 2014).

53.- Ramon Martí i Alsina i la mare de Josep Vinardell eren cosins tercers per la branca Balançó: l'avi de Ramon Martí i Alsina, Salvador Alsina i Balançó era cosí germà de Pau Balançó i Busqué, l'avi d'Anna Rovira Balançó, la mare de Josep Vinardell. Informació que em faciliten Ramon Reixach i Lluís Adan.

54.- No podem afirmar que fossin conscients d'aquesta relació de parentiu. Als pobles, al capdavall, tothom és parent.

55.- *Mataró* (Mataró, 24 desembre 1951).

56.- Les cases del carrer de Sant Francesc d'Assís, números 5, 7, 9 i 11 eren propietat de Nicolau Adan, el sogre del pintor.

57.- Segons la informació recollida de les filles del pintor per Lluís Adan i Ferrer (1930), renebot, i Manuela Pagès (1923), veïna.

58.- *La Correspondencia de España*, (Madrid, 24 novembre 1881).

59.- L'autor d'un reportatge sobre Mataró a la revista *La Il·lustració Catalana* del 31 de maig de 1893 dedica molts elogis a l'Escola de Santa Anna i afirma que «mereix una menció honorífica per sa direcció y avenços la escola de dibuix en totas sas seccions. Y no perque sia'l mestre nostre amich D. Joseph Vinardell hem de privarnos de revelar al públich la alta impressió que'ns produhí tal escola».

60.- Vinardell va tenir una relació amb l'Escola que coincideix amb aquella actitud que explica Montserrat Gurrera quan diu que els professors d'aquests ensenyaments municipals són homes de gran vocació i molt motivats per la seva tasca docent. Aquests professors donen gran prestigi a les escoles, però també ells se senten honrats de formar-ne part, i creuen que aquests centres compleixen una funció socioeducativa important, ja que pràcticament sempre hi continuen fins a la seva jubilació o mort. MONTSERRAT GURRERA I LLUCH «L'Escola de Dibuix de Mataró. Una institució de formació professional al Mataró del segle XIX (1815-1886)» *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques* (actes de les XIV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans), (Mataró 1999).

61.- FRANCESC COSTA I OLLER *Mataró Liberal 1820-1856. La ciutat dels burgesos i els proletaris*, (Mataró 1985); MONTSERRAT GURRERA I LLUCH «L'Escola de Dibuix...» i, àmpliament, en la seva tesi doctoral *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808-1868)*, (Mataró 2012).

62.- Natural de Barcelona i casat amb Isabel Andreu de Mataró.

63.- Acord Ajuntament de Mataró de 3 de novembre de 1815 que transcriu la sol·licitud de Josep Ros de 30 d'octubre de 1815.

64.- El 1818 l'Escola està sota la protecció de l'Ajuntament, portada per Josep Ros i Constantí, i oberta a les cases consistorials, i ja se sol·licita material didàctic a la Junta de Comerç de Barcelona. (Acords Ajuntament de Mataró de 21 d'agost i 4 i 25 de setembre de 1818).

65.- L'Ajuntament de Mataró es dirigeix a la Junta de Comerç el 27 d'abril de 1829 demanant material per a l'escola de dibuix que s'ha de constituir: «Estando próximo a establecerse una escuela de dibujo en esta ciudad por el Sub-teniente de Infantería D. Pedro Narvona, bajo la protección de este cuerpo [l'Ajuntament]…» Biblioteca de Catalunya, arxiu Junta de Comerç, lligall LXXIX, 186.

66.- Vegi's notes 34, 64 i 65, i també MONTSERRAT GURRERA I LLUCH «Els inicis de l'Escola Pública Municipal de Dibuix de Mataró i la implicació de la Junta de Comerç de Barcelona (1815-1886)» *XXVII Sessió d'estudis mataronins*, (Mataró 2011).

67.- La documentació pròpia de l'Escola s'ha perdut. Ens va explicar el senyor Santiago Estrany que tot l'arxiu es conservava a l'escola del Carreró en un sota escala del segon pis que portava a les instal.lacions de l'observatori astronòmic Aster. Aquest mateix arxiu, quan es va construir l'Escola de Formació Professional Miquel Biada es traslladà en un sota escala darrera de l'escenari de la nova escola, i aquí fou vist per última vegada. El senyor Estrany i Víctor Ligos el varen estar buscant infructuosament i mai més no se n'ha sabut res.

68.- Informe de 2 d'abril de 1886 de la comissió nomenada el 24 de maig de 1882 per a dictaminar sobre el vell immoble de La Fleca del Carreró per a destinar-lo a ensenyament. Arxiu Municipal de Mataró, C-14.

69.- Igual com va fer-ho l'escola de música, que portava Mn. Gaspar Collet.

70.- La filosofia d'aquí, de saber conservar les perícies dels antics oficis per a incorporar-les a la moderna indústria, és molt més avançada que la idea dels *Arts and Crafts* de William Morris, d'Anglaterra, que era retrògrada ja que sospirava tornar als temps antics i rebutjava els moderns.

71.- Pot llegir-se el discurs inaugural de l'Escola pronunciat el 25 de novembre de 1886 per Terenci Thos i Codina, vocal de la comissió organitzadora, a JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA *Terenci Thos i Codina (Mataró 1841-1903) Un home de la Renaixença*, (Mataró 2003), pàg. 740-756.

També és molt il·lustratiu l'informe que redactà la comissió nomenada el 24 de maig de 1882 per a dictaminar sobre el vell immoble de La Fleca del Carreró per a destinar-lo a ensenyament. Proposa que es dediqui a Escola d'Arts i Oficis, Museu, Biblioteca, Sala d'Exposicions, Sala d'Actes. El firmen el 2 d'abril de 1886, Terenci Thos i Codina, Antoni Ferrer i Arman i Emili Cabanyes –que va substituir Josep Garcia Oliver, que havia mort el 28 d'agost de 1883–. Si hagués viscut Garcia Oliver probablement no haurien hagut de menester quatre anys, per a redactar-lo. Aquest dictamen és tot un programa cultural i una declaració d'intencions. Entenen la formació tècnica i professional que pot donar l'escola com a «la manera más eficaz para mejorar de una manera permanente la condición de los trabajadores. Y no es sólo intelectual y económica la influencia que esta enseñanza ejerce en el obrero, sino que es también moral i social» Arxiu Municipal de Mataró, C-14. Va fer un bon resum d'aquest dictamen RAMON TARRÒS I ESPLUGAS «Escola d'Arts i Oficis de Mataró. Els inicis (s. XIX) i algunes fites per a la seva història (s. XX)» *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques* (actes de les XIV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans), (Mataró 1999).

72.- L'escola és interclassista, doncs. En les Memòries es detalla el nombre d'alumnes agrupats per professions, i podem veure com comparteixen les aules, a la nit, els nois obrers que treballen a la fàbrica durant el dia amb els «estudiants» de casa bona: hi podem trobar l'estudiant Melcior de Palau de Simon, al costat de paletes, fusters i manyans, o Josep Goday Casals i Josep Maria Recoder Borràs, amb calderers i matalassers, només per posar un parell d'exemples.

73.- Suggeriment que fa el juny de 1880 la Diputació de Barcelona a l'Ajuntament de Mataró.

74.- El 3 d'octubre de 1886, precisament, quan començaren les classes del primer any, la Caixa d'Estalvis de Mataró obria al públic la seva nova seu al carrer d'en Palau, obra d'Emili Cabanyes, el mateix arquitecte que va tenir l'Escola.

75.- L'Ajuntament va acordar llogar per 45 pessetes mensuals la casa del carrer Nou, 13 –l'Ateneu– «al objeto de que en ella puedan continuar provisionalmente instaladas las clases de la Escuela de Artes y Oficios, ínterin se procede a la reconstrucción del edificio de la Fleca» (Acord 30 setembre 1886). A l'Ateneu hi havia quedat espai lliure perquè les oficines de la Caixa d'Estalvis de Mataró acabaven de ser traslladades de l'Ateneu a la nova seu del carrer d'en Palau, 18.

76.- El *Semanario de Mataró* (Mataró, 16 febrer 1889), conservador, denunciava la manca de voluntat del nou govern municipal; aquest, la manca de recursos i de subvencions de l'Estat i de la Diputació.

77.- Emili Cabanyes, un home preocupat de sempre per

la instrucció, hi fa de professor de les assignatures de Geometria Pràctica, d'Àlgebra i de Geometria Descriptiva i, més tard, d'Elements de Mecànica i d'Elements de Construcció.

78.- El càrrec d'arquitecte municipal portava aparellat el de professor de l'Escola d'Arts i Oficis –i també el de cap del Cos de Bombers– i sense cap complement salarial. PUIG I CADAFALCH prou que se'n queixa a «Com s'inicià el Museu de Mataró» *Mvsev*, (Mataró 1948) on diu que havia de fer tot el que derivava del càrrec d'arquitecte municipal pel sou de 165 pessetes mensuals –tot i que ell no va arribar a donar classes a l'Escola.

79.- Tots aquests documents són de l'Arxiu Municipal de Mataró, C-14.

80.- Felicià Carreras i Carbonés –«reputado profesor de Dibujo», segons la Memòria de l'Escola d'Arts i Oficis– hi ingressarà com a professor de Dibuix Lineal i Professional setze anys més tard, en el curs 1902-1903, per a cobrir a plaça que deixà l'enginyer Ignasi Mayol i Passant.

81.- El programa de l'exposició del Museu del 1948 diu que Vinardell va guanyar la càtedra «tras reñidas oposiciones»; podem veure com la va guanyar amb gran facilitat, sense contrincant, de fet. Firmen el dictamen, datat el primer d'octubre de 1886, «El Presidente: Federico Fonrodona, Ingeniero Industrial; Francisco Sala y Cambra, Ingeniero; Terencio Thos y Codina, Delegado de la Comisión Provincial de Monumentos; Emilio Cabañes, Arquitecto; Cayetano Marfá, Ingeniero Industrial».

82.- Per acord adoptat en sessió pública de 14 d'octubre de 1886.

83.- El mateix sou que en el curs 1898-99. Acord Municipal 23 juny 1898.

84.- «En merecido premio a los relevantes servicios que en su dilatada carrera profesional ha prestado, educando en los principios artísticos a la juventud mataronesa», *Memòria de l'Escola. Inauguració curs 1889-1890,* (Mataró 1889).

85.- Amb una actuació ben documentada per JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA *Terenci Thos i Codina (Mataró 1841-1903) Un home de la Renaixença,* (Mataró 2003).

86.- PERE TIÓ I CASAS «Francesc Carreras i Candi i els orígens de l'Agrupació» *Cingles, butlletí de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró*, núm. 97 (Mataró, oct. nov. des. 2010).

87.- JOAN GIMÉNEZ BLASCO I PERE TIÓ CASAS, *Premi Iluro. 50 anys d'història,* (Mataró 2009).

88.- També col.laboraren en algunes seccions del llibre, Antoni Ferrer i Arman i «el ilustrado joven D. José Puig i Cadafalch» de divuit anys; els plànols i mapes foren dibuixats per Llorenç Andreu i Emili Cabanyes. *El Semanario de Mataró,* (Mataró, 17 juliol 1886).

89.- *La Costa de Llevant,* (Canet de Mar, 7 maig 1899).

90.- Thos, Pellicer, Cabanyes, Vinardell, Ferrer i Arman, Puig i Cadafalch i els que formaven part de l'Associació Artístico Arqueològica Mataronesa, recentment constituïda (desembre del 1888), es valgueren d'aquesta entitat per apressar el consistori a instituir el museu que havien proposat els firmants del dictamen de 1886 –Thos, Cabanyes i Ferrer–, igualment com, a través del *Semanario de Mataró* i els mitjans d'influència que tenien a mà, Pellicer i altres l'esperonaven a accelerar la construcció de l'Escola.

91.- En l'acta s'equivoquen i escriuen Joaquín Adan Fins; en acords posteriors ja li escriuen el nom correctament.

92.- El 2 d'abril de 1895 se'ls nomena, a Adan i Vinardell, definitivament per al càrrec. Posteriorment se'ls assigna una retribució, però així que es renova l'Ajuntament el primer de juliol de 1895, quan s'elegeix alcalde Emili Cabanyes, s'adopten mesures d'austeritat i el dia 30 de juliol ja es destitueix, entre d'altres, a Jaume Adan i es rebaixa el sou de Director del Museu de Vinardell de 500 pessetes anuals a 125 i, a més, inclòs en aquest import, ha d'assumir la tasca de bibliotecari i arxiver; Vinardell renuncia a la retribució i aquests darrers càrrecs. La plaça de Bibliotecari es declara vacant i l'Ajuntament agraeix la renúncia al sou de Vinardell i que aquest segueixi encarregant-se del museu desinteressadament. (Acord 17 setembre 1895).

93.- I al Secretari i Bibliotecari de l'Escola se li assignen 250 pessetes anuals, segons que acorda l'Ajuntament el 23 de juny de 1898, quan el titular del càrrec és Ramon Soteras. Es pot seguir l'evolució dels sous consultant els llibres d'acords: cada any l'Ajuntament els aprova amb el detall individualitzat.

94.- JOSEP PUIG I CADAFALCH «Com s'inicià el Museu de Mataró» *Mvsev*, (Mataró 1948).

95.- Pellicer també aspirava al càrrec d'Arxiver Municipal, però la plaça no li fou adjudicada per qüestions de clientelisme polític. *La Costa de Llevant*, (Canet de Mar, 10 juliol 1898), i especialment, el mateix setmanari el 28 juny 1903, on el seu correligionari catalanista Víctor Volart afirma que en el moment que aspirava al lloc «era coneguda la mala situació econòmica de Pellicer» i que «les ingratituds i menyspreus que tingué de suportar lo Sr. Pellicer, no hi ha dubte que precipitaren sa mort».

96.- *La Costa de Llevant*, (Canet de Mar, 5 agost 1894).

97.- En les Memòries dels anys següents hi ha comentaris semblants.

98.- *Mataró*, (Mataró, 24 desembre 1951).

99.- En el Padró de 1875 consta que la seva professió són les «Bellas Artes». Possiblement encara no era professor en cap escola.

100.- Reprodueixen la figura de dos sants, pintats els 1885, i traslladats ara a la capella de la Mare de Déu del Perpetu Socors i de Santa Llúcia. Explica *El Semanario de Mataró* (Mataró, 26 abril 1885) que «El distinguido pintor D. José Vinardell ha sabido interpretar en el lienzo, con indisputable maestría, los rasgos característicos de ambos atletas de la fe católica. […]». La descripció que fa el setmanari dels quadres no és gaire rigorosa: el quadre de sant Jeroni no és tal com el descriu, i l'altre, segons el setmanari, representa sant Alfons Maria de Liguori, però segons l'opinió unànime dels entesos a qui he plantejat el meu dubte, el sant pintat és Sant Francesc de Sales.

101.- És una Pietat bastant vulgar, còpia d'un van Dick, sense cap més pretensió que la merament funcional. Es conserva actualment a la sagristia.

102.- *El Semanario de Mataró* (Mataró, 24 març 1888): «Hemos tenido ocasión de ver unos cuadros del camarín de los Dolores de la iglesia parroquial de Santa María, originales del célebre Viladomat, que para ser restaurados se entregaron al inteligente pintor, tan competente en esta clase de trabajos, D. José Vinardell...». La restauració sembla que no va ser del grat d'un jove de vint anys, Josep Puig i Cadafalch que, més tard, a *La Renaixensa*, (Barcelona, 29 agost 1891), explica que la Capella dels Dolors té «una preciosíssima col·lecció de quadres de Viladomat que, a pesar del temps i el vernís amb què els untà no fa molts anys una mà ignorant...».

103.- Hi havia, això sí, les periòdiques mostres dels alumnes que es feien a les mateixes escoles.

104.- Era la llibreria del carrer de Santa Maria, 10, «Librería católica la Iluronesa» que serà també «Gráficas Fides».

105.- *Semanario de Mataró,* (Mataró, 1 octubre 1892).

106.- *Semanario de Mataró,* (Mataró, 3 setembre 1892).

107.- Així es manifesta en el programa de l'exposició de pintura vuitcentista mataronina organitzada el 1948 al Museu per l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró.

108.- Emili Cabanyes i Rabassa (1850-1916), condeixeble de Vinardell a l'Escola de Santa Anna i company d'estudis i amic de Lluís Domènech i Montaner (1849) i de Gaudí (1852).

109.- *La Costa de Llevant*, (Canet de Mar, 1 febrer 1903) referint-se a un artístic pergamí lliurat al senyor Joaquim Coll i Regàs diu que «l'adorno d'aquellas lletras se deu al pols de nostre estimat amich y company, lo distingit artista senyor En Joseph Vinardell [...]».

110.- *Bloc Mataroní*, 1925. «29 de juny de 1893. És beneïda la bandera que la Societat Artística Arqueològica de Mataró envià a Ripoll per ésser col·locada en la nau del temple». Informa de la participació de Vinardell en el disseny, al costat d'Emili Cabanyes, Puig i Cadafalch, Enric Monserdà, Josep Maria Thos i Joan Cabanyes.

111.- «Nos complacen los merecidos elogios que la prensa de esta ciudad ha tributado al aventajado profesor de este Colegio D. José Vinardell y Guanyabens [sic] por el precioso frontal que a estilo de los antiguos tapices e imitándolos con notable perfección, acaba de pintar, con destino al altar mayor del grandioso templo de Santa María en las solemnidades del culto de las Santas Patricias. Es una obra artística capaz por sí sola de acreditar las dotes de nuestro tan modesto como entendido comprofesor y otra manifestación de la valía del personal de esta Casa». *Boletín del Colegio de Valldemía*, (Mataró 15 agost 1884). *El Semanario de Mataró*, (Mataró, 10 agost 1884) fa una bona descripció del frontal i felicita els autors qualificant l'obra de «armonioso conjunto y de mística belleza». Aquest frontal és una obra avui perduda.

112.- «En la procesión de las Santas se estrenará este año un riquísimo gremial ideado por nuestro compatricio D. Emilio Cabañes y dibujado por el notable artista de esta ciudad D. José Vinardell [...]». *El Semanario de Mataró* (Mataró, 27 juliol 1888). El *Bloc Mataroní* de 1925 descriu el gremial, encara que s'equivoca en l'any que es va estrenar –escriu 1884 en comptes de 1888–; explica que aquests ornaments litúrgics varen ser dissenyats per Emili Cabanyes desenvolupant el projecte «mestrívolament com sabia fer-ho en Josep Vinardell, resultant en conjunt una obra d'art» i que, seguint el traç del tern, «el seu estil és bizantí pur».

113.- *Semanario de Mataró*, (Mataró, 19 agost 1893).

114.- *La Ilustració Catalana* estava sostinguda pel seu cosí Joaquim Cabot i Rovira i per Francesc Matheu i Fornells, un altre il·lustre descendent de mataronins, que n'era director.

115.- L'autor de l'article es refereix a Vinardell com a «nuestro tan modesto como entendido comprofesor...». *Boletín del Colegio de Valldemía*, (Mataró, 15 agost 1884).

116.- Josep Maria Pellicer, possiblement.

117.- El qualifica de «hombre sin pretensiones que se conformó con un género de vida familiar. Hombre pacífico, no tenía enemigos, sino todo lo contrario. Hay constancia del afecto que le profesaban todos cuantos le trataban, en especial sus discípulos».

118.- Joaquín Torres-García *Historia de mi vida*, (Montevideo 1939).

119.- *Mataró*, (Mataró, 24 desembre 1951).

120.- Tot i que Josep Cusachs i Cusachs va viure en les dues cases, no n'era el propietari, i la casa del carrer Pujol, 51 de Mataró no era la casa pairal dels Cusachs. Manuel Cusachs i Corredor *Els Cusachs, qui som i d'on venim*, (Mataró-Arenys d'Amunt 2008).

121.- Per exemple, del quadre d'Alfons XIII i la seva mare la reina regent –que es va situar al saló de sessions de l'Ajuntament, actualment al Museu– l'Ajuntament en va pagar 3.250 pessetes, segons el *Semanario de Mataró*, (Mataró, 28 novembre 1891). Vinardell havia d'estar més de tres anys donant classes a l'Escola d'Arts i Oficis per a cobrar aquest import.

122.- *Mataró*, (Mataró, 24 desembre 1951).

123.- Rossend Estrany i Ros va morir del tifus el 18 d'agost de 1892, als divuit anys d'edat, al cap de poques setmanes d'haver obtingut tan bona nota.

124.- *Escuela Municipal de Artes y Oficios de Mataró. Memoria leída en la solemne apertura del curso 1892 a 1893 por D. Ramon Soteras Galtés, profesor secretario de dicha Escuela. Correspondiente al curso 1891 a 1892*, (Mataró 1892).

125.- El 10 d'abril de 1918 l'Ajuntament el designa Professor interí de Dibuix. També designa professor suplent a Josep del Castillo, i d'Auxiliar de Dibuix Lineal, a Ramon Ribas Vicens –el pare de Marià Ribas i Bertran– que s'ha ofert a treballar sense sou. El 25 de setembre de 1918 l'Ajuntament atorga a Rafael Estrany la plaça en propietat.

126.- Fèlix Clariana substituí Vinardell en la direcció del Museu. Rafael Estrany en fou designat director el 1941 i esperonà l'Ajuntament a habilitar la nova seu del Carreró, 19 –can Serra– (1942), un immoble primer llogat i després comprat, i on, ja des del 1912, s'havia començat a traslladar la biblioteca i els objectes voluminosos del museu per tal de cedir espai a l'escola.

127.- Carme Espriu Fernández «Joan Cabanyes i Prat (1873-1913), fundador de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró» *Cingles*, núm. 89, (Mataró, desembre 2000).

128.- Pere Tió i Casas «Cent anys de l'Agrupació Científico-Excursionista de Mataró» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 64, (Mataró, abril 1999).

129.- El periòdic *Mataró*, (Mataró, 27 juny 1953) publica a primera pàgina una carta de Sixt Albertí explicant que ha lliurat un tors a l'Escola d'Arts i Oficis amb una inscripció d'agraïment a qui fou el seu primer mestre, i demana que aquest acte pugui ser l'inici d'una campanya d'exaltació de Josep Vinardell, que tots els seus deixebles agrairan.

130.- Ho suposem perquè Goday estava matriculat en aquestes escoles als anys que Vinardell hi exercia de professor. No disposem, però, de cap testimoni ni prova documental.

131.- El guàrdia civil es deia Eusebio Villalba Pastor (29.10.1879) i era molt aplicat: Excel·lent en Dibuix de Figura i Adorn, Notable en Francès i Primer Premi en Puntualitat, Assiduïtat i Bon Comportament, segons les Memòries dels cursos 1906-07 i 1907-08. Fou condecorat, arribà a Tinent i escrigué un llibre, *Comunismo integral cristiano* (1935).

132.- Traduït al català, i passat a primera persona, de la seva redacció original castellana escrita en tercera persona.

133.- Traduït al català del programa redactat en castellà –era el 1948–. La portada del programa diu: «Fiestas de Centenario del Ferrocarril. Mataró. Exposición de pintura ochocentista de artistas mataroneses organizada por la Agrupación Científico-Excursionista del C. Católico. Museo Municipal (2º piso) del 27 de octubre al 7 de noviembre».

Els altres artistes presents a l'exposició eren Josep Cusachs, amb 38 obres; Josep Robreño i Sagalés, amb dues; Concepció Fontrodona, amb dues; Pineda, amb una; i J. Valls Riba (1854-1901), amb una. De Vinardell s'exposaren les tretze peces següents: Propietat de les filles: «En Jordi», «Comentant», «Racó de Mataró», «Celler de can Fins», «Hort del Rector», «Molí del Mig», «Deixeble», «Masia del Gironès». Propietat del Museu Arxiprestal de Santa Maria: «Sant Francesc de Sales» [durant un temps s'ha dit que era sant Alfons Maria de Liguori], «Sant Jeroni». Propietat de la família de Sisternes: «La dona de l'escombra» (aiguafort). Propietat de la família Cloquell-Guañabens: «Paisatge». Propietat de la família Castellà-Nonell: «Església» (dibuix a la tinta).

134.- *Mataró*, (Mataró, 27 juny 1953).

135.- Anna (1882-1963); Pilar (1887-1956).

136.- La senyora Manuela Pagès (Mataró 1923), veïna, ens ha explicat que, de petita, la vídua i les filles del pintor la convidaven a entrar, a jugar i passar l'estona, i li explicaven que l'estança del segon pis, la de darrera que donava a l'Hort del Rector, lluminosa i quieta, era l'estudi on Vinardell pintava. El fill de Rafael Estrany, el senyor Santiago Estrany i Castany (1923-2013), també veí, hi afegia que la casa era molt ben decorada amb rajoles d'oficis que feien d'arrambadís al menjador, que hi havia un bonic brollador a l'eixida amb rajoles de colors, i els quadres de les parets imposaven gran respecte.

DOCUMENTACIÓ

En la documentació del Sr. Ramon Salas, que els seus hereus donaren al Museu Arxiu, hi figura un treball amb el títol *La Impremta a Mataró,* la primera part del qual es va publicar a *Fulls 111* i la segona a *FULLS 113.* Ramon Salas i Oliveras (1891-1982) devia redactar aquest escrit a l'entorn de 1965.

Bon coneixedor de l'ofici d'impressor, documenta, en aquesta tercera part i última, impremtes tan importants com la Impremta Minerva, la seva pròpia impremta i Gràfica Fides, entre d'altres. Precisa informacions sobre la maquinària, els sistemes d'impressió, els treballadors i les publicacions que sorgiren de cada taller.

Manel Salicrú i Puig va deixar redactades les notes que figuren al final del text.

LA IMPREMTA A MATARÓ
– III –

IMPREMTA MINERVA

Aquesta raó va néixer l'any 1922, quan uns quants mataronins, entre els quals sobresortien Antoni Marfà i Serra, i Josep Vilardell i Matheu, varen adquirir l'obrador tipogràfic que portava el nom de La Iberia, del qual ja hem fet menció en el seu moment. Estem segurs que l'intent d'aquells homes no era establir una impremta que servís únicament per a treballs propagandístics; anaven a la creació d'una empresa de negoci, que donés rendiment; però és d'una evidència incontrovertible que els movia l'anhel de dotar la ciutat d'un mitjà que permetés, en l'aspecte patriòtic, i sobretot considerant aquest patriotisme des de l'àmbit local, difusió de fets i conceptes que poguessin donar als mataronins una clara visió històrica del passat de la ciutat, així com també una orientació per a treballar pel futur d'ella amb coneixement i encert. Cap d'aquells ciutadans pertanyia a l'art d'imprimir, i precisament per amor a ell i per mataronisme varen crear la raó social de la qual ens ocupem, contraient mèrits suficients perquè la població els resti molt agraïda.

En el seu començament, aquest obrador tipogràfic va radicar en el mateix lloc on havia estat instal·lada La Iberia, o sia el núm. 24 del carrer d'Argentona. Sense que transcorregués molt temps, va passar a ocupar l'edifici del carrer de Barcelona, en el qual està establert[1]. Aquí va desenvolupar-se d'una manera sorprenent, passant a ésser la capdavantera de les impremtes mataronines.

L'increment adquirit per aquesta impremta anà acompanyat del compliment de la missió que s'havien imposat els elements directius de l'empresa, que, amb un dinamisme sense falles, feien que el taller i la llibreria del carrer de Barcelona, número 13, fos recordat molt sovint pels ciutadans de Mataró, no solament pel peu d'impremta dels treballs comercials que d'allí sortien, sinó també pel *Diari de Mataró,* que en dita casa tenia domicili i patrocinadors; pels llibres que s'hi editaven; pel *Bloc Mataroní* que en els anys 1925 i 1926 va difondre efemèrides, tradicions i notes arqueològiques de la ciutat; pels cursets de filosofia que s'havien organitzat, a càrrec d'un home de gran talla intel·lectual com era Farran y Mayoral, amb assistència d'un nucli de joves mataronins afanyosos d'ampliar coneixements, entre el quals volem destacar els noms de Jaume Font i Bigay i Joaquim Quadrada i Calvó, dels quals ens permetem fer esment per no pertànyer ja al món dels vius, i en honor de la seva bona memòria.

A més del *Diari de Mataró* i del bisetmanari que en diverses ocasions l'ha substituït portant sempre el títol de *Mataró* a la capçalera, han sortit també d'aquesta impremta diversos periòdics, com *Pensament Marià de la Costa de Llevant, Pagesia* i altres, així com molts butlletins d'entitats de caire molt divers.

Molts han estat els llibres que han sortit del taller de la Impremta Minerva, però, entre ells, ens plau esmentar el que porta per títol *Pastor y Víctima,* dedicat a la vida i gloriosa mort del Dr. Josep Samsó, del que fou virtuós i erudit sacerdot mataroní Dr. Fèlix Castellà; el llibre de poesies de Ramon Tort, selecte poeta, a la vegada que notable actor teatral; *El poblament d'Ilduro,* original de Marià Ribas i Bertran, que obtingué el premi Rubió i Lluch del 1949, i que va ésser publicat per l'Institut d'Estudis Catalans; i no volem allargar la llista, ja que no és pas necessari per a donar a conèixer la importància d'aquest obrador tipogràfic, que tan ben considerat

està arreu de la nostra terra, i fins i tot fora d'ella, puix també han merescut justos elogis alguns números extraordinaris del periòdic *Mataró*, sobretot el que va ser dedicat l'any 1948 al centenari del primer ferrocarril d'Espanya, com també són testimonis que abonen les nostres afirmacions molts programes de la nostra Festa Major editats per l'agència de publicitat Fermalli.

La Impremta Minerva, durant la Guerra Civil, potser més que les altres impremtes, va tenir el control dels elements que exercien predomini en aquells dies de mal record, quan el *Diari de Mataró* va ésser convertit en *Llibertat* i va editar-se el cèlebre llibre de Peiró *Perill a la reraguarda*.

A partir del 1939, va recuperar-se completament, i fins va sobrepassar en importància la que havia tingut abans de la guerra. Precisament va donar-se el cas de que a la Minerva va anar-hi a raure bona part del material d'altres impremtes mataronines, com eren Gràfica Fides, L'Avenç Social i fins i tot algunes coses de l'incipient obrador de Ricard Bartra. Anotem aquí com a dada curiosa que, durant un temps, varen treballar simultàniament com a caixistes a la Impremta Minerva tres homes, Suñer, Salas[2] i Tarragó, que havien vist fallides les seves il·lusions en veure's obligats a arxivar els peus dels seus respectius obradors tipogràfics, si bé el primer, que duia el nom de Imprenta Americana, no radicava aquí, sinó a Barcelona.

Despullant les nostres paraules de tot sentit propagandístic, abans d'acabar aquest capítol ens considerem obligats a fer notar els importantíssims avenços aconseguits per la impremta de la qual ens estem ocupant, que s'han traduït en un constant augment de material tipogràfic i en l'adquisició de moderníssimes màquines automàtiques, aquest treball contrasta de manera claríssima amb el que es produïa amb la maquinària de què es disposava no fa pas molts anys[2].

IMPREMTA TRIA I TARRAGÓ

Associats el llibreter Amadeu Tria i el tipògraf Josep Tarragó, l'any 1922 varen establir una impremta en el domicili del primer, situat a la Rambla, núm. 28. La casa va néixer modestament, però va créixer en importància d'una manera ràpida. Com sia que, a més d'una minerva, disposaven d'una màquina plana gran, varen poder acceptar de seguida impresos de certes dimensions, i l'any 1923 ja va imprimir-se en el referit obrador tipogràfic el periòdic *Pensament Marià de la Costa de Llevant*. També va fer-s'hi el periòdic sindicalista *El Vidrio*.

El fet d'estar la impremta vinculada a una llibreria i centre de subscripcions, va proporcionar-li prompte una nombrosa clientela, i no va trigar gens a gaudir d'un merescut prestigi.

Transcorreguda una dotzena d'anys, els dos socis varen separar-se, i la impremta va quedar en poder d'Amadeu Tria, sense moure's del domicili d'aquest.

HIJOS DE ANTONIO FÁBREGAS

La raó social amb què encapçalem aquest capítol, de la qual ja s'ha fet referència anteriorment relacionant-la amb treballs de litografia, no la posem aquí amb motiu d'haver establert cap taller que pogués parangonar-se amb els altres de la ciutat quant a servir al públic, sinó que ho fem amb l'afany de no passar per alt res que afecti l'art d'imprimir.

Aquesta casa, empesa per les seves necessitats de tipus industrial, l'any 1923 va instal·lar a la seva fàbrica unes màquines minerves que, d'una manera especial, eren dedicades a la confecció de capses o bosses plegables.

A la vegada, comptava també dita casa amb alguns tipus, filetatge, etc., per a la impressió de certs treballs necessaris per a les seves oficines.

IMPREMTA DE RAMON SALAS I OLIVERAS

A la casa núm. 10 del carrer de Santa Maria, en la qual abans hi havia hagut una llibreria religiosa, que en l'últim terç del segle XIX fundà Josep Pallarés, més tard continuada per la casa Abadal, i després per Jaume Camp, fins a quedar tancada l'any 1924, Ramon Salas[3], en aquest mateix any, a més d'obrir-hi de nou la llibreria catòlica, va establir-hi una petita impremta. En ella pot dir-se que solament s'hi feien treballs dels que, segons el vocabulari tipogràfic, s'anomenen de remenderia, o sia dels que no formen obra o conjunt, com són estats, circulars, factures, programes, etc.

Sabem que aquesta impremta va fundar-se amb la finalitat de constituir un mitjà de vida purament familiar, més les circumstàncies varen tòrcer el camí

traçat prèviament, i va ésser necessari posar personal al seu servei, arribant a tenir ocupació en aquest obrador cinc operaris, d'algun del quals es farà referència més endavant.

Malgrat les limitacions de material i de maquinària que tenia aquesta impremta, s'hi havien imprès alguns fascicles, com per exemple el que porta per títol *Els vasos hallstattics d'Argentona,* original de Marià Ribas i editat pel Foment d'Estudis de la Maresma, i un en la portada del qual es llegeix *Artículos para la formación del proceso informativo sobre la fama de santidad y sobre las virtudes y milagros, en la causa de Málaga, de Beatificación y Canonización de la Sierva de Dios Madre Carmen del Niño Jesús González Ramos García Prieto, fundadora la de congregación de Terciarias Franciscanas de los Sagrados Corazones de Jesús y de Maria.*, MCMXXVI, Taller tipogràfico de Ramón Salas, Santa Maria, 10, Mataró.

La vida d'aquest obrador tipogràfic no va ésser molt llarga, ja que a causa de certes dificultats particulars, va finir l'últim dia de l'any 1931, si bé l'endemà tornà a obrir-se sota una raó social nova, de la qual es parlarà en l'apartat que segueix.

GRÀFICA FIDES, S. A.

Aquesta raó social va néixer l'any 1932, en desaparèixer l'obrador tipogràfic de Ramon Salas. La casa que aquest habitava –carrer de Santa Maria, 10– en la qual tenia la llibreria i la impremta, va passar a ésser el domicili de la nova empresa, que s'havia constituït amb elements catòlics molt destacats en la vida social de la ciutat, i amb el fi primordial que el bisetmanari *Pensament Marià* tingués impremta pròpia. Per tal de complimentar el desig apuntat, Gràfica Fides va ampliar el material i va adquirir una màquina plana gran per a tirar-hi el referit periòdic. A més, va augmentar el personal amb dos nous caixistes, que, per cert, moriren en plena joventut, Pompili Martí i Josep Soler, el primer va morir abans de la guerra, i el segon, no fa molt; feia d'encarregat del taller de la Impremta Minerva.

I ara que acabem de fer menció d'aquests dos operaris, ens permetrem dedicar un record a dos d'altres que va tenir aquesta casa, provinents de l'obrador Salas, i que també deixaren d'existir prematurament, Ribas i Sambola, de Vilassar de Mar, d'on venia cada dia al treball, i que morí a la guerra a Extremadura, formant part del Terç de Requetés de la Mare de Déu de Montserrat; i Berga i Busqué, dinàmic i llorejat esportista, que, després d'acabar la campanya en el Terç de Nostra Senyora de Valbanera, morí al cap d'un mes d'haver arribat a casa seva, víctima d'una febre tifoide.

De la impremta a la qual ens referim, és de justícia que n'esmentem dues persones que pel seu relleu i pels lligams que a Gràfica Fides les unien, són mereixedores que aquí els sia dedicada una pietosa recordança. El Rnd. Dr. Josep Samsó, arxiprest, que auspiciava l'empresa, i Jaume Font i Bigay, gerent d'ella, immolats tots dos l'any 1936, el primer al cementiri de la nostra ciutat, i el segon al de la vila de Montcada.

Gràfica Fides va treballar de ferm en el ram d'impremta, i pot dir-se que un dels timbres de glòria que més podia estimar és que el seu peu figurés en l'edició que Foment de Pietat va fer de l'obra *Guia de Catequistes i Directors de Catecisme*, original del Dr. Samsó, en la qual va comptar amb la decidida cooperació de la Impremta Minerva.

La revolució del 1936 va tòrcer el curs de la vida d'aquesta empresa, de la qual s'apropiaren les Joventuts Llibertàries pel juliol del referit any. Malgrat això, la casa no va quedar en mans estranyes, ja que en el terme d'uns dies, i a petició dels operaris, aquests varen obtenir del Comitè Revolucionari autorització per a convertir-se en cooperativa, i a base d'un legalisme hipotètic varen poder elegir una ombra de junta per regir-la, que va permetre anar tirant fins a l'any 1939.

COOPERATIVA D'ARTS GRÀFIQUES

Com s'ha pogut llegir en l'apartat anterior, aquesta raó social va crear-se l'any 1936, fruit de les circumstàncies produïdes per la revolució. Va ésser necessari que actués una junta, en la qual l'encarregat del taller era el president; la dependenta de la botiga, la tresorera, i l'aprenent, el secretari. Figurava com a vocal un dels operaris que, malgrat trobar-se en un front de guerra, era el qui es veia més sovint per la ciutat, i per això era factible que pogués estampar alguna vegada la seva signatura en certs documents.

D'aquesta impremta varen trobar-se mobilitzats cinc o sis treballadors simultàniament, cosa que algunes vegades va fer necessària la cooperació d'operaris de cases que es trobaven amb escassetat de treball.

El domicili d'aquesta cooperativa, ja no cal dir-ho, va ésser el mateix de Gràfica Fides, amb la particularitat d'haver-se fet necessari, de canviar el peu d'impremta, per treure el nom de carrer de Santa Maria, ja que oficialment s'havia convertit en carrer de la U.R.S.S.

L. VILADEVALL VILA
SUCESORES DE F. MAURI BOBA
ISIDRO NOGUERAS COMAS

Les tres raons socials anteriors, que radiquen respectivament a l'Avinguda del Terç de Nostra Sra, de Montserrat[4], núm. 16; a la Baixada de Sant Ramon, núm. 3; i al carrer de Pizarro, núm. 7, únicament les fem constar per a deixar-ne constància i perquè no volem que passin desapercebudes.

Des de molt antic, aquestes empreses eren dedicades a la fabricació de capses de cartró, i com feu alguna altra casa, de la qual ja hem fet esment, que en ampliar les seves activitats per a confeccionar capses o bosses plegables, instal·laren màquines de les arts gràfiques, especialment minerves, per a confeccionar i imprimir envasos.

IMPREMTA INGLESA

En els anys primers de la quarta dècada de l'actual segle, a la casa que porta el núm. 2 de la plaça de Sant Salvador, i el núm. 14 del carrer de la Pau, va establir-hi un petit obrador tipogràfic Josep Palau i Benet, un tipògraf que vingué de fora, i que era un home ja entrat en anys. Aquest talleret d'impremta no va tenir vida per gaire més d'un any, si és que va arribar a dit terme.

Recordem que, en establir-se, aquest impressor va llançar al públic un prospecte de propaganda i presentació en el qual figurava el famós "Mensaje a García".

IMPREMTA TRIA

En quedar dissolta la raó social Tria y Tarragó, Amadeu Tria va quedar com a únic propietari de la impremta instal·lada a la Rambla, núm. 28, i a ella va dedicar bona part del seu dinamisme, fent que el referit obrador mantingués el prestigi adquirit, comptant amb la valuosa cooperació del seu fill Enric. Aquest, potser influenciat per un atavisme que li feia sentir l'esperit professional del seu avi Fornells, que fou intel·ligent caixista i fadrí major de la impremta Horta, després de la mort del seu pare, va aconseguir donar a la seva impremta un gran increment, que ha arribat a un grau d'inqüestionable importància, sobretot després d'haver adquirit material modern i màquines automàtiques novíssimes.

Els butlletins, programes, fascicles i treballs comercials de tota mena sortits de l'obrador Tria, l'acrediten com un dels millors de la ciutat.

IMPREMTA DE JOSEP TARRAGÓ

Al núm. 55 del carrer de Lepanto, Josep Tarragó i Saurí, operari que havia estat de la impremta Vilà i posteriorment soci de la que portava el nom de Tria y Tarragó, l'any 1934 va establir-hi un obrador tipogràfic, que més tard va traslladar al carrer de Sant Josep, núm. 27.

L'any 1937 sortiren molts impresos d'aquest taller, el peu d'impremta del qual portava l'additament de L'Avenç Social.

Aquesta casa va dedicar-se d'una manera especial a la impressió de manifestos de tipus social i polític, detall que pot fer-se extensiu a les altres impremtes de la ciutat, puix no s'ha d'ignorar l'atmosfera que en aquells dies regnava arreu de Catalunya.

L'existència d'aquest obrador tipogràfic va finir l'any 1939.

IMPREMTA DE RICARD BARTRA

Pels volts de l'any 1940, Ricard Bartra, que no era tipògraf, però que sentia un gran afecte per l'art d'imprimir, va intentar de posar a casa seva, carrer de Madoz, núm. 6, un obrador tipogràfic. Disposava solament d'una petita màquina Boston i de molt poc material d'impremta; amb aquests elements arribà a complimentar alguns petits encàrrecs.

La falta de salut de Bartra i la seva mort varen acabar prompte amb aquella incipient impremta.

IMPREMTA DE JOSEP M. CASANOVAS I RICART

Després d'haver treballat a les impremtes Salas, Gràfica Fides i Impremta Minerva, per allà a l'any 1940, Casanovas va establir a la casa núm. 32 del carrer de Barcelona un obrador tipogràfic, juntament amb una papereria. Circumstàncies que podem considerar completament alienes a la voluntat de l'impressor, varen determinar que aquest taller tingués vida efímera.

Posteriorment, en el seu domicili particular, carrer de Sant Francesc de Paula, núm. 55, Casanovas va obrir novament una impremta, que ja compta amb uns quants anys d'existència, dedicant-se especialment a treballar comercials.

IMPREMTA I. MIRALPEIX

Al carrer de Montserrat, núm. 23, als començaments de la quinta dècada de l'actual segle, l'industrial Antoni Fàbregas Juncadella va establir-hi una fàbrica de sobres i una impremta, girant l'empresa sota el nom de la seva esposa, segons es desprèn del títol que hem donat a aquestes ratlles.

L'obrador tipogràfic de referència va ésser regentat per Josep Tarragó i Saurí, i no va trigar molt a ésser traslladat a la casa núm. 16 del carrer d'en Palau.

Malgrat haver quedat vídua la senyora Miralpeix, el taller ha seguit una trajectòria visiblement ascendent, amb una direcció força assenyada, i avui ja està en mans dels fills, que en arribar a la majoria d'edat han aconseguit donar gran impuls a la impremta, sobretot amb la compra de nova maquinària, que permetrà dedicar-se a noves modalitats dins de les arts gràfiques.

IMPREMTA LAIETANA

Per allà a l'any 1946, al seu domicili, carrer de Sant Pere, núm. 13, la família Cruzate de Palau va establir-hi un obrador tipogràfic, al qual donaren el nom que hem anotat.

En aquesta impremta, encara que en certes ocasions hi hagi treballat personal professional, en el seu funcionament hi ha tingut gran preponderància l'element familiar.

Malgrat trobar-se quelcom desplaçada del centre de la ciutat, les relacions socials escollides i extenses de la referida Cruzate de Palau han fet que el treball afluís a dit taller, oferint-li una estabilitat que segurament es veurà reforçada amb el canvi de local, ja que ara passa a ocupar dependències de la casa núm. 20 del carrer d'Enric Granados[5].

IMPREMTA MAS

Fa molts anys que Ernest Mas va marxar de Mataró, després d'haver fet l'aprenentatge de l'ofici a la impremta Abadal. Primer va establir un obrador tipogràfic a Mollet, i posteriorment a Molins de Rei. Més tard va tornar aquí, i va posar una impremta a la casa núm. 76 del carrer de Cuba, que fa cantonada amb el carrer de Castaños.

El fet que Mas fos mataroní i conservés aquí parents i amics, va donar-li camí perquè aviat reeixís en la seva empresa, i el seu taller s'ha vist afavorit constantment per una clientela addicta.

Els impresos sortits d'aquest taller s'han caracteritzat per ésser mostra d'un treball acurat, fet del qual volem deixar constància, i que no esmentaríem si aquestes ratlles haguessin de servir com a propaganda.

GRÁFICAS CISQUER

Fa ja alguns anys, la família Cisquer-Gasau va instal·lar un obrador tipogràfic al seu domicili del carrer de Barcelona, núm. 23.

Es tracta d'un taller al qual solament dediquen les seves activitats diversos membres de la família, donant-se el cas que el públic no pot adonar-se de cap títol o rètol indicatiu, ni d'altra propaganda que no sia el peu d'impremta que porten els impresos sortits del referit obrador.

IMPREMTA B. I. P.

Al carrer del Massevà, núm. 33, uns mataronins que professionalment no pertanyien a les arts gràfiques, l'any 1960 varen establir-hi una impremta que primerament tenien a la ciutat de Calella, i el peu de la qual portava les mateixes sigles que varen ésser utilitzades a la nostra ciutat, que, sens dubte, indicaven els cognoms dels seus propietaris amb la conjunció corresponent per a lligar-los, això és, Blanchart i Pruna.

L'any 1962 aquesta empresa va traspassar el negoci, i va néixer una nova raó social, sense que el taller s'hagués de moure de la mateixa casa on estava instal·lat.

IMPREMTA CANUDAS Y PUJADAS

L'any 1962, dos operaris de la Impremta Minerva, els noms dels quals figuren en el títol d'aquest apartat, varen ésser els creadors de la raó social que deixem anotada, succeint de fet a B. I. P. en la propietat o administració de l'obrador tipogràfic instal·lat al carrer del Massevà, núm. 33.

No sabem a què obeiria, però l'empresa a la qual fem referència va tenir una vida molt curta, ja que ben aviat varen deixar de veure's impresos amb el seu peu d'impremta.

IMPREMTA GUTENBERG

Un caixista i un minervista provinents de terres castellanes, després d'haver treballat una temporada a la Imprenta Minerva, l'any 1962 varen establir un obrador tipogràfic a la casa núm. 141 de la Ronda d'Alfons XII, batejant-lo amb el nom del qui va inventar aquest art meravellós que és la impremta.

El lloc on ha estat establert aquest taller, en dies no molts llunyans s'hauria considerat mal escollit; més avui, donada l'amplitud que amb gran rapidesa ha anat prenent el perímetre de la ciutat, ja no pot considerar-se de tal manera, i molt més tenint en compte el gran increment de la propaganda en tots els ordres de la vida.

IMPRENTA MARESMA

D'aquest obrador tipogràfic, el peu del qual hem vist recentment en algun imprès que ha corregut per la ciutat, solament podem dir, per les notícies que han arribat a coneixement nostre, que radica al carrer del Massevà, núm. 33, o sia a la mateixa casa que havien ocupat les impremtes B. I. P. i Canudas y Pujadas, cosa que evidencia l'existència d'un taller que en un espai de temps relativament curt ha treballat sota el nom de tres raons socials diferents amb els consegüents canvis de patrons o arrendadors, detall que no ens és possible precisar.

Ramon Salas i Oliveras

NOTES:

1- Va ésser al carrer de Barcelona fins que va deixar de ser activa, en la dècada dels anys setenta del passat segle.

2.- La Impremta Minerva va ser activa fins als darrers anys setanta del segle XX.

3.- Ramon Salas i Oliveras, és l'autor de la monografia.

4.- Era el nom que tenia la part més alta de la Riera, des dels carrers de Bonaire i Argentona fins al Parc, des del 1939 fins a la Transició.

5.- Actualment el Carreró.

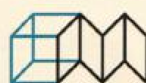

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

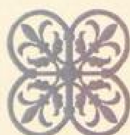

Ajuntament
de Mataró

CULTURA
MATARÓ

Amb el suport de:

FUNDACIÓ ILURO
MATARÓ

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana